

Innst. S. nr. 167

(1999-2000)

Innstilling fra næringskomiteen om norsk landbruk og matproduksjon

St.meld. nr. 19 (1999-2000)

Til Stortinget

1. GENERELLE MERKNADER

1.1 Sammendrag

Regjeringen legger med dette fram en melding til Stortinget om norsk landbruk og landbruksbasert matproduksjon basert på de hovedmålsettinger for landbruket som har vært grunnlaget for politikkutformingen de siste årene. Stortinget behandlet i 1993 St.prp. nr. 8 (1992-1993) Landbruk i utvikling. Etter dette er St.meld. nr. 40 (1996-1997) Matkvalitet og forbrukertrygghet og St.meld. nr. 17 (1998-1999) Verdiskaping og miljømuligheter i skogsektoren lagt fram. Meldingen som legges fram følger opp både matpolitikken og skogpolitikken.

Regjeringen mener det er behov for å øke forbrukerrettingen av næringen. Det er nødvendig å se hele verdikjeden for matproduksjon i sammenheng. De ulike matrelaterte hensyn i kjeden, fra primærleddet, gjennom foredlingsleddet og handelsleddet fram til forbruker, bør derfor integreres i landbrukspolitikken.

Det er nødvendig å bidra til inntektsmuligheter som gjør næringen attraktiv for personer som vil og kan utnytte ressursene til samfunnets beste. Videre understrekes behovet for å utvikle og utnytte kunnskap og kompetanse til å drive næring og skape verdier av naturressursene. Det er også behov for en gjennomgang av virkemiddelbruken i landbrukspolitikken med sikte på bedre målretting og forenkling. Meldingen trekker opp de retningslinjene for landbrukspolitikken som skal utformes gjennom framtidige jordbruksforhandlinger.

1.2 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Erling Brandsnes, Gunnar Breimo, Mimmi Bæivi, Karin Kjølmoen, Kjell Opseth og Rita Tveiten, fra Fremskrittspartiet, Øystein Hedstrøm og Terje Knudsen, fra Kristelig Folkeparti,

Randi Karlstrøm og Jon Lilletun, fra Høyre, Ansgar Gabrielsen og Ivar Kristiansen, fra Senterpartiet, lederen Morten Lund, og fra Venstre, Leif Helge Kongs-
haug, viser til at utviklingen både nasjonalt og internasjonalt har gjort det naturlig å gjennomgå landbrukspolitikken på nytt. Komiteen viser til at den framlagte meldingen gjør en bred parlamentarisk drøfting av landbrukspolitikken framover mulig.

Meldingen tar utgangspunkt i de hovedmålsettinger for landbruket som har vært grunnlaget for politikkutformingen de siste årene, og legger vekt på landbrukets samlede bidrag til samfunnsnytte på kort og lang sikt. Meldingen omfatter ikke bare jordbrukspolitikken, men følger også opp både matpolitikken og skogpolitikken. Det er lagt vekt på en helhetlig politikk som omfatter hele verdikjeden.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet konstaterer at landbruksmeldingen ikke gir sterke signaler til jordbruket om nødvendigheten av en kraftig kursomlegging. Regjeringen tar i liten grad høyde for de markedsmessige utfordringer næringen vil bli konfrontert med de nærmeste årene.

Disse medlemmer vil påpeke at i en tid hvor utviklingen skyter fart, må alle, inklusive tradisjonelle primærnæringer, være innstilt på og motivert for endringer i struktur og rammebetingelser.

Disse medlemmer vil minne om at støttenivået i Norge, etter en fallende tendens på 1990-tallet, igjen er økende. Samtidig viser støttenivået i EU en fallende tendens.

Disse medlemmer viser til at dette er et av flere forhold som gjør det påkrevet med en ny kurs for den norske landbruksnæringen.

Disse medlemmer vil hevde at WTO-prosessen og Agenda 2000 i EU understreker betydningen av fleksible og kostnadseffektive markeds løsninger. Utviklingen bærer bud om gradvis økt konkurranse for

norske jordbruksprodukter. Dette bekrefter behovet for en effektiv produksjon, foredling og omsetning av jordbruksvarer.

Disse medlemmer viser til at Fremskrittspartiets effektivitetsmålsetting for norsk landbruk er å etablere en økonomisk effektiv landbruksnæring uten sterke behov for interne støtteordninger. Det betyr at den frie konkurransen på landbruksmarkedet må innføres og at statens og samvirkets sterke styrings- og monopolstilling fjernes. I en situasjon med konkurranse og kundestyring og -makt, vil krav til effektivitet automatisk fremelskes.

Disse medlemmer mener landbruksbasert virksomhet de senere år i alt for liten grad har benyttet mulighetene til å gjennomføre en nødvendig omstrukturering og effektivisering. En ny utsettelse av denne prosessen, slik landbruksmeldingen indikerer, vil være skadelig for landbruket.

Disse medlemmer er derfor tilhengere av en raskere og mer målrettet tilpasning av norsk jordbruk til en internasjonal konkurransesituasjon og ønsker således en sterkere nedbygging av tollvernet for jordbruksvarer enn det WTO-avtalen forplikter Norge til.

Disse medlemmer viser til at de naturgitte vilkårene for jordbruksproduksjon i vårt land på mange måter er dårlige. Landet ligger langt mot nord, har kort vekstsesong, lav avling pr. arealenhet og dårlig arronderede arealer. I tillegg ligger arbeidslønnen på verdens toppen. Dette bidrar til et høyt kostnadsnivå på matproduksjonen.

Disse medlemmer mener likevel at disse forholdene ikke kan nyttes som argumenter for å føre en landbrukspolitikk som gjør det dyrere enn strengt tatt nødvendig å produsere matvarer.

Disse medlemmer vil hevde at det er entreprenøren som må settes i sentrum og gis incitament til å utvikle et mer allsidig og effektivt næringsliv, fordi han vil være drivkraften i den dynamiske markedsøkonomien. Vedkommende vil være den person som i sterkere grad enn andre skaffer seg god informasjon, tar risikofylte beslutninger for gjennom prøving og feiling å fremme nyskaping; nye produkter, nye produksjonsmetoder og bedre organisering av ressursbruken.

Disse medlemmer vil minne om at ressursløsning på grunn av det jordbrukspolitiske styringssystemet er grundig dokumentert. Uten at det reduserer landets selvforsyning kan sysselsettingen i jordbruket reduseres fra dagens antall årsverk til 23 000 årsverk (Aanesland 1990). En forutsetter optimal bruksstørrelse, og at den beste teknikken benyttes.

Disse medlemmer viser til det juridiske grunnlaget for jordbrukspolitikken som i stor grad ble utformet i mellomkrigsårene. Lovene var ment å være midlertidige og skulle oppheves når forholdene ble normalisert. Likevel ble reguleringene forsterket i perioden med 2. verdenskrig. De politiske styringsfunksjoner ble videreført og bygd ut.

Disse medlemmer vil peke på at landbrukspolitikken har ført til sterk reduksjon av konkurransen i

jordbruksmarkedet. Mange av de oppgaver som entreprenøren er ekspert på å løse, ble erstattet av jordbruksforhandlinger, landbrukssamvirke, offentlige planleggere og rådgivere.

Disse medlemmer mener det planøkonomiske system, med et stort antall støttetiltak og administrative priser, har stimulert til overproduksjon som i neste omgang har krevd et omfattende virkemiddelsystem for å holde nede eller bli kvitt deler av produksjonen. Det som kan kalles et gass-bremsesystem blir brukt samtidig ved at offentlige midler blir nyttet først til å øke produksjonen for deretter å sette inn tiltak som reduserer eller fjerner det som produseres.

Disse medlemmer viser til at omsetningsloven har gitt Omsetningsrådet fullmakt til å kreve inn avgifter på jordbruksprodukter med den hensikt å regulere markedet. Dette har gitt samvirket privilegier og dermed begrenset mulighetene til konkurranse fra private aktører som har hatt et ønske om å etablere seg i markedet.

Disse medlemmer vil peke på at reguleringene gjennom omsetningsleddet har redusert mulighetene for landbruksutøverne til fordeling og omsetning direkte til forbruker. I tillegg har transporten og omsetningssystemet fått subsidier slik at det ikke har lønt seg for bøndene å male sitt eget korn til dyrefôr. På denne måten har det oppstått en omfattende og samfunnsmessig ulønnsom transport av korn og kraftfôr.

Disse medlemmer viser til at jordbrukspolitikken og det offentlige veiledningsapparatet har ført til ensretting og standardisering. I tillegg regulerer konsesjonslovene eiendomsomsetningen. Dette har ført til en bremsing av nødvendig strukturutvikling.

Disse medlemmer vil minne om at overføringerne til jordbruket økte kraftig som følge av "opptappingsvedtaket" i Stortinget i 1975. Først ved behandlingen av St.prp. nr. 8 (1992-1993) Landbruk i utvikling, ble retningen for jordbrukspolitikken fra 1970-tallet justert.

Disse medlemmer vil likevel peke på at det er langt igjen til entreprenøren får frihet til å organisere ressursbruken, påvirke eiendomspriser og produktpriser, utvikle nye produkter og finne nye markeder.

Disse medlemmer registrerer at bøndenes organisasjoner kjemper for å videreføre det bestående landbrukssystem med blant annet samvirkelovgivning og ordningen med jordbruksavtale.

Disse medlemmer antar at organisasjonene foretrekker faste, administrative priser fremfor markedspriser, fordi mindre styring og mer marked vil redusere organisasjonenes makt og innflytelse.

Disse medlemmer registrerer at innholdet i landbruksmeldingen ikke signaliserer at Regjeringen ønsker å forlate et system med sterke innslag av styring og detaljregulering.

Disse medlemmer mener at en ny landbrukspolitikk, gjennom en entreprenørskapsmodell, krever en radikal endring av rammebetingelsene for jordbrukets og bygdenes samlede næringsliv.

Disse medlemmer vil hevde at et sentralt element i dette vil være å styrke den private eiendomsretten. Det krever blant annet at lovene som regulerer eiendomsomsetningen fjernes. Landbrukseiendommene må kunne omsettes fritt til gjeldende markedspriser. Bo- og drivepliktsbestemmelsene i odels- og konsesjonslovene må fjernes. Videre reduserer konsesjonsplikten og offentlig fastsatte eiendomspriser entreprenørens forventninger og investeringslyst fordi han risikerer å ikke få avkastning for kapitalen som blir investert i gårdsbruket.

Disse medlemmer vil videre peke på at administrative eiendomspriser også gir feil signal om ressursenes effektiviseringspotensiale. For å få etablert effektiv ressursutnyttelse er det viktig at aktørene i markedet gis kunnskap om entreprenørens betalingsvillighet.

Disse medlemmer mener norsk jordbruk bør forberede seg på økt konkurranse fra utlandet. Uansett om jordbruket vil møte konkurranse fra verdensmarkedet eller ikke, bør rammebetingelsene utformes slik at den innenlandske konkurransen fremmes.

Disse medlemmer vil hevde at konkurranse er den viktigste forutsetning for et godt entreprenørmiljø. Det innebærer at de etatene og ordningene som hindrer dette, bør avvikles. Det gjelder selve jordbruksavtalen og de forvaltningsoppgaver som den er med og finansierer. Videre bør alle former for produksjons- og markedsreguleringer som begrenser eller hindrer konkurransen avvikles. Produksjonskvoter og begrensninger for husdyrproduksjon bør avskaffes, og fri etablering i alle produksjoner gjenopprettes.

Disse medlemmer vil peke på at kun produksjonsbegrensninger for å sikre miljøet bør beholdes, for eksempel krav om spredeareal for husdyrgjødsel. Denne typen krav ødelegger ikke konkurransen i markedet.

Disse medlemmer mener at den anvendte landbruksforskning og veiledning fortrinnsvis bør organiseres i privat regi. Når offentlige forsknings- og veiledningsetater deltar, må konkurransen med private tilbydere skje under mest mulig like vilkår.

Disse medlemmer vil peke på at landbruksmeldingens mangel på kreative løsningsforslag som kan gi overlevelsesmuligheter og potensiale for videre utvikling innen landbrukssektoren, gir grunnlag for bekymring.

Disse medlemmers resept for landbrukspolitikken er blant annet en god økonomisk politikk med skatte- og avgiftslettelser, bevisst satsing på infrastruktur og fjerning av hindrende lover, regler og forskrifter. Matvareprodusentene må likestilles med andre selvstendig næringsdrivende. Derfor må eksisterende ordning med jordbruksavtale oppheves. I en nedbyggingsperiode for støttetiltak og jordbrukssubsidier bør bevilgninger foretas over det ordinære statsbudsjettet.

Disse medlemmer mener en utvikling som skissert ovenfor vil være et solid bidrag for å hjelpe driftige bønder som ønsker å stå på egne ben og for å redusere

samfunnets enorme uttelling til en særinteressegruppe.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener eiendomsretten, friheten, råderetten og respekten for menneskets ønske om å klare seg selv og leve av sitt eget arbeid, er sentrale politiske verdier. Disse verdiene som i stor grad er vokst fram i jordbrukssamfunnet, er både avgjørende for en langsiktig ressursforvaltning og det viktigste grunnlaget for et livskraftig og lønnsomt jordbruk. Den enkelte bonde og ikke myndighetene, er best skikket til å bestemme hvordan driften bør innrettes for å oppnå størst mulig avkastning på det enkelte bruk. En gjenreisning av eiendomsretten og råderetten er derfor en sentral del av en fremtidsrettet landbrukspolitikk. Høyre vil arbeide for et levedyktig norsk landbruk som gir forbrukerne kvalitetsprodukter til konkurransedyktige priser, utnytter nye markeds-muligheter og som sikrer en forsvarlig norsk matvareberedskap. Disse medlemmer vil verne om respekten for bonden som næringsutøver og kulturbærer, og føre en landbrukspolitikk som legger bedre til rette for et levedyktig og lønnsomt norsk landbruk.

Disse medlemmer mener det er en stor utfordring å styrke troen på landbruket som en næring det er verdt å satse på i fremtiden. Det kan bare skje ved at utnyttelsen av den enkeltes evner, muligheter og innsats settes i sentrum for landbrukspolitikken. Høyre fastholder at bonden er selvstendig næringsdrivende, og ikke må fremtre som statsansatt. Utgangspunktet må være at lønnsomheten kan bedres både gjennom reduserte kostnader i produksjonen og gjennom økte inntekter fra markedet, slik tilfellet vil være for enhver næringsdrivende. Disse medlemmer konstaterer at Norges forpliktelser som WTO-medlem og behovet for å prioritere offentlige kjerneområder medfører at det verken er realistisk eller ønskelig å øke overføringene til landbruket over statsbudsjettet. Landbrukspolitikken må derfor legges om for å sikre en bedre og mer kreativ utnyttelse av mennesker, biologiske ressurser og produksjonsutstyr. For å belønne innsats og initiativ enten gårdsbruket er stort eller lite og legge til rette for kostnadsreduksjoner, mener disse medlemmer strukturprofilen på tilskuddsordningene i betydelig grad må flates ut. Bruken av teknologi og arbeidskraft må i mindre grad bindes til det enkelte bruk.

Disse medlemmer viser til at jordbrukets primære oppgave er å gi forbrukerne sikre forsyninger av mat til best mulig kvalitet, produsert mest mulig effektivt. Jordbruket er i tillegg tillagt et betydelig ansvar for bosetting og bevaring av kulturlandskap og biologisk mangfold. Disse medlemmer mener de offentlige virkemidlene i hovedsak må utformes som vederlag for landbrukets produksjon av slike kollektive goder. Mens inntektene fra den løpende matproduksjonen i hovedsak må komme fra markedet, må det offentlige betale for produksjon av offentlige goder som kulturlandskap, biologisk mangfold, langsiktig matvaresikkerhet og spredt bosetting. De offentlige tilskud-

dene til landbruket må derfor rettes mest mulig direkte mot de godene samfunnet ønsker landbruket skal produsere. Disse medlemmer mener derfor reduksjonen i produksjonsspesifikke tilskudd over jordbruksavtalen de siste årene har vært en riktig utvikling. For å få nærmest mulig sammenheng mellom mål og virkemidler for de midlene som brukes bør en større andel av tilskuddsordningene på sikt bli produksjonsnøytrale. Disse medlemmer viser til at dette etterhvert vil fjerne behovet for dagens detaljstyring gjennom målpriser. Målsetningene om matvaresikkerhet på lang sikt, opprettholdelse av kulturlandskapet og distriktsbosetting kan oppnås gjennom fem hovedtyper av virkemidler; arealstøtte, husdyrstøtte, årsverkstilskudd, distriktstilskudd og frakttilskudd. I denne innstillingen vil disse medlemmer skissere en alternativ landbrukspolitikk, bygget rundt fire hovedstolper:

- Gjenreise den reelle eiendomsretten.
- Skape en klarere sammenheng mellom mål og virkemidler i landbrukspolitikken.
- Verdsette innsats og initiativ - stort som smått.
- Skape større konkurranse for å fremme innovasjon og mangfold.

2. RAMMEBETINGELSER OG UTVIKLINGSTREKK

2.1 Sammendrag

Endringer i preferanser, marked og teknologi danner rammebetingelser for næringspolitikken og stiller krav til effektivitet, omstilling og fleksibilitet i bedrifter og næringer. Forbrukerperspektivet er grunnleggende ut fra en erkjennelse om at forbrukeren er mottaker av sluttproduktet fra både landbruk, industri og handel.

Tilpasning av markedstilførslene og produksjonskapasiteten til markedsmulighetene er en hovedutfordring i landbrukspolitikken. De siste årene har markedsoverskuddet blitt betydelig for storfe og gris, egg og melkesektoren. Videre har importen økt på 1990-tallet for alle varegrupper.

Den jordbruksbaserte næringsmiddelindustrien spiller en betydelig rolle for verdiskaping og sysselsetting i landet. Særlig bearbeidende industri omfattet av ordningen med råvarekompensasjon møter internasjonal konkurranse.

Utenom servicehandelen har de fire store paraplykjedene 99 pst. av omsetningen i dagligvaresektoren i Norge. Kjeden blir i økende grad vertikalt integrerte, noe som kan ha ført til at det også blant leverandørene til dagligvarekjedene har blitt en forsterket konsentrasjon. Det går også i retning av større internasjonalisering i denne sektoren. Andelen av husholdningsbudsjettet som går til mat har sunket fra ca. 40 pst. i 1958 til 15 pst. i 1990. Likevel er det store prisforskjeller mellom Norge og nabolandene på en del sentrale jordbruksvarer. Det bidrar til en grensehandel med betydelige omsetningstap på norsk side.

Næringsens sterke forankring i Distrikts-Norge innebærer at den fortsatt spiller en viktig rolle for verdiskaping og sysselsetting i mange deler av landet. I dag

utføres det om lag 80 000 årsverk i jordbruket. Avgangen av arbeidskraft fra jordbruket som følge av effektivisering og strukturendringer er med på å opprettholde vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk. Inntektsgapet mellom jordbruket og lønnstakere har økt de senere år. I forbedringen av inntektsmulighetene i jordbruksoppgjørene i 1998 og 1999 er det lagt stor vekt på kostnadsreduserende tiltak.

For å nå målet om matsikkerhet for alle innbyggere er det viktig med et aktivt og sterkt landbruk i Norge, et forutsigbart og stabilt handelssystem samt gode system for å sikre trygg mat. Tilgang til produktive arealer står her sentralt. Byene og de største tettstedene ligger stor sett nær de arealene som har størst produksjonsevne, og utbyggingspresset i disse områdene er stort og økende.

Landbruksavtalen i WTO legger rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter knyttet til markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. WTO-avtalen medfører også forpliktelser og rettigheter i forhold til å iverksette tiltak for å beskytte folke-, dyre- og plantehelsen mot risikofaktorer knyttet til internasjonal handel. Internasjonale avtaler og konvensjoner på miljøområdet vedrørende forvaltningen av naturressurser har stor betydning for landbruket.

Landbrukspolitikken omfattes ikke av EØS-avtalen. Norges tilslutning til EØS-avtalen innebærer imidlertid likevel noen direkte og indirekte begrensninger i handlingsrommet for landbrukspolitikken, bl.a. gjennom en eventuell protokoll 3 om handel med bearbejdede landbruksvarer, og gjennom regelverket på det veterinære området.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen har merket seg Regjeringens henvisning til FAOs analyser og vurderinger som viser at vi i løpet av noen tiår internasjonalt kan bevege oss fra en situasjon med for store matressurser til en situasjon med internasjonal knapphet. Parallelt med dette blir betingelsene for matproduksjon mer usikre pga. jorderosjon, problemer med vannforsyning, tap av biologisk mangfold m.v. Komiteen deler på dette grunnlag Regjeringens vurdering om at man internasjonalt vil stå overfor en betydelig utfordring når det gjelder å dekke behovet for økt matproduksjon på en bærekraftig måte. Etter komiteens syn må også dette forholdet iakttas ved utformingen av norsk landbrukspolitikk.

3. NORSK LANDBRUK OG MATPRODUKSJON INN I ET NYTT ÅRTUSEN

3.1 Sammendrag

Regjeringen vil arbeide for at det fortsatt skal være mulig å føre en aktiv nasjonal landbrukspolitikk som gir grunnlag for jordbruksdrift i hele landet, en konkurransekraftig næringsmiddelindustri, trygg mat med høy kvalitet og god plante- og dyrehelse. Et landbruk basert på bærekraftig utnyttning av naturressursene, skal

bidra til bosetting og sysselsetting, og er viktig for den langsiktige matforsyningen. Ved jordbruksproduksjonen oppnås også andre samfunns mål ut over matproduksjon. Sumvirkningen av landbrukets ulike funksjoner representerer næringens totale samfunnsnytte. Bønder er selvstendig næringsdrivende med et forvalteransvar for naturressursene. I landbrukspolitikken må det derfor legges til grunn at den enkelte næringsutøver har et ansvar for å forvalte sin eiendom i et langsiktig perspektiv til beste for samfunnet og seg selv.

Forbrukerkravene vil i økende grad rette seg mot dokumentert produksjon, sporbarhet, dyrevelferd og etikk, samt økt bredde i produktutvalget. Landbrukspolitikken skal legge til rette for at næringen kan imøtekomme forbrukerne på disse områdene. Et velfungerende marked er her vesentlig. Internasjonale forhold får økt betydning for prisdannelse og forbruksmønster. Det er nødvendig med en størst mulig grad av felles virkelighetsoppfatning dersom aktørene skal oppføre seg rasjonelt til både eget og fellesskapets beste. Departementet har som ledd i dette startet en kartlegging av kostnader og verdiskaping i ulike ledd i matvarekjeden. Regjeringen vil tilrettelegge for at forbrukeren skal styrke sin stilling og innflytelse med hensyn til landbruk og matproduksjon, og går inn for å utforme en handlingsplan for oppfølging av disse spørsmålene.

Landbrukets produksjon av fellesgoder er i stor grad koblet til at det foregår aktiv jordbruksdrift i hele landet. Et aktivt jordvern er sentralt for å opprettholde produksjonsmulighetene og løpende matproduksjon og bruk av ressursene er avgjørende for å sikre nødvendig kompetanse og infrastruktur i næringen. Det er videre et mål å sikre og vedlikeholde kulturlandskapet, herunder bevare et tilstrekkelig omfang av ekstensive driftsformer som sikrer biologiske verdier, og som drives av og i samspill med et aktivt landbruk. Det er også et mål for landbrukspolitikken å sikre at landbruket kan ivareta oppgaven som kulturbærer også framover.

3.2 Komiteens merknader

Komiteen mener landbruket i tråd med samfunnets behov skal:

- produsere helsemessig trygg mat av høy kvalitet med bakgrunn i forbrukernes preferanser
- produsere andre varer og tjenester med utgangspunkt i næringens samlede ressurser
- produsere fellesgoder som livskraftige bygder, et bredt spekter av miljø- og kulturgoder, og sikre en langsiktig matforsyning.

Komiteen vil understreke at sumvirkningen av landbrukets ulike funksjoner representerer næringens totale samfunnsnytte, og legger til grunn at en attraktiv landbruksnæring og aktiv matproduksjon over hele landet er et viktig grunnlag for å få løst sentrale samfunnsoppgaver på en god måte.

Produsent av trygg kvalitetsmat

Komiteen mener norsk jordbruk både på kort og lang sikt skal bidra til å sikre forbrukerne en stabil og god matforsyning. Jordbruket skal produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor de til enhver tid gjeldende handelspolitiske rammer. Produksjonsmengden må tilpasses slik at markedet balanseres over tid. Maten skal produseres på en etisk akseptabel og økologisk og samfunnsmessig bærekraftig måte. Komiteen understreker betydningen av forbrukerorientering av matproduksjonen. Det er grunnleggende at matkjeden blir sett i sammenheng, og at hensynet til trygg mat blir ivarettatt. Komiteen peker samtidig på at forbrukerorientering også dreier seg om produktutvalg og priser på matvarer.

Produsent av andre varer og tjenester

Komiteen er oppmerksom på at salg av andre produkter og tjenester enn mat blir stadig viktigere. En videreutvikling av slike varer og tjenester er også en del av forbrukerrettingen i landbruket. Komiteen mener skogarealene og utmarksressursene i større grad enn i dag kan gi grunnlag for et variert tilbud av varer og tjenester. Komiteen viser for øvrig til behandlingen av St.meld. nr. 17 (1998-1999) Verdiskaping og miljø - muligheter i skogsektoren. Komiteen vil peke på mulighetene som ligger i utviklingen av nye næringer i og i tilknytning til landbruket. Komiteen vil særlig peke på mulighetene som ligger i de tjenestetvetynde næringene, både når det gjelder "Grønn Omsorg" og utviklingen av reiselivsprodukter. Komiteen vil komme nærmere inn på spørsmål om reiseliv i behandlingen av St.meld. nr. 15 (1999-2000) Lønnsomme og konkurransedyktige reiselivsnæringer. Komiteen vil understreke betydningen av å stimulere til produksjon og foredling som i større grad utnytter lokale produktvarianter og utvikler produkter med utgangspunkt i tradisjonelle produktområder. Komiteen vil også peke på mulighetene som ligger i produksjon av bioenergi, med lokal verdiskaping og bruk av fornybare ressurser. Komiteen ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en gjennomgang av hvordan virkemidlene i jordbruket kan stimulere til økt produksjon av bioenergi, uten at det innebærer tilplanting av dyrket mark.

Produsent av fellesgoder

Komiteen viser til at jordbruket i tillegg til å produsere mat og andre varer og tjenester også bidrar til å produsere viktige fellesgoder. Landbruket bidrar til levende bygder. Som forvalter av naturressurser er landbruket en stedbunden næring. Primærleddet gir også betydelige ringvirkninger gjennom både etterspørsel til produksjonsprosessen og leveranser for videre foredling. Komiteen viser til at en løpende matproduksjon i Norge bidrar til å ivareta en langsiktig forsyningssikkerhet av mat. Komiteen viser til at jordbrukets miljøgoder omfatter en rekke ulike sam-

funnsverdier som kulturlandskap, kulturminner, biologisk mangfold og god dyre- og plantehelse. Komiteen er av den oppfatning at det landskapet som gjennom generasjoner er formet av jordbruks- og skogbruksdrift blir satt pris på av den norske befolkningen og av turister. Komiteen mener at et vakkert kulturlandskap og andre miljøverdier i landbruket er samfunns-goder som avhenger av et aktivt landbruk.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener de offentlige virkemidlene i hovedsak må utformes som vederlag for landbrukets produksjon av kollektive goder. Mens inntektene fra den løpende matproduksjonen må komme fra markedet, må det offentlige betale for produksjon av offentlige goder som kulturlandskap, biologisk mangfold, langsiktig matvaresikkerhet og spredt bosetting. Disse medlemmer understreker samtidig den samfunnsmessige verdien av landbrukets bredt forankrede eierskap og mangfoldige eiendomsstruktur. For å ivareta disse offentlige godene konstatere disse medlemmer at det er behov for en klarere sammenheng mellom mål og virkemidler i landbrukspolitikken. De offentlige inngrepene må rettes mest mulig direkte mot de overordnede verdiene vi ønsker å ivareta.

Importvernet en bærebjelke

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, understreker at et solid importvern for jordbruksvarer som gir preferanse for norsk produksjon er, og fortsatt skal være, en bærebjelke for landbrukspolitikken i Norge. Flertallet har merket seg den strategien som er lagt opp i forbindelse med de kommende forhandlingene i WTO.

Komiteens medlemmer fra Høyre er enig i at et grensevern som gir preferanse for norsk mat er en forutsetning for dagens landbrukspolitikk. Samtidig vil både Norges forpliktelser innenfor GATT/WTO-avtalen og behovet for tilpassing til et eventuelt fremtidig norsk EU-medlemskap kreve reduksjoner i grensevernet i forhold til dagens nivå. Disse medlemmer mener derfor den fremtidige utformingen av de landbrukspolitiske virkemidlene må ta høyde for dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at landbrukets betydning ikke må undervurderes og viser til meldingens beskrivelse av næringens mange oppgaver.

Disse medlemmer vil likevel hevde at de virkemidler som skisseres, ikke løser problemene med lav lønnsomhet og høye matvarepriser.

Disse medlemmer hevder derfor at meldingen burde vært mer målrettet i arbeidet med å foreta en omlegging av politikken. Landbruket bør i større grad være innstilt på å vise endringsvilje i en ny tid blant annet fordi det legger beslag på offentlige budsjettmidler som kan ha konsekvenser for andre næringer og statsoppgaver.

Disse medlemmer vil understreke betydningen av å sette fart på strukturutviklingen i landbruket. Økte importmuligheter vil tvinge seg frem som et ledd i internasjonaliseringsprosessen. Derfor er det viktig å få til en helt nødvendig strukturrasjonalisering for å heve lønnsomheten.

4. POLITISKE HOVEDSATSINGS-OMRÅDER

4.1 Sammendrag

Forbrukerretting av produksjonen i primærledd og næringsmiddelindustri skal ivaretas ved å legge til rette for nyskaping, omstillingsevne og konkurranse. Landbruksdepartementet ønsker å bygge opp systemer for representativ forbrukerdeltagelse, og få forbrukerne og forbrukerorganisasjoner inn i en dialog som gir reell medvirkning på norsk landbruk og matproduksjon.

I større grad enn for andre elementer i matpolitikken er det interessekonflikter i verdikjeden mellom produsenter og forbrukere når det gjelder pris på matvarer. Det koster å etterkomme høye krav til ulike typer kvalitet, samt krav til stort produktspekter og tilgjengelighet i et lite marked som det norske. Noen er villige til å gi en merpris for dette. For store forbrukergrupper er imidlertid også prisen på varene avgjørende for hva som kjøpes. Å møte disse forskjellige kravene og opprettholde konkurransekraft i markedet er avgjørende for å sikre norsk matproduksjon framover. Regjeringen mener på bakgrunn av dette at forskjellen i forbrukerprisene på mat mellom Norge og våre naboland bør reduseres. Regjeringen tar videre sikte på å etablere et offentlig system som beskytter særegenhet og geografisk betegnelse for landbruksprodukter og næringsmidler.

Deler av næringsmiddelindustrien er eid av landbrukssamvirket som i de fleste sektorer har ansvar og myndighet i forvaltningen av markedsordningene. Organiseringen gir mange små produsenter en posisjon i verdikjeden og er viktig i distriktspolitisk sammenheng. Regjeringen mener landbrukssamvirket fortsatt skal ha en sentral plass i gjennomføringen av landbrukspolitikken.

En spredt næringsmiddelindustri spiller en viktig rolle i forhold til å opprettholde et landbruk i hele landet. Regjeringen vil utforme virkemiddelsystemet slik at det samlet tar hensyn til driftsulempene i distriktene.

Økt forbrukerretting av landbruket må også gå via næringsmiddelindustrien. Konkurransesituasjonen for norsk industri er forverret de siste årene. Spesielt den industrien som produserer bearbejdede jordbruksvarer som er omfattet av ordningen med råvarekompensasjon (RÅK-industrien), er avhengig av konkurransevilkår på linje med det industrien i EU har. Flere virkemidler er spesielt rettet inn mot RÅK-industrien og vil bli videreført, med de justeringer som kreves bl.a. som følge av internasjonale forpliktelser. Regjeringen ønsker videre reell konkurranse innenfor hele nærings-

middelindustrien og ønsker at økt konkurranse helst kommer fra norske aktører for at produksjon og verdiskaping kan opprettholdes i Norge.

Forskning og utvikling må rettes mot å løse utfordringer i hele verdikjeden. Langtidsplan for landbruksforskningen 1998-2005 legger til grunn at næringsrettet FoU i en overgangsperiode gis høy prioritet over offentlige budsjetter, men med klar forutsetning om at offentlige midler skal utløse private midler. Økt tilgjengelighet til innovasjons- og forskningssystemet vektlegges.

Markedssystemet for førstehåndsomsetningen av jordbruksvarer gir jordbruket rett til å forhandle om målpriser som samvirkeorganisasjonene har ansvar for å søke å oppnå i markedet. I jordbruksavtalen fastsettes målpriser som også er maksimalpriser som gjennomsnitt for året og øvre prisgrenser som kan utløse administrative tollnedsettelse dersom prisene overstiger øvre prisgrenser i kortere perioder. Systemet gir ingen nedre prisgaranti. For jordbruket er det avgjørende å ha et marked i balanse og en effektiv varestrøm. Prisfastsetting skal være hovedvirkemiddelet for å unngå permanente overskuddsproblemer. Argumentet mot deltakelse fra frittstående aktører er mulighetene for større samhandling mellom aktørene og dermed redusert konkurranse. Departementet vil videreføre målene og de grunnleggende trekkene i markedsorganiseringen. De har stor betydning for en spredt produksjon og inntektsmuligheter uavhengig av geografi og bruksstørrelse, og bidrar til prisutjevning både på produsent- og forbrukerledd.

Regulering knyttet til produsenteide samvirkeorganisasjoner bidrar til kostnadseffektivitet samtidig som produsentene selv har det økonomiske ansvaret for overproduksjon. Å videreføre et solid importvern som gir preferanse for norsk produksjon er avgjørende for muligheten for å realisere fastsatte målpriser og markedsreguleringssystemet. For å sikre konkurransenøytralitet mellom samvirkeorganisasjoner med reguleringsansvar og andre aktører må skillet mellom den regulerte virksomhet og ordinær konkurrerende forretningsdrift synliggjøres.

Omsetningsrådet er ansvarlig for markedsreguleringen av jordbruksvarer. Regjeringen legger her vekt på en bred representasjon og rådet foreslås derfor utvidet med en representant fra landbruksbasert industri utenfor samvirke. Regjeringen ønsker å opprettholde jordbrukets flertall i Omsetningsrådet og foreslår videre Rådet utvidet med en representant fra Landbrukssamvirkets felleskontor. Disse endringene vil bli nedfelt i omsetningsloven, og rådet vil da få 17 medlemmer. Det anses ikke ønskelig å legge saker med betydelige konkurransemessige konsekvenser til partssammensatte organer. Dette ansvaret foreslås derfor overført til Landbruksdepartementet.

En vesentlig effekt av den nye markedsordningen for melk av 1996 er at alle aktører kan behandles likt i forhold til ordningen og at det er lagt til rette for konkurranse på like vilkår. Departementet legger til grunn at hovedtrekkene i markedsordningen skal videreføres.

Prisutjevningsordningen for melk gir grunnlag for mest mulig lik pris til produsentene uavhengig av størrelse og geografisk plassering. Det er behov for ytterligere forenklinger av ordningen. Et varig system skal utredes fram til jordbruksforhandlingene i 2000, med sikte på ikrafttredelse fra 1. juli samme år. Dette er i samsvar med det avtalepartene i jordbruksoppgjøret våren 1999 ble enige om.

Departementet mener det bør legges til rette for en produksjon av melk på et høyt nivå innenfor de rammene innenlandsk forbruk og eksportmuligheter setter. Kvoteordningen for melk vil være det sentrale virkemidlet for å tilpasse produksjonsvolumet til markedet. Det er imidlertid nødvendig å øke fleksibiliteten i ordningen ytterligere. Departementet vil utrede en ordning med mulighet for leie av kvoter og se på mulighetene for sammenslåing av kvoter ved sammenslåing av bruk.

Korn- og kraftfôrpolitikken skal sikre avsetning for norskprodusert korn og oljefrø til de priser som blir fastsatt i jordbruksoppgjøret og bidra til å opprettholde den regionale produksjonsfordelingen. Avsetningsmulighetene sikres gjennom skjerming av det norske kornmarkedet i form av et tollbasert importvern og en statlig kjøpeplikt for norskprodusert korn.

Det ble i 1995 etablert en ny markedsordning for korn, og innført et tollbasert importvern for korn og kraftfôrvarer. Den statlige kjøpeplikten ble videreført, og importmonopolet og reguleringen av annenhåndsomsetningen avviklet. Konkurransen som er skapt i kornmarkedet synes imidlertid ikke å ha redusert kostnadene ved mottak og håndtering av norsk korn. Et høyt kostnadsnivå bidrar til en høy kraftfôrpris og til at grunnlaget for den norske melforbrukende industrien svekkes. Det synes å foreligge et betydelig potensiale for kostnadsreduksjoner.

Det foreslås etablert en ny markedsordning for korn hvor prisene på norskprodusert korn forutsettes fastsatt som målpriser i jordbruksavtalen etter mønster av husdyrproduktene. En ny markedsordning vil tidligst kunne vedtas i forbindelse med jordbruksoppgjøret våren 2000, og kunne settes i verk tidligst 1. juli 2001.

Regjeringen ønsker å opprettholde grensene for konsesjonsfri drift for svin og fjørfe på nåværende nivå. Reguleringen av anleggskapasitet pr. bruk for svine- og fjørfehold foreslås imidlertid opphevet, og det vurderes en omlegging av konsesjonsbestemmelse fra regulering av antall innsatte dyr i produksjon til produsert kvantum.

Fra norsk side vil det i de kommende WTO-forhandlinger på landbruksområdet bli fokusert på de ikke-handelsmessige faktorene i det multifunksjonelle landbruket. Det vil trolig bli størst press mot produksjonsrettet støtte som omfatter både skjermingsstøtte og prisstøtte over budsjettet. Ved omfattende reduksjon her vil landbruksproduksjon ikke lenger være lønnsom i store deler av landet. Det vurderes som avgjørende at Norge prioriterer å få forståelse for fortsatt bruk av slike virkemidler. En eventuell reduksjon i skjermings-

støtten må etter Regjeringens syn kompenseres, først og fremst ved tiltak over statsbudsjettet.

Eksportsubsidier har negative effekter på verdens matvaremarkeder og kan vanskelig forsvares politisk ut fra hensynet til de ulike kollektive godene som jordbruket produserer. En gradvis reduksjon i eksportsubsidiene er derfor nødvendig. Når det gjelder forslag som er lagt inn i WTO-forhandlingene om bedret markedsadgang for de fattigste landene (MUL), kan en fra norsk side slutte seg til EUs nulltollforslag for så godt som alle produkter slik det framstår.

En langsiktig politikk for landets matsikkerhet innebærer et sterkt jordvern for å bevare produksjonsgrunnlaget, og vektlegging av en løpende innenlands produksjon og foredling. Produksjonsmuligheter på et spredt geografisk område er av særlig betydning. De kommende forhandlingene i WTO vil legge rammer for den nasjonale tilpasningen. Regjeringen vil legge vekt på at utformingen av handelspolitikken gir nasjonalt handlingsrom i arbeidet for en langsiktig matforsyning.

Landbrukspolitikken mål om et aktivt landbruk i hele landet er en del av distriktspolitikken, der siktemålet er å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Regjeringen legger til grunn at landbruket fortsatt skal ha en sentral rolle i distriktspolitikken framover og at det skal være et miljøvennlig landbruk med en variert bruksstruktur. Likevel ser en nødvendigheten av en moderat utvikling i retning av større driftsenheter, men med behov for å differensiere mellom produksjoner og distrikter.

Ønsket om et småskala-jordbruk med mange driftsenheter som gir et stort bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene, må veies mot kostnadene knyttet til å ha små enheter. Regjeringen legger vekt på å sikre driftsgrunnlaget på bruk som driver aktiv landbruksproduksjon. Uten en aktiv landbruksproduksjon, vil grunnlaget også for annen bosetting bli alvorlig svekket. Regjeringen vil prioritere denne type driftsenheter ved utformingen av de økonomiske virkemidlene.

Primærnæringene vil i framtiden være et nødvendig, men ikke tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde bosetting og sysselsetting i distriktene. Det må derfor legges vekt på tiltak som sammen med primærnæringene kan være med å styrke lokalsamfunnene. Ny næringsvirksomhet forutsettes å utnytte markedsmulighetene og vil ikke være en målgruppe for varige offentlige overføringer.

For å styrke inntektsgrunnlaget for landbruket, mener Regjeringen det er nødvendig at landbruksnæringen sikres muligheter til økt næringsmessig utnyttelse av utmarka. Organisering av utmarkslag er ofte en forutsetning for dette, og er også avgjørende for at målet om lokal forvaltning skal kunne nås.

Regjeringen frykter en svekkelse av landbruksmiljøet i de nordligste fylkene. Det har i de siste 10-årene vært stimulert til et aktivt landbruk i Nord-Norge ved en kanalisering av grovfôrproduksjoner til landsdelen og ordninger med kompensasjon for produksjonsulem-

pene. Dette er hovedsakelig gjort for å sikre de beredskapsmessige hensyn og støtte opp om bosettingsmålet. Disse tiltakene vil være like viktige framover. Regjeringen vil også utvikle et kompetansesenter for nordnorsk landbruk som skal medvirke til å styrke landbruket i landsdelen, og vil komme tilbake til saken i budsjettproposisjonen for 2001.

Regjeringen vil legge til rette for en utvikling som gjør landbruksnæringen attraktiv for de unge. En prisøkning for små landbrukseiendommer og sterkere vekt på bosetting kan føre til at flere eiendommer enn i dag selges ut av slekta. Forslaget om endringer av arealgrensen i odelsloven og sterkere vektning av bosettingshensyn, kan åpne for dette. Videre skal næringsutøverne gis større frihet til å foreta tilpasninger for å utnytte ressursene på gården best mulig.

Inntektsutviklingen i landbruket, med utøvere som er selvstendig næringsdrivende, kan ikke reguleres på samme måte som for lønnsinntakere. Hvordan hver enkelt utnytter gårdens ressurser og egen faglig dyktighet innenfor de gitte rammebetingelser, spiller en avgjørende rolle for inntektene for den enkelte og næringen totalt sett. Det er fra Regjeringens side ikke akseptabelt at inntektsmulighetene i landbruket utvikler seg vesentlig forskjellig fra andre grupper. Det offentlige fører en politikk som setter rammer for næringsvirksomheten i jordbruket. Ut fra dette er det behov for å føre en aktiv inntektspolitikk fra det offentliges side.

Om lag to tredeler av bruttoinntektene i jordbruket blir hentet i markedet og om lag en tredel overføres over statsbudsjettet. Regjeringen mener at det ikke er aktuelt å foreta en avkorting av overføringene i forhold til annen inntekt. Å sikre landbrukets produksjon av fellesgoder medfører behov for finansiering og gjennomføring av tiltak overfor jordbrukssektoren. En forutsetning for å opprettholde en langsiktig norsk matproduksjon er at næringen får tilstrekkelig lønnsomhet ved salg av produktene. Gjennom landbrukspolitikken skal det legges til rette for en effektiv ressursbruk. Nasjonale standarder og offentlige krav påvirker også kostnadsnivået i jordbruket. Disse må vurderes opp mot de kostnader de påfører næringen og den enkelte næringsutøver. Regjeringen legger videre til grunn at utøverne i jordbruket skal ha sosiale ordninger på linje med det øvrige samfunn.

Utformingen av landbrukspolitikken må skje i et nært samarbeid med næringen selv, noe som stimulerer til medansvar og aktiv medvirkning. Regjeringen mener derfor at det er viktig å opprettholde forhandlingsretten. En ensidig vurdering av inntektsutviklingen og rammen i jordbruksoppgjøret på kalenderår kan gi store variasjoner og overheng, og kompliserer oppgjørene unødig. Jordbrukets totalbudsjett, beregnet av Budsjettnemnda for jordbruket, bør fortsatt nyttes som grunnlag for å beregne inntektsutviklingen i jordbruket, men vurderingene i forhandlingssammenheng bør gjøres på avtaleårsbasis. Resultatkontrollen fra Budsjettnemnda for jordbruket bør gjennomgås og forbe-

dres med utgangspunkt i målsettingen for landbrukspolitikken. En større andel av detaljutformingen av landbrukspolitikken bør videre flyttes fra Fase 1 til Fase 2 av jordbruksforhandlingene, med Landbruksdepartementet som ansvarlig for prosessen. Dette er i samsvar med stortingsbehandlingen av St.prp. nr. 8 (1992-1993).

På mange områder vil det ikke være tilstrekkelige markedssignaler til næringsutøverne for å gjennomføre miljøtilpasninger i produksjonen og forvaltning. Derfor må det offentlige gjennom sin virkemiddelbruk gi nødvendige korrektiver. Den omfattende miljøinnsatsen som har vært gjennomført har konsekvenser for kostnadsnivået i norsk landbruk, og dermed virkninger på de økonomiske overføringene til næringene og på prisnivået for norske matvarer.

Miljøgodene i jordbruket er biologiske, kulturhistoriske og estetiske verdier som skapes gjennom en aktiv jordbruksproduksjon. Produksjon av disse må tilpasses samfunnets behov og de internasjonale forpliktelsene vi står overfor. Det biologiske mangfoldet i kulturlandskapet er avhengig av et åpent og variert landskap. Departementet legger spesiell vekt på at slike arealer ivaretas gjennom virkemiddelsystemet og på å stimulere til bevaring og skjøtsel av kulturminner.

Stortinget har lagt til grunn en todelt målsetting om at det skal sikres levedyktige bestander av alle de fire store rovviltartene i Norge og at det samtidig skal opprettholdes et aktivt jordbruk med muligheter til å utnytte beiteressurser i utmarka med sau og rein. De nasjonale miljømålsettingene for de store rovdyra er derfor en del av rammevilkårene for landbruket i store deler av landet.

Det er de siste ti årene arbeidet aktivt for å øke den økologiske produksjonen i Norge. Satsingen er integrert i arbeidet med å gjøre hele det norske landbruket til et mer bærekraftig landbruk. Gjennom satsingen på økologisk landbruk framskaffes det også kunnskap om miljøvennlige driftsmetoder og -teknikker som også kan nyttes i konvensjonell drift.

Muligheten for å ta ut merpris i markedet er en forutsetning for økonomien i den økologiske driften. Forskjellen mellom konvensjonell og økologisk produksjon er mindre i Norge enn i mange andre europeiske land. Dette medfører at markedspotensialet for de økologiske produktene trolig er noe mindre i Norge enn f.eks. i Danmark. Det vises til at partene i jordbruksoppgjøret i 1999 ble enige om å videreføre arbeidet med markedsstrategier for økologisk landbruk. Også i utformingen av politikk i forhold til økologisk landbruk, er det nødvendig å utvikle helkjedetenkning. Økologisk kornproduksjon er en flaskehals i utviklingen av økologisk produksjon generelt i Norge, og departementet vil i sin videre satsing på økologisk landbruk vektlegge å stimulere til økt kornproduksjon gjennom ulike virkemidler.

4.2 Komiteens merknader

Forbrukerperspektiver i hele matkjeden

Komiteen viser til at det i meldingen er lagt stor vekt på å ivareta forbrukerens interesser i norsk landbruk og matproduksjon og at dette gjør det nødvendig å se hele matkjeden i sammenheng. Komiteen er enig i at forbrukernes interesser må tillegges økt vekt i matkjeden.

Komiteen vil peke på at en forbrukerorientering av matproduksjonen har flere sider. Virkemidler som bidrar til god matforsyning og trygge matvarer må fortsatt videreutvikles. Komiteen viser i denne sammenheng til St.meld. nr. 40 (1996-1997) Matkvalitet og forbrukertrygghet og behandlingen av denne. Komiteen vil samtidig understreke at økt utvalg, et velfungerende marked og lavere matpriser er viktige elementer i en orientering mot forbrukerinteressene. Komiteen viser i den forbindelse til behovet for differensierte matpriser ut fra betalingsvilligheten til ulike kundegrupper for et differensiert produktspekter.

Pris på matvarer

Komiteen slutter seg til at forskjellen i forbrukerprisene på mat i forhold til våre naboland bør reduseres. Komiteen ber Regjeringen om å arbeide videre med å skaffe informasjon om prisdannelsen på mat og råvarer til mat.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at en av årsakene til prisforskjeller er ulike momssatser. Det bør være en målsetting at markedsreguleringen, herunder fraktilskudd, fungerer slik at forbrukerprisene er mest mulig like i hele landet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre er positive til Regjeringens arbeid om å utrede hele verdikjeden i matvaremarkedet, og til at en slik oversikt som også omtaler prisforholdene kan danne et viktig grunnlag for rimeligere matvarer.

Disse medlemmer viser til at undersøkelser som er foretatt tidligere har stort sett bare hatt fokus på en del av verdikjeden og ofte er dokumentasjonen gjort på oppdrag fra enkelte deler av bransjen, noe som har bidratt til en uryddig debatt om norske matvarepriser.

Disse medlemmer er av den oppfatning at et regjeringsoppnevnt utvalg som grundig undersøker hele verdikjeden vil ha betydelig troverdighet, og at en slik utredning kan gi svar på hvilke deler av verdikjeden som er mer kostbar i Norge enn i andre land, samt hvor konkurransedyktige de ulike produkter er sammenlignet med andre land.

Disse medlemmer vil understreke at en slik utredning kan gi et viktig grunnlag for beslutningstakere i den hensikt å øke mulighetene for lavere matvarepriser.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener det er tvingende nødvendig å redusere forskjellen i forbrukerprisene på mat i forhold til våre naboland. Både den økende grensehandelen og Norges forpliktelser under GATT/WTO-avtalen tilsier at prisnivået på norske matvarer må ned. Disse medlemmer mener derfor det ikke kan tillegges avgjørende vekt at den gjennomsnittlige andel av inntektene som brukes til mat er fallende de siste førti årene. Dette er uttrykk for den teknologiske utviklingens bidrag til den generelle velstandsutviklingen i de vestlige samfunn og gjelder for alle tradisjonelle varegrupper. Disse medlemmer minner om at selv om Norge har høyere merverdiavgift for matvarer enn Sverige så har Danmark høyere avgiftssats for matvarer enn Norge. Ulike satser for merverdiavgift på matvarer har derfor begrenset forklaringsverdi for de høye norske matvareprisene. Disse medlemmer viser til at begrenset konkurranse i deler av matvarekjeden og lavere produksjonskostnader i nabolandene kan være viktige forklaringer på prisforskjellene.

Disse medlemmer peker videre på at virkningen av redusert matmoms for landbruket i beste fall er usikker. Ut fra den økende tendens til markedsorientert prissetting er det stor risiko for at detalj-, grossist- og foredlingsleddene vil ta ut store deler av en avgiftslette i form av økt fortjeneste, slik at primærprodusenter og forbrukere bare blir sittende igjen med en liten del av avgiftslettelsen.

Nærhet mellom forbruker og produsent

Komiteen har merket seg forslagene om å vurdere merkeordninger for matvarer, og komiteen forutsetter at det etableres et offentlig system som beskytter særegenhet og geografisk betegnelse for landbruksprodukter og næringsmidler.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil understreke behovet for at informasjon til forbrukerne må fremkomme basert på et saklig og balansert perspektiv. Det betyr at fokus på tilsetningsstoffer ikke må overskygge fokus på hvilke næringsstoffer som tross alt finnes i produktet.

Komiteen mener at ernæringsmessige perspektiver må gis sterk vektlegging. Komiteen viser til at det er et hovedmål helsemessig å få befolkningen til å spise mer frukt/grønnsaker, fisk og korn.

Komiteen mener det må være en målsetning å utforme gode merkeordninger slik at forbrukere med ulike etiske, miljømessige og politiske vurderinger sikres gode og tilstrekkelige muligheter til å foreta slike valg.

Komiteen vil påpeke at det fortsatt er et behov for økt forskning rettet mot forbrukernes valg og preferanser, slik at merkingen kan utformes på en måte som tilfredsstiller brukernes reelle behov. Dette vil bidra til økt mattrygghet for den enkelte forbruker.

Internasjonale avtaler og samarbeid

Komiteen konstaterer at det foreslås å videreføre de nasjonale tiltakene som ble innført i forbindelse med utvidelsen av EØS-avtalen på veterinærområdet og at sikkerhetsklausulen kan brukes aktivt dersom folke- eller dyrehelsen settes i fare. Komiteen forutsetter at Stortinget i tråd med Innst. S. nr. 72 (1998-1999) om utvidelse av EØS-avtalen på veterinærområdet forelegges en total vurdering av hele regelverket i 2001, sammen med en analyse av smittesituasjonen.

Handlingsplan for forbrukerorientering

Komiteen viser til forslaget om å utarbeide en handlingsplan for forbrukerorientering av landbruks- og matproduksjonen. Komiteen har ikke merknader til dette.

Næringsmiddelindustrien

Komiteen peker på at det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom jordbruket i Norge og den delen av næringsmiddelindustrien som foredler norskproduserte jordbruksråvarer.

Komiteen vil understreke den betydningen som både jordbruket og en spredt jordbruksbasert næringsmiddelindustri har for sysselsettingen i distriktene.

Komiteen er enig i at virkemidlene overfor næringsmiddelindustrien må stimulere til utvikling av en lønnsom industri samtidig som det tas hensyn til driftsulemper i distriktene.

Komiteen er kjent med at RÅK-industrien møter sterk konkurranse fra import og at lavere råvarepriser i EU som følge av Agenda 2000 kan føre til svekket konkurransekraft for denne industrien.

Komiteen slutter seg til at det gjennom prisutviklingen på norske jordbruksråvarer og en videreføring av målrettede virkemidler legges til rette for å sikre den jordbruksbaserte næringsmiddelindustrien i Norge konkurransedyktige rammevilkår.

Komiteen ber Regjeringen foreta en gjennomgang av tolltariffene for de ulike produktgruppene av ferdigvarer med sikte på å bedre situasjonen for norsk næringsmiddelindustri.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at næringsmiddelindustrien er en stor industri i Norge. Den sysselsetter om lag 52 000 personer og utgjør ca. 18 pst. av den samlede sysselsetting i industrien.

Disse medlemmer vil peke på at de utfordringer som næringen står overfor tilsier at det bør treffes tiltak som innebærer visse strukturelle tilpasninger av norsk primærproduksjon. Industrien trenger et profesjonelt, effektivt og nyskapende landbruk.

Disse medlemmer vil videre peke på at de internasjonale utviklingstrekk, både i EU og innenfor WTO, gjør det mer påkrevd enn før med reformer i norsk landbruk.

Disse medlemmer vil vise til at næringen står overfor en rekke utfordringer, som bl.a.:

- Den delen av industrien (RÅK-industrien) som konkurrerer internasjonalt har fått økt konkurranse.
- Grensehandel har økt kraftig.
- Prisforskjellen på viktige råvarer mellom Norge og EU har økt og vil isolert sett øke ytterligere på grunn av EUs egne reformer av sin landbrukspolitikk.
- Det skjer store strukturelle endringer i markedet innenfor næringsmiddelindustrien og i varehandelen i Norge og i Skandinavia/Nord-Europa i retning av større enheter og kjededannelser. Veksten i markedet skjer innenfor de mer bearbeidede produktene og det stilles stadig strengere krav til merking, kvalitet og sikkerhet.

Disse medlemmer mener at en klar forutsetning for å bedre næringsmiddelindustriens overlevelses-evne, er likebehandling og strenge tiltak mot misbruk av markedsrett både fra det offentlige, samvirkene og uavhengige private bedrifter.

Disse medlemmer legger derfor stor vekt på at denne industrien må få om lag de samme konkurransevilkårene som jordbruksbasert næringsmiddelindustri i andre land.

Markedsordninger og markedspolitikk

Det er avgjørende for utviklingen i landbruket og næringsmiddelindustrien å utnytte de mulighetene som eksisterer i markedet. Det er viktig at næringsmiddelindustrien fanger opp forbrukernes ønsker og utvikler produksjonen og nye produkter som er tilpasset etterspørselen. Komiteen slutter seg til forslagene om å videreutvikle virkemidlene i landbrukspolitikken som retter seg mot å styrke norskproduserte matvarers posisjon i markedet, fremme produktutvikling og utvikle produksjon som utnytter markedsmulighetene bedre. Spesielt understrekes betydningen av forskning og utredning og et spesielt tilbud til små og mellomstore bedrifter. Komiteen er av den oppfatning at en tilpassning av matproduksjonen til markedet må skje langs to hovedlinjer. En del av markedet vil også i framtida etterspørre enkle matvarer med god kvalitet til en rimelig pris. Samtidig vil en annen del av markedet avspeile stor kjøpekraft og ekstra betalingsvilje for spesielle matvarer som gjerne har ekstra god kvalitet. Samme forbruker kan gjerne etterspørre begge typer matvarer, avhengig av til hvilken anledning maten skal brukes.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre peker på at en forutsetning for å utvikle produksjon som utnytter markedsmulighetene bedre, er at den enkelte næringsutøver i landbruket får større frihet til å utnytte ressursene på eiendommen og tilpasse produksjonen slik hun/han ser seg best tjent med.

Verdiskapingsprogram

Komiteen mener at det bør settes i verk et verdiskapingsprogram for norsk matproduksjon. Siktemålet

er høyere verdiskaping gjennom å utnytte markedsmulighetene bedre både innenfor primærproduksjon og foredling. Det er avgjørende at sentrale aktører i næringsmiddelindustrien og landbruket medvirker i utformingen for å få til en vellykket satsing på dette området. Komiteen mener videre det bør etableres et verdiskapingsforum for å bidra til en bedre samhandling mellom alle ledd i matkjeden. Komiteen ber om at departementet tar initiativ til at det iverksettes et verdiskapingsprogram og orienterer Stortinget på en hensiktsmessig måte om arbeidet.

Komiteen vil understreke at behovet for kartlegging og fjerning av "flaskehalser" for å få til nyskaping bør være en viktig strategi for å øke verdiskapingen i matforedling og salg. Det lokale næringsmiddeltilsynet bør i tillegg til kontrollfunksjonen bli mer etablert og få et veiledningsansvar for småskalaproducenter knyttet til utviklingen av gode produksjonsprosesser og produksjonslokaler.

Komiteen mener at de nye kompetanseutviklingsprogrammene for landbruket må ha som utgangspunkt at framtidens bønder vil møte helt nye utfordringer. Det må derfor legges til rette for at landbruksbefolkningen i større grad kan tilegne seg ny kunnskap etter behov. Et nyttig tiltak for kompetanseutvikling i forhold til småskala-produsenter og lokale entreprenører kan være en besøksordning med faglig ekspertise, for eksempel etter modell av det en finner i det svenske småbedriftsprogrammet. Dette er en ordning med rådgivning i fagområder som for eksempel produktutvikling, lovgivning, emballering og mikrobiologi. Ved utvikling av lokal foredling vil det være viktig å stimulere utviklingen av nettverk der flere aktører med ulik kompetanse trekkes inn i prosesser rundt utviklingen av nisjeproduksjoner og småskalaforedling. Komiteen mener at for å øke omfanget av nisjeprodukter fra eget gårdsbruk, bør det vurderes hvordan det kan legges bedre til rette for lønnsom produksjon og salg.

Komiteen mener det bør etableres et program for verdiskaping med en tidshorisont på 10 år. Det er ønskelig at det vurderes om gjennomføringen av programmet blant annet kan finansieres gjennom SND-systemet. Alle aktører i verdikjeden bør bidra i finansieringen av programmet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er enige i at det etableres et verdiskapingsprogram.

Disse medlemmer vil likevel understreke at verdiskaping er næringens eget ansvar. Det forutsettes derfor en betydelig medvirkning og medfinansiering fra jordbruket og næringsmiddelindustrien. Disse medlemmer mener de aktører som er interessert i mest mulig aktivitet i norsk matvareproduksjon må gå inn med kapital på et forretningsmessig grunnlag. Myndighetenes rolle må hovedsakelig innebære en prioritering av bidrag i form av generelle rammebetingelser.

Konkurranse i matkjeden

Komiteen er enig i at konkurranse og et velfungerende marked er viktig for å utvikle matproduksjonen i samsvar med forbrukernes etterspørsel. Komiteen vil peke på betydningen av reell konkurranse både i næringsmiddelindustrien og i detaljhandelen. Komiteen er samtidig oppmerksom på at en strukturrasjonalisering i næringsmiddelindustrien kan ha store negative virkninger for enkelte lokalsamfunn.

Komiteen mener et verdiskapingsprogram med fokus på produktmangfold vil kunne styrke utsatte lokalsamfunn. I en situasjon der de største kjedene besitter stadig mer makt, mener komiteen at Konkurransetilsynet skal ha fortsatt sterk fokus på detaljhandelen.

Markedsbalansen

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i, og vil understreke, at markedsbalanse er en hovedutfordring i landbrukspolitikken. Tilbudsoverskudd vil presse markedet og gi lavere priser, og vil derfor kunne gi store innteksttap. For å møte hovedutfordringen om markedsbalanse med tilstrekkelig styrke, mener komiteen at markedspolitikken må fokuseres og fornyes.

Flertallet er enig i at det er avgjørende å videreføre et sterkt importvern for å kunne ta ut priser i det norske markedet i samsvar med jordbruksavtalens forutsetninger. Både lovlig grensehandel og et visst omfang av ulovlig import antas å ha et samlet omfang som forstyrrer markedsbalansen. Flertallet har merket seg at Tollvesenet har satt igang en landsomfattende kontroll av landbruksvarer som vil vare i flere år, og som retter seg spesielt mot smugling og ulovlig omsetning av kjøttvarer.

Flertallet er enig i at markedsreguleringen, finansiert av omsetningsavgiften, gir jordbruket et viktig virkemiddel til å ta ut priser i samsvar med jordbruksavtalens forutsetninger. Flertallet er videre enig i at prisfastsettingen er et viktig virkemiddel for å få til en langsiktig tilpasning mellom tilbud og etterspørsel.

Flertallet er enig i at virkemiddelsystemet må utformes slik at en unngår overskuddsproblemer, og at det i økende grad vil være nødvendig med balansering på det innenlandske markedet. Offentlige midler skal ikke bidra til vedvarende overproduksjon. Flertallet vil peke på betydningen av at produksjonsregulerende tiltak settes inn så tidlig som mulig i verdikjeden.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Samvirke og markedsregulering

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i at målene og de grunnleggende prinsippene for pris- og markedsreguleringen for jordbruksvarer videreføres. Dette innebærer at landbrukssamvirket fortsatt skal ha en sentral

rolle i gjennomføringen av landbrukspolitikken. Samvirkeorganiseringen bidrar til å styrke markedsposisjonen til små produsenter og produsenter i distriktene. Slik bidrar samvirkeorganiseringen til en fordeling av markedsrett som er en viktig forutsetning for å kunne ta ut målprisene. Flertallet konstaterer at importvernet må gi preferanse for norsk produksjon og er avgjørende for å gi målprisene reell verdi. Flertallet slutter seg til forslaget om å utvide tilskuddet til produsentsammenslutninger i grøntmarkedet. Ordningen forutsettes utformet slik at den bedrer mulighetene for små produsenter til å oppfylle krav om minimumsleveranse.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det er grunn til å følge utviklingen av produktiviteten i omsetningsleddene, slik at det ikke blir konkurransevridning mellom samvirket og andre aktører i markedet.

Disse medlemmer vil hevde at dagens markedsordninger og markedsregulering medfører konkurransebegrensninger og ineffektiv bruk av samfunnets ressurser. Samvirkets reguleringsprivilegier muliggjør markedsrett, som for eksempel kan utnyttes ved å ha betydelig overkapasitet over lengre tid. Dette vil igjen binde opp kapital og arbeidskraft som kunne gitt bedre utnyttelse av samfunnets ressurser hvis de ble brukt på en annen måte.

Disse medlemmer vil videre peke på at aktører med markedsrett ikke har de samme incentiver til å effektivisere sin produksjon som aktører i et marked med effektiv konkurranse.

Disse medlemmer mener at omsetningsloven og annen konkurransebegrensende lovgivning innen landbrukssektoren bør avvikles og erstattes av markedslovgivning som fremmer effektiv konkurranse i landbruksmarkedene.

Disse medlemmer mener det bør være Konkurransetilsynets oppgave å føre tilsyn med konkurransen.

Disse medlemmer er kjent med at Landbruksdepartementet vil foreslå å avvikle markedsreguleringen for pærer, da denne regulering omfatter et meget begrenset kvantum.

Disse medlemmer er enige med departementet i at markedsreguleringen for pærer må avvikles, men mener videre at dette også må gjelde for poteter og epler.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener organiseringen av markedsreguleringen må endres. Dette er nødvendig for å sikre at uavhengige produsenter gis konkurransedyktige rammebetingelser. Økt konkurranse innenfor omsetningsleddene vil fremme entreprenørskap, innsats og initiativ, og er viktig for å få til en utvikling mot lavere priser, økt mangfold og kvalitet. Disse medlemmer har merket seg at departementet mener markedsreguleringssystemet er utformet av hensyn til produsentene og forbrukerne og ikke skal være et sikkerhetsnett for omsetnings- og for-

edlingsleddene. Disse medlemmer er videre enig i at skillet mellom den regulerte virksomhet og ordinær konkurrerende forretningsdrift må synliggjøres for å sikre konkurransenøytralitet mellom samvirkeorganisasjoner med reguleringsansvar og andre aktører. Disse medlemmer mener imidlertid det vil være vanskelig å oppnå konkurransenøytralitet uten et reelt forretningsmessig skille mellom den regulerte virksomheten og den konkurranseutsatte virksomheten. For å sikre reell konkurranse må uavhengige aktører derfor gis medbestemmelse i gjennomføringen av markedsreguleringen. Alternativt må reguleringen av førstehåndsomsetningen tillegges egne råvaresamvirker som forholder seg forretningsmessig likt både til samvirkeide foredlingsbedrifter, uavhengige produsenter og bønder som selv foretar foredling.

Disse medlemmer viser til at Regjeringen i forbindelse med jordbruksoppgjøret for 1995/1996 nedsatte en arbeidsgruppe for å vurdere enkelte sider ved markedsreguleringen av kjøtt, blant annet deltakelse fra uavhengige aktører. En hovedgrunn til at arbeidsgruppen ikke foreslo forandringer var at Konkurransetilsynet/Arbeids- og administrasjonsdepartementet fryktet at privat deltakelse i markedsreguleringen ville svekke konkurransen. Det ble ikke gjort forsøk på å finne løsninger som kunne sikret slik deltakelse uten konkurransehemmende virkninger. Det ble heller ikke gjort noen seriøs vurdering av om konkurransen er svekket i markeder der uavhengige produsenter deltar i større eller mindre grad, som i grøntsektoren og fjørsektoren. Disse medlemmer mener det må være mulig å finne løsninger som sikrer deltakelse fra uavhengige aktører uten å undergrave konkurransen og fremsetter følgende forslag:

"Uavhengige aktører gis anledning til deltakelse i markedsreguleringen av kjøtt."

Disse medlemmer viser til at Norge har gode naturgitte konkurransefortrinn for produksjon av enkelte grønnsaker, frukt- og bærslag. Disse medlemmer mener fri omsetning av varene er en forutsetning for å høste størst mulig gevinster av disse konkurransefortrinnene. Disse medlemmer mener at behovet for tilpasninger i produksjonen på vanlig måte kan ivaretas av aktørene i markedet. Det fremsettes følgende forslag:

"Markedsreguleringen for frukt-/grøntsektoren opphører."

Omsetningsrådet

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, understreker behovet for en bred sammensetning av Omsetningsrådet. Derfor støttes forslaget om å utvide rådet med én representant fra den landbruksbaserte industrien utenfor samvirke og én representant fra Landbrukssamvirkets Felleskontor.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til sine særmerknader, jf. Dokument nr. 8:13 (1999-2000).

Markedsordningen for melk

Komiteen viser til at melkeproduksjonen er den største enkeltproduksjonen og står for 44 pst. av verdiskapingen og bidrar til 30 pst. av de samlede inntekter i jordbruket. Hovedtyngden av produksjonen er lokalisert til distriktene og har dermed stor betydning for oppfylling av målsettingen om å sikre bosetting, sysselsetting og vurdere verdiskaping. Komiteen har videre merket seg at det pr. i dag vurderes å være et markedsmessig rom for en melkeproduksjon i Norge på i størrelsesorden 1 500 mill. liter og at dette innebærer at det vil være behov for en ytterligere reduksjon av produksjonen, til tross for at melkeproduksjonen er betydelig redusert de siste årene. Det legges opp til en løpende tilpasning av produksjonsvolumet i forhold til markedet der ordningen med kjøp og salg av kvoter skal være et viktig virkemiddel for å redusere produksjonen.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har ingen merknader til dette.

Flertallet viser til at det er klare stordriftsfordeler i melkeproduksjonen og mener virkemidlene samlet må stimulere til en moderat strukturutvikling for å sikre en tilfredsstillende inntektsutvikling for produsenter som har melkeproduksjon som et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt.

Flertallet støtter departementets forslag om å utrede en ordning med mulighet for leiekvoter for å øke bygdas mulighet til å opprettholde sin andel av melkeproduksjonen og sørge for at enkelte meieridistrikter ikke tappes for for mye melkekquantum.

Innen regionene kan det være store forskjeller på kvotestørrelse. For å unngå industrialisering og sikre mulighetene til hensiktsmessig lokal organisering av melkeproduksjonen er det viktig å sette mer hensiktsmessige grenser for samdrift.

Flertallet slutter seg til at hovedtrekkene i markedsordningen for melk blir videreført og viser til at melkeordningene skal sikre produsentene et minstemål av prisuttak og utjevne transportkostnadene.

Komiteen viser imidlertid til at Stortinget tidligere har bedt om å få vurdert alternativer til dagens prisutjevningssystem som kan sikre reell konkurranse innenfor produksjon av konsummelk. Komiteen forutsetter at forslagene til den partssammensatte arbeidsgruppen som skal gjennomgå hele utjevningssystemet for melk blir lagt fram for Stortinget i forbindelse med behandlingen av jordbruksoppgjøret våren 2000.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at meieriene har som andre nærings-

drivende incentiver til å holde utgiftene nede, men på grunn av reguleringene i markedet oppfattes trolig deres markedsposisjon som relativt sikker.

Disse medlemmer peker på at mangel på konkurranse innebærer at incentivene til fornyelse og effektivitet er lavere enn de ville ha vært med konkurranse.

Disse medlemmer vil videre peke på at produksjonskvoter påvirker den samlede produksjon i markedet ved at etableringsmuligheter og eksisterende produksjon begrenses.

Disse medlemmer mener at dagens produksjonskvoter og reguleringseksport hindrer et fritt og konkurransefremmende marked.

Disse medlemmer mener det bør legges til rette for en åpen og fri konkurranse i melkesektoren ved at reguleringene oppheves.

Det er derfor etter disse medlemmers oppfatning en klar forutsetning for både samfunnsøkonomisk og bedriftsøkonomisk sunn konkurranseutsetting i denne sektoren, at forholdene også må legges til rette for lønnsom produksjon av de enkelte produkter innen varegruppene konsummelk, tørrmelk, ost m.v.

Disse medlemmer viser videre til sine marknader, jf. Dokument nr. 8:13 (1999-2000), samt til Fremskrittspartiets særmerknad under kap. 1 - Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at den markedsordningen for melk som ble innført fra 1. januar 1997 skulle sikre at alle meieriselskaper, både uavhengige meieriselskaper og samvirkemeierier, hadde samme mulighet til å betale sine leverandører lik pris for melken, og sikre reell konkurranse i konsumentmarkedet. For å oppnå dette ble det foretatt en utjevning mellom ulike melkeanvendelser og mellom geografisk betingete ulikheter. Samtidig ble administrasjonen av markedsreguleringen lagt til Omsetningsrådet. Gjennomføringen av markedsreguleringen skal imidlertid fortsatt gjennomføres av meierisamvirket. Disse medlemmer er enig med departementet i at dette skaper problemer fordi kostnadene varierer betydelig med type teknologi og størrelsen på anleggene og fordi man må basere avgifts- og tilskuddsnivå for andre aktører på TINE Norske Meieriers kostnader. Systemet skaper også problemer fordi det er basert på innsyn i kalkylene til en av markedsaktørene, TINE. Dette har gjort det vanskelig å etablere likeverdige konkurransevilkår mellom TINE og uavhengige meieriselskaper. Disse medlemmer er derfor tilfreds med at Landbruksdepartementet vil endre prisutjevningsordningen slik at målprisfastsettingen i jordbruksavtalen og utjevningen skjer på råvarenivå og ikke lenger på ferdigvarenivå. Dermed blir kostnadene i foredlingen utenfor jordbruksavtalens prisreguleringsområde og de enkelte markedsaktørenes sak å få dekket i markedet. Disse medlemmer mener også det er positivt at dette vil gi Konkurransetilsynet et større ansvar for tilsyn med markeds- og konkurranseforholdene på dette markedet enn tidligere. Disse medlemmer påpeker at kon-

sekvensen av dette er at det innføres en ren geografisk utjevning som bygger på melkeprodusentens lokalisering i forhold til markedet og at utjevning basert på produktanvendelse fjernes. Samtidig bør kostnadene knyttet til markedsreguleringen og beregningen av omsetningsavgiften samt den geografiske utjevningen gjennomgås av en uavhengig instans.

Disse medlemmer vil likevel understreke at likeverdige konkurransevilkår mellom ulike meierier best oppnås ved å skille ut innsamlings- og distribusjonsapparatet fra TINE Norske Meieriers øvrige virksomhet. Det kan gjøres ved å opprette et uavhengig råvaresamvirke som forestår førstehåndsomsetningen og på forretningsmessig grunnlag selger melk til meierisamvirke og uavhengige meieriselskaper. Det vil samtidig sikre konkurranse om råstoffet og mest mulig lønnsom anvendelse av melken. Et slikt råvaresamvirke må fortsatt ha mottaksplikt og leveringsplikt. Utjevning vil fortsatt være nødvendig for å sikre alle produsenter mest mulig lik pris.

Disse medlemmer legger videre stor vekt på at produksjonskvotesystemet praktiseres på en måte som fører til en ønsket strukturutvikling og kostnadssenkning i norsk melkeproduksjon. Disse medlemmer viser til at ordningen med administrativt fastsatte kvotepriser har ført til at etterspørselen etter kvoter langt overstiger tilbudet.

Disse medlemmer konstaterer at det beskjedne salget og det markedsmessige behovet for å redusere produksjonen har ført til at kvoter som i flere runder ble innmeldt for salg i 1999 og 2000 ikke selges ut igjen. Resultatet er at den strukturutviklingen som kvotesystemet skulle stimulere stopper opp. Det er dessuten betenkelig at man samtidig avskjærer mulighetene til å etablere og utvide virksomhet innenfor melkeproduksjon. Denne praksisen går langt utover den relativt beskjedne innskrenkningen i den frie etableringsretten som den opprinnelige utformingen og praktiseringen av kvotesystemet medførte. Disse medlemmer mener dagens praktisering av produksjonskvotesystemet er i strid med Stortingets forutsetninger ved behandlingen av St.prp. nr. 72 (1995-1996) og Ot.prp. nr. 5 (1996-1997). Med markedsbasert prisfastsettelse vil tilbudet av kvoter til enhver tid tilsvare etterspørselen. Eventuell overproduksjon i forhold til oppnåelse av målprisene kan så kjøpes til markedspris av staten. For at praktiseringen av produksjonskvotesystemet skal bringes i tråd med Stortingets forutsetninger om strukturutvikling og kostnadsreduksjon foreslår disse medlemmer at det innføres markedsbasert prisfastsettelse på produksjonskvotene.

Disse medlemmer viser til jordbruksoppkjøret for 1996 jf. St.prp. nr. 72 (1995-1996) der departementet foreslo at regelverket for et omfordelingssystem for melkekvoter skulle utformes innenfor bl.a. følgende rammer:

"Omfordeling kan bare skje innenfor 8 regioner. Det tas utgangspunkt i forslaget til regioninndeling fra arbeidsgruppa i 1995. Kjøpt kvote legges ut for salg

innenfor regionen med fradrag for evt. reduksjon i totalt kvotekvantum. Reduksjonen fordeles prosentvis likt mellom regioner."

Disse medlemmer viser til at Stortinget sluttet seg til dette. Disse medlemmer viser til at det gjennom jordbruksoppgjøret for 1998 og 1999 jf. St.prp. nr. 67 (1997-1998) og St.prp. nr. 75 (1998-1999) ble gjennomført betydelige endringer i dette systemet. Endringene bidrar til å bremse strukturendringen og hindrer kostnadsreduksjoner i melkeproduksjonen. Disse medlemmer vil derfor fremme forslag om at den tidligere ordningen med førstehåndsomsetning på regionsnivå gjeninnføres.

Disse medlemmer fremsetter følgende forslag:

- "1. Systemet for prisfastsettelse av produksjonskvoter for melk endres fra administrativ fastsettelse til markedsbasert fastsettelse.
2. Ved salg av kvote betales lik pris for alle literne uavhengig av kvotens størrelse.
3. Dagens ordning med inndragning av kvote som overstiger 200 000 liter fra produsent som ønsker å avvikle melkeproduksjonen avvikles.
4. Taket for maksimumsproduksjon på 130 000 liter etter oppkjøp av kvote fjernes, samtidig som systemet med regionsvis inndeling beholdes.
5. Systemet med primæromsetning av produksjonskvoter på regionsnivå gjeninnføres.
6. De samme prinsippene anvendes ved utleie av kvote."

Samdrift

Komiteen viser til forslaget om å innføre en begrensning på 3 deltakere i en samdrift i melkeproduksjonen. Komiteen er ikke enig i denne begrensningen.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er samtidig enig i at det trengs en begrensning med bakgrunn i at samdrifter fikk en vesentlig forbedring i rammebetingelsene ved jordbruksoppgjøret i 1998, noe som har ført til sterkt økende interesse. Flertallet mener bruken av tilskuddsordningene ikke skal gi uønskede produksjonsdrivende effekter. Flertallet mener det trengs en begrensning i antall deltakere for å sikre at samdriften består av aktive brukere, og i melkekvote pr. samdrift for å forhindre etablering av industrielt orienterte driftsenheter. Flertallet ber departementet på dette grunnlag komme tilbake til Stortinget med forslag til begrensning i forbindelse med proposisjonen om jordbruksforhandlingene våren 2000.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at samdrift er en rasjonell produksjonsform som gjør det mulig for yrkesutøvere i landbruket i fellesskap å utnytte stor driftsfordeler og ta ut mer ferie og fritid. Disse

medlemmer kan derfor ikke se at det er særskilte grunner å begrense mulighetene for samdrift. Disse medlemmer mener også flertallets uro for utviklingen av såkalt industrielt orienterte driftsenheter er ubegrunnet. Slike driftsformer er ikke en aktuell problemstilling i norsk landbruk i overskuelig fremtid. Særlig i melkeproduksjonen vil ny teknologi aktualisere strukturendringer. Disse medlemmer mener det er viktig at eventuelle begrensninger på antall deltakere i samdrift slik flertallet ønsker, ikke må svekke rammebetingelsene til samdrifter som allerede er etablert. Bønder som har innrettet seg etter gjeldende regler og investert kapital i tillit til at disse skulle bestå, må følgelig ikke rammes av en eventuell innstramning av reglene for antall deltakere i samdrift.

Korn- og kraftfôrpolitikken

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, understreker at korn- og kraftfôrpolitikken er et viktig grunnlag for den geografiske produksjonsfordelingen i jordbruket. Samtidig pekes det på at virkemidlene på dette området også virker sterkt inn på det totale kostnadsnivået i norsk jordbruk.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til den gjennomgangen av korn- og kraftfôrpolitikken som er gjort i forbindelse med jordbruksoppgjørene de to siste årene og omtalen av denne politikken i St.meld. nr. 19 (1999-2000). Dette flertallet er enig i at det innføres en ny markedsordning for korn basert på at den statlige kjøpeplikten oppheves og erstattes med målpriser i jordbruksavtalen.

Dette flertallet slutter seg også til at et nytt pris- og markedssystem kombineres med et tollkvotesystem. Et slikt system forutsetter et organ som har ansvaret for markedsreguleringen.

Dette flertallet forutsetter at kornprodusentenes interesser ikke blir svekket i det nye markedssystemet, og at konkurransemessige hensyn blir ivaretatt. Flertallet har ingen merknader til at virkemidler som prisnedskrivningstilskudd og frakttilskudd blir videreført.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, ber om at det arbeides videre med utformingen av en ny markedsordning for korn innenfor disse rammene, med sikte på gjennomføring fra 1. juli 2001.

Flertallet ber departementet vurdere om kornprodusentenes sikkerhet for å ta ut målprisen bør styrkes gjennom en produsentstyrt markedsregulering etter samme mønster som i andre produksjoner.

Komiteens medlemmer fra Høyre ser det som naturlig at markedsreguleringen legges til Statens landbruksforvaltning.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet støtter målet om å etablere et marked for korn der prisen på norsk korn dannes på normale kommersielle og markedsmessige vilkår. Det er helt avgjørende at en lykkes med dette, både for å sikre et prissystem som bidrar til kostnadseffektivisering i alle ledd, og for å sikre at norsk jordbruk produserer de mengder og kvaliteter som matmelindustrien etterspør.

Disse medlemmer vil peke på at dette ikke har vært mulig innenfor dagens system.

Disse medlemmer er uenig i Regjeringens forslag om å etablere kvoter på importen, da dette kan hindre et fleksibelt og konkurransebasert prissystem, og spesielt dersom kvotene blir for små i forhold til industriens importbehov for matkorn.

Disse medlemmer mener at resultatet av en ordning med for små importkvoter, vil være at markedsignalene ikke kommer frem til kornprodusenten, og at konkurransekraften til bakeri og øvrige melforbrukende industri kan svekkes.

Disse medlemmer er opptatt av at det er kundenes etterspørsel som må være utgangspunktet for vurdering av det norske matkornmarkedets behov, både når det gjelder mengde og kvalitet. Videre er det avgjørende for næringsmiddelindustriens fremtidige konkurransevne at kornprodusentene markedsorienterer sin produksjon for å redusere mulighetene for overproduksjon både innenfor den enkelte kvalitetsklasse og totalt.

Disse medlemmer peker på at en blanding av roller (markedsregulering og forretningsmessig drift) er uheldig i en samfunnssituasjon hvor man ønsker konkurranse og innovasjon i markedet.

Konsesjonsregulering i kraftfôrbaserte husdyrproduksjoner

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i at konsesjonsreguleringen i kraftfôrbasert husdyrproduksjon videreføres. Det forutsettes at det blir lagt vekt på å forenkle regelverket. Flertallet har ikke merknader til forslaget om å slutte med å regulere anleggskapasitet pr. bruk for svine- og fjørfehold. Flertallet mener det fortsatt skal være reguleringer av produksjonsomfanget innen svine- og fjørfeholdet. Flertallet ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en orientering av hvordan konsesjonsbestemmelsene er utformet. Flertallet forutsetter at produksjonsomfanget pr. bruk ikke økes som følge av en eventuell omlegging av husdyrkonsesjonsforvaltningen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener Regjeringens forslag om omlegging av konsesjonsbestemmelsene fra regulering av antall innsatte dyr i produksjon til produsert kvantum, er en svekkelse i forhold til dagens ordning.

Disse medlemmer viser til at produsenter som forholder seg til antall innsatte dyr gjør produksjonen mer oversiktlig, samtidig som det blir enklere å holde seg innenfor konsesjonsgrensene.

Disse medlemmer finner det svært urimelig, innenfor det bestående system, at forskjellsbehandling mellom produsenter som var etablert før og etter konsesjonsbestemmelsene, videreføres.

Disse medlemmer mener at produsenter som ønsker å starte opp, ikke vil ha mulighet til en like rasjonell og effektiv produksjonsenhet som godt etablerte produsenter, med det utslag dette gir for den enkelte produsents lønnsomhetspotensiale.

Disse medlemmer viser til at en betydelig del av produksjonen kommer i dag fra enheter som ligger langt over konsesjonsgrensen. Dette gir selvsagt en urimelig forskjellsbehandling.

Disse medlemmer ser ikke behovet for produksjonsbegrensninger på dette området og vil avvike husdyrkonsesjonsloven.

Disse medlemmer mener loven hemmer utvikling mot en rasjonell og effektiv landbruksproduksjon, der driftige bønder hindres i å livnære seg av egen virksomhet.

Disse medlemmer vil derfor fjerne konsesjonsgrensene i smågris-, slaktegris-, egg- og kyllingproduksjonen som er direkte relatert til størrelse og erstatte disse med regler som ivaretar hensynene til dyrevern, etikk, og miljø.

Gartneri/hagebruk/poteter

Gartneri/hagebruksnæringen, med grønnsakdyrking på friland, veksthusproduksjon av blomster og grønnsaker, planteskoledrift, og frukt- og bær dyrking er en viktig del av norsk landbruk. Komiteen er kjent med at gartneri/hagebruksnæringen inkludert potetproduksjon står for et vesentlig bidrag av verdiskapingen i jordbruket. Komiteen er kjent med at næringen er høyt spesialisert og intensiv, med stor innsats av kapital og høyteknologi på produksjonssiden og stor innsats av kapital og arbeid pr. arealenhet. Samtidig er næringen en viktig faktor i distriktslandbruket. Komiteen mener næringen fortsatt har potensiale for videre utvikling av produksjon, verdiskaping og sysselsetting. Komiteen vil derfor peke på behovet for virkemidler som gir optimisme og investeringslyst. Komiteen mener de landbrukspolitiske ordningene må tilpasses næringens særtrekk.

Pelsdyrnæringen

Komiteen har merket seg Regjeringens vurdering om at primærnæringene i framtiden vil være et nødvendig, men ikke tilstrekkelig grunnlag for å opprettholde bosetting og sysselsetting i distriktene, og at det må legges vekt på tiltak som sammen med primærnæringene kan bidra til å styrke lokalsamfunnene. Komiteen deler denne vurderingen, og vil i den anledning henlede oppmerksomheten mot den rolle blant annet pelsdyrnæringen kan spille som bidragsyter til opprettholdelse av gårdsbruk gjennom utstrakt kombinasjonsdrift. Komiteen er videre kjent med pelsdyrnæringens betydning som ressursutnytter av biprodukter og avfall fra fiskeoppdrett, fiske- og slakteriindustrien.

Komiteen mener dette hensynet bør vektlegges i de nasjonale rammevilkår.

Hesten i landbruket

Komiteen viser til at hestehold og næringsutøvelse på hest gir grunnlag for en betydelig omsetning og sysselsetting i landbruket. Komiteen peker videre på at hestenæringen kan forvente et økende marked gjennom etterspørsel etter bl.a. opplevelse, fritidsaktivitet, turisme og helsetjenester. Styrking av hesteholdet i norsk landbruk vil bidra til å utnytte lokale produksjonsmuligheter til å fremme rekruttering til landbruk, særlig av kvinner, til bedre markedstilpassing gjennom arealbruk som ikke øker matproduksjonen og til vedlikehold av kulturlandskap og biologisk mangfold.

Komiteen viser også til det omfattende arbeid med næringsutvikling og næringspolitikk for hest som er gjennomført i regi av Norsk Hestesenter i tråd med næringskomiteens merknader ved behandlingen av jordbruksoppgjøret 1997, Innst. S. nr. 292 (1996-1997). Komiteen understreker at hestenæringen også i framtida i hovedsak må finne sine inntekter gjennom salg av tjenester i markedet, men mener samtidig at den offentlige virkemiddelbruken rettet mot hestehold bør gjennomgås.

Komiteen viser også til behovet for markedsstimulerende tiltak, forbedret utdanning og forskning innenfor de ulike deler av hestenæringen og peker spesielt på behovet for å legge bedre til rette for bruk av hest innenfor ulike former for fysisk, psykisk og sosial rehabilitering.

Komiteen gir sin tilslutning til at Norsk Rikstoto forblir konkurransedyktig i spillemarkedet for å sikre inntektene til hestesporten, avlsarbeidet og støtten til de nasjonale hestesentrene.

Nye jordbruksforhandlinger i WTO

Komiteen viser til utenriksministerens redegjørelse for Stortinget 16. november 1999.

Komiteen understreker at målsettingen for forhandlingene er å sikre et nasjonalt handlingsrom til å føre en aktiv landbrukspolitikk som gir grunnlag for jordbruksdrift over hele landet i tråd med målsettingene om et multifunksjonelt landbruk.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker betydningen av landbrukets multifunksjonelle rolle og de såkalte ikke-handelsmessige hensyn. Landbruket har mange roller i tillegg til produksjon av mat. Viktige samfunnsmessige hensyn som levende bygder, kulturarv, biologisk mangfold, kulturlandskap, langsiktig matsikkerhet etc. må ivaretas. Det er vesentlig med et aktivt landbruk og en løpende produksjon for å ivareta disse hensynene.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, konstaterer at Norge er netto-importør av jordbruksvarer. Dette flertallet

mener det er viktig at Landbruksavtalen i WTO fortsatt gir rom for et bredt spekter av virkemidler. Dette flertallet understreker at importvernet er en bærebjelke i norsk landbrukspolitikk, også for å sikre at landbrukets funksjoner ut over matproduksjon ivaretas. Det er derfor avgjørende å videreføre et importvern som gir preferanse for norsk produksjon.

Dette flertallet støtter norsk tilslutning til EUs null-tollforslag for verdens fattigste land (MUL) i WTO-forhandlingene for så godt som alle produkter slik det er beskrevet i meldingen. Norges preferanseordninger for disse landene må utvikles i tråd med dette.

Komiteen legger til grunn at hensikten med de særlige tollpreferansene er å vri importen til fordel for MUL. Komiteen forutsetter, i likhet med Regjeringen, at det etableres sikkerhetsmekanismer som er tilstrekkelige for å ivareta vesentlige norske landbrukspolitiske målsettinger. For å sikre forutsigbarhet for kjøttprodusentene og kjøttindustrien må det videreføres volumbegrensninger på MUL-importen. Komiteen viser til Regjeringens bebudede utredning om en auksjonsordning for MUL-importen.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, legger til grunn at det skal føres en aktiv linje fra Norges side i landbruksforhandlingene, herunder et aktivt samarbeid med de aktører som Norge har helt eller delvis sammenfallende interesser med.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at den nåværende WTO-avtalen og EØS innebærer at det norske bygdesamfunnet blir internasjonalisert i sterkere grad enn tidligere. Denne utviklingen fører med seg hardere konkurranse, men også muligheter for bygdenes næringsliv.

Disse medlemmer vil peke på at importen til det norske markedet vil øke, og bygdenes næringsliv vil møte internasjonal konkurranse på hjemmemarkedet. For å møte denne konkurransen og utnytte de muligheter som et friere marked gir, vil entreprenørmiljøet være av avgjørende betydning.

Disse medlemmer viser til at WTO-avtalen gir anledning til eksport av norske jordbruksprodukter. Fordi Norge ligger langt mot nord har vi innhøsting av bær og frukt på et annet tidspunkt enn landene lengre sør. Dette kan åpne for eksport av bær og frukt av spesiell høy kvalitet utenom innhøstingssesongene i sørlige land.

Disse medlemmer vil vise til at informasjonsteknologien gjør at det er en helt annen mulighet enn tidligere for mindre foretak på det internasjonale markedet. Det gjelder både for å skaffe seg kunnskaper om teknologi, men også for å markedsføre produktene.

Disse medlemmer mener at entreprenøren vil være den beste til å finne frem til nye muligheter på flere områder og ulike nisjer. I en slik situasjon vil prø-

ving og feiling med ulike prosjekter for å forsvare det norske markedet, og for å komme inn på nye markeder, være av avgjørende betydning.

Disse medlemmer mener at mer konkurranse mellom landene er en viktig kilde til økt levestandard og fornyelse for bygdene. Men utfordringene ligger i evnen til å kunne omstille næringslivet deriblant også landbrukssektoren.

Disse medlemmer anser det som vesentlig at ikke WTO-prosessen motarbeides. En liberalisering internasjonalt uten en liberalisering nasjonalt vil ikke gjøre norsk landbruksbasert næringsmiddelindustri konkurransedyktig.

Disse medlemmer konstaterer at vi beveger oss mot et mer åpent samfunn hvor det blir stadig vanskeligere å skjerme seg fra konkurransen.

Disse medlemmer har merket seg at Regjeringen skriver i meldingen at et mål for resultatet av neste runde WTO skal være å:

"... gi Norge et nasjonalt handlingsrom for utformingen av landbrukspolitikken med de virkemidler som anses nødvendig for å nå målsettingene som er knyttet til en fortsatt aktiv landbruksproduksjon over hele landet."

Disse medlemmer deler ikke dette hovedsyn da utsagnet gir inntrykk av liten endringsvilje, hvilket både landbruket og andre næringer kan tape på. I tillegg viser utsagnet en svært liten vilje til fleksibilitet i kommende forhandlinger, en fleksibilitet som er nødvendig bl.a. av hensyn til utviklingslandene og Norges offensive interesser.

Disse medlemmer vil videre vise til at Norge i 1998 brukte 582 mill. kroner til eksportsubsidier av landbruksprodukter. I henhold til WTO-forpliktelsene skal Norge redusere denne ned til 493 mill. kroner i 2000. Norge vil nå taket i reduksjonsforpliktelsene for 2000 for blant annet storfekjøtt og ost.

Disse medlemmer viser til at ordningen med eksportsubsidier er prinsipielt uheldig og har skadevirkninger for utviklingslandenes forsøk på å fremme egen jordbruksproduksjon på vestlige lands markeder.

Disse medlemmer mener videre at ordningen er klart handelsvridende, og den gir de vestlige land, særlig EU, men også Norge, dårlig goodwill.

De høye overføringene og skjermingen har etter disse medlemmers oppfatning flere svakheter:

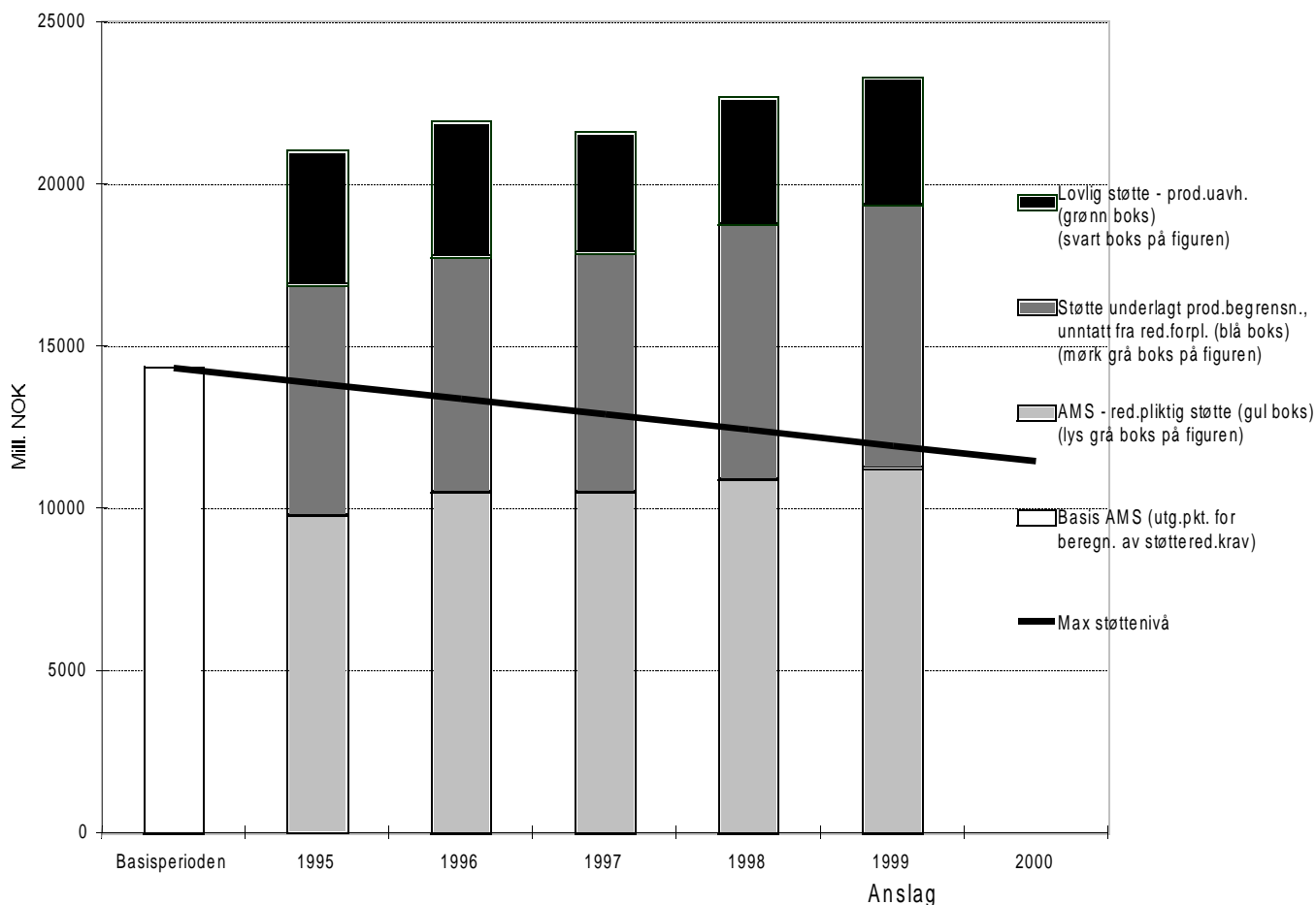
- For det første vil ønsket om å bevare høye tollsatser være under sterkt og vedvarende internasjonalt press, både fra våre nordiske naboland, fra EU og fra WTO og ses på som et klart handelsvridende virkemiddel som etter WTO-avtalen skal bygges gradvis, men betydelig ned.
- For det annet skal man etter WTO-avtalen legge om landbruket til et markedsorientert handelssy-

stem. Det vil derfor være en usikker strategi for Norge å legge opp til at bosetting, miljøhensyn og andre kollektive goder skal forsvares gjennom høye tollmurer. Denne usikkerheten kan hemme investeringsviljen i både landbruket og i næringsmiddelindustrien. En fornuftig strategi bør derfor baseres på at utviklingstrenden blir et stadig redusert tollvern.

- For det tredje vil et høyt støttenivå på sikt, økonomisk sett gi sub-optimale løsninger og ingen særlig gode incentiver for at landbruket skal være innovativt og bestrebe seg på å produsere høyt kvalitativt, forbrukervennlige varer og søke nye markeder.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at Norge er en betydelig nettoeksportør av matvarer. Liberalisering av handelen med fiskeprodukter er avgjørende for utviklingen av norsk næringsliv og for mange lokalsamfunn langs kysten. Norsk næringsliv og norske forbrukere har klare fordeler av WTO-prosessen og liberaliseringen av verdenshandelen. Frihandel og bedre markedsadgang for fiskeprodukter, tjenester og industrivarer må derfor prioriteres innenfor en samlet norsk WTO-strategi. Under denne forutsetningen støtter disse medlemmer arbeidet med å skape forståelse for landbrukets multifunksjonelle rolle i de nye WTO-forhandlingene om landbruksvarer.

Disse medlemmer understreker at konseptet om et multifunksjonelt landbruk bygger på erkjennelsen om at landbruket har oppgaver utover det å produsere mat og fiber. Landbruket produserer også kollektive goder som kulturlandskap, langsiktig matvareberedskap, spredt bosetting og biologisk mangfold. Tar man landbrukets multifunksjonelle rolle på alvor krever det derfor en betydelig vridning av tilskuddsordningene mot en større og målrettet betaling for kollektive goder. Dette vil samtidig gjøre det lettere å møte nåværende og fremtidige WTO-forpliktelser om reduksjoner i jordbruksstøtten. Innenfor WTO-systemet er det allerede bred aksept for støtteordninger som direkte finansierer produksjonen av slike kollektive goder. Den gjeldende Uruguay-runden forplikter medlemslandene til å redusere den samlede nasjonale støtten med 20 pst. innen utgangen av 2000. Ved beregningen av den reduksjonspliktige budsjettstøtten holdes imidlertid to deler utenfor. Produksjonsnøytral eller såkalt grønn støtte er unntatt for reduksjonsforpliktelser. I tillegg er såkalt blå støtte som bl.a. inneholder mengdenøytrale tilskuddsordninger unntatt for reduksjonsforpliktelser i gjennomføringsperioden. Den pågående landbruksrunden vil etter alt å dømme føre til ytterligere reduksjonsforpliktelser, særlig knyttet til såkalt skjermingsstøtte og annen direkte produksjonsrelatert støtte. Figuren på neste side viser at Norge uten tiltak i løpet av kort tid vil opptre i strid med reduksjonsforpliktelsene i gjeldende GATT/WTO-avtale.

Kilde: Nilf. Utsyn over norsk landbruk 2000.

For å gjøre landbruket mer robust mot endringer i internasjonale rammebetingelser og skape en nærmere sammenheng mellom mål og virkemidler i landbrukspolitikken mener disse medlemmer tilskuddsordningene i betydelig grad må legges om i retning av produksjons- og mengdenøytrale støtteordninger. Støtte knyttet til produksjonsmengde må trappes betydelig ned. Disse medlemmer viser til landbruksøkonomiske analyser (bl.a. av Romstad og Vatn 1999) viser at en større og mer målrettet betaling for kollektive goder, kombinert med en betydelig lavere prisstøtte er forenlig med et levedyktig landbruk i store deler av landet. Disse medlemmer mener departementet tar feil når det hevder at "mengden og kvaliteten på de kollektive godene levert av det norske jordbruket i til dels sterk grad er koplet til og avhengig av selve produksjonsmåten" og videre at "ved en omfattende reduksjon i produksjonsrettet støtte vil landbruksproduksjonen ikke lenger være lønnsom i store deler av landet". Disse medlemmer har merket seg at departementet unnlater å dokumentere disse påstandene.

Matsikkerhet og langsiktig matforsyning

Komiteen viser til at det i meldingen legges stor vekt på matsikkerhet både på kort og lang sikt. Komiteen

te en understreker at det å opprettholde nasjonal produksjon av mat er et hovedelement i matsikkerhetspolitikken for den norske befolkningen. Komiteen konstaterer at målt på kaloribasis med dagens forbruksmønster var Norges selvforsyningsgrad av jordbruksprodukter 48 pst. i 1997, og inkludert fisk var selvforsyningsgraden 52 pst. Som netto importør av jordbruksvarer er imidlertid også et fungerende handelssystem viktig for å sikre import av nødvendige matvarer. I tillegg understrekes behovet for gode systemer for å sikre trygg mat.

Komiteen understreker at landbruket er en langsiktig næring. Derfor er komiteen enig i at løpende produksjon er en forutsetning for forsyningssikkerheten på lang sikt, sammen med et vern av jordressursene som bidrar til å bevare produksjonsgrunnlaget. Komiteen peker på at internasjonale rammevilkår for handel med jordbruksvarer må ta høyde for nasjonal politikk for en langsiktig forsyningssikkerhet. Komiteen er enig i at jordbruket med bakgrunn i næringens samfunnsoppgaver bør produsere for å dekke etterspørselen etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Norge, innenfor gjeldende handelspolitiske rammer.

Forsyningsberedskapen

Komiteen har merket seg at det foreslås at beredskapstiltakene i større grad enn tidligere blir basert på

eksisterende infrastruktur. Komiteen viser til at opplegget for forsyningsberedskapen er endret i forbindelse med endrede planforutsetninger. Blant annet er det gjennomført endringer når det gjelder beredskapslagring, og det legges større vekt på sårbarhetsreduserende tiltak. Komiteen har ikke merknader til forslaget.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet peker på at norsk selvforsyningssevne av mat er blant de aller beste i hele verden. Dette skyldes at vi i tillegg til å ha en jordbrukssektor som er betryggende for en beredskapssituasjon har utviklet en fiskeriposisjon som er meget sterk og som fortsatt ventes å være en betydelig vekstnæring. Dette setter Norge i den unike situasjon at vi kan være "dobbel" selvforsynt i en beredskapssituasjon.

Landbrukets bidrag i distriktpolitikken

Komiteen viser til at det er bred politisk enighet om å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Et aktivt landbruk i alle deler av landet er et viktig bidrag til å oppfylle målet om å bevare hovedtrekkene i bosettingsmønsteret. Komiteen legger til grunn at norsk landbruks bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter livskraftige driftsenheter og attraktive arbeidsplasser i næringen.

En stabil bosetting er en viktig forutsetning for å kunne realisere viktige samfunns mål knyttet til ressursutnyttelse, langsiktig matvareberedskap, miljø, velferd og trivsel. Komiteen vil legge vekt på at et landbruk med mange driftsenheter gir et stort bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene. Komiteen ønsker å videreføre et desentralisert jordbruk med en variert bruksstruktur som alternativ til en mer industribasert næring. Hensynet til dyrevern og dyrehelse må vektlegges når kravet om mer effektive driftsformer vurderes. En vellykket distriktpolitikk krever et sammensatt næringsliv, gode kommunikasjoner, servicetilbud og muligheter for å bygge sosiale relasjoner lokalt. Komiteen mener derfor det er behov for en bredt anlagt distriktpolitikk der ulike sektorer ses i sammenheng. Komiteen er av den oppfatning at en landbrukspolitikk som ikke tar hensyn til kombinasjonsbrukene ikke vil gi et jordbruk som er i stand til å oppfylle viktige distriktpolitiske mål. Over 80 pst. av alle bruk drives i dag i kombinasjon med annen næring. Skal jordbruket oppfylle sine distriktpolitiske oppgaver må denne bruksgruppen gis utviklingsmuligheter bl.a. gjennom verdiskapingsprogrammet.

For å sikre mulighetene for verdiskapingen disse kombinasjonsbrukene i distriktene representerer, mener komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, at søknader fra disse til SND skal vurderes på lik linje med andre.

Komiteen har merket seg at Regjeringen legger til grunn at norsk landbruk også framover skal være et miljøvennlig landbruk med variert bruksstruktur. De

topografiske forholdene gjør at det i Norge er urealistisk med storskaladrift på linje med mange andre land.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har også merket seg at Regjeringen likevel ser behov for en moderat utvikling i retning av større driftsenheter og at det i denne sammenheng vil være behov for å differensiere mellom produksjoner og mellom distrikter. Flertallet gir sin tilslutning til disse vurderingene. Strukturpolitikken i landbruket innebærer en avveining mellom flere hensyn.

Ønsket om et landbruk med mange driftsenheter som gir et stort bidrag til bosetting og sysselsetting i distriktene forutsetter et variert arbeidsmarked med inntektsmuligheter utenom bruket. Dette må veies mot kostnadene knyttet til å ha små enheter, både når det gjelder å sikre en tilfredsstillende inntektsutvikling, behovet for overføringer og importbeskyttelse, samt utvikling i kostnadsnivå og konkurransevne.

I denne avveiningen mener et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, at det i åra framover må tas større hensyn til de bruk hvor jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at norsk landbruksproduksjon har vært tillagt distriktpolitiske oppgaver så som å sikre bosettingen utenfor sentrale strøk. Det synes ganske klart at å tildele landbruket tilnærmet eneansvaret for bosettingen har vært en til dels mislykket måte å oppnå dette på.

Disse medlemmer vil i den anledning vise til at Stortinget i 1975 besluttet å trappe opp støtten til landbruksnæringen for å stanse fraflyttingen. Det ble vedtatt "å føre en landbrukspolitikk som gir yrkesutøverne i landbruket økonomisk og sosialt likeverdige forhold med lønnstakerne i industrien". Målet for landbrukspolitikken skulle være å sikre matforsyningen, stabilisere bosettingen i distriktene og sørge for en effektiv langsiktig ressursutnyttning.

Disse medlemmer vil videre vise til hvorledes det senere har gått:

- Etter et par år med stans i nedgangen har antall jordbrukere fortsatt å gå ned.
- Den årlige støtte over statsbudsjettet til jordbruket ligger på rundt 12-13 mrd. kroner. Det er stort sett forbudt å importere landbruksvarer som kan produseres i Norge. Alt i alt får norske bønder 20 pst. av sine inntekter av normalt salg. 80 pst. kommer fra Statskassen på en eller annen måte.
- Jordbrukspolitikken er blitt et komplisert regelverk. Produksjonen er regulert, omsetningen er regulert, tilskuddsordningene er mange og kompliserte.
- Den førte politikken har gitt en skjev fordeling av offentlige ressurser i distriktene, med det resultat at

lokalsamfunnene har hatt få ben å stå på med lite varierte arbeidstilbud.

Disse medlemmer vil påpeke at det har vært en utbredt oppfatning blant det politiske flertall om at markedskreftene fører til fraflytting fra distriktene og at et politisk flertall har ment at det er nødvendig med nærings- og distriktspolitikk for å redusere flyttingen, stabilisere bosettingsmønsteret, og bedre levestandarden i distriktene.

Disse medlemmer peker på at erfaringer og nyere økonomisk teori viser at ressursene ikke blir bedre utnyttet når politikere griper inn i markedet og bestemmer ressursanvendelsen.

Disse medlemmer mener at rammebetingelsene for norsk landbruk må utformes slik at konkurranse i markedet blir sikret.

Disse medlemmer mener at en av de mest effektive måter det offentlige har motvirket at entreprenørene i langt større grad har satset på bygdene, var å innføre bo- og driveplikt på landbrukseiendommene. Dette har resultert i at kostnadene har blitt større i jordbruket enn hva de kunne ha vært dersom markedskreftene hadde fått større frihet.

Disse medlemmer viser til prosjektet "Offentlig regulering av eiendomsmarkedet og verdiskapningen i norsk landbruk", der professor Normann Aanesland og forsker Olaf Holm (Institutt for økonomi og samfunnsfag - Norsk Landbrukshøgskole), har blant annet undersøkt virkningen av personlig boplikt og prisregulering for kapitalforvaltning og bosetting på gårdsbruk.

Disse medlemmer viser til at konklusjonen i nevnte prosjekt slår fast at personlig boplikt og administrative priser har ført til at passive eiere beholder brukene lengre og at det på landsbasis ville ha blitt investert for om lag 22 mrd. kroner mer i en 5-årsperiode dersom boplikten fjernes eller gjøres upersonlig.

Disse medlemmer vil peke på at tallmaterialet viser også noen færre bosatte bruk ved personlig boplikt og administrative priser enn i de uregulerte eiendomsmarkedene.

Når det gjelder muligheter for økt verdiskapning og sysselsetting i skog- og utmarksnæringen, viser disse medlemmer til Fremskrittspartiets merknader ved Stortingets behandling av St.meld. nr. 17 (1998-1999) Om verdiskapning og miljømuligheter i skogsektoren.

Geografisk arbeidsdeling

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at norsk landbrukspolitikk i flere tiår har vært innrettet slik at den bidrar til en viss spesialisering av landbruksproduksjonen i ulike deler av landet. Korn og annen planteproduksjon har vært drevet i de områdene av landet som har de beste forholdene for jordbruksdrift, mens den grovfôrbaserte husdyrproduksjonen har dominert i de øvrige delene av landet. Denne kanaliseringspolitikken har gjort det mulig å bruke et stort jordbruksareal og ha landbruk i alle deler av landet. Ut fra hensynet til bosetting, langsiktig matsikkerhet og et levende kulturland-

skap i alle deler av landet, mener flertallet at det fortsatt skal være en geografisk arbeidsdeling i landbruket slik vi har i dag.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at meldingen ikke omtaler omkostninger i form av miljøforurensning og jorderosjon som kanaliseringspolitikken medfører.

Disse medlemmer viser for øvrig til Fremskrittspartiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at etter hvert som sysselsettingen i kystdistriktene kan baseres på andre næringer som havbruk og petroleumsvirksomheten er en betydelig del av grunnlaget for kanaliseringspolitikken falt bort. Det er knyttet store økologiske og økonomiske gevinster til å gjøre husdyrhold og særlig melkeproduksjon relativt mer attraktivt i de nåværende kornområdene. Disse medlemmer viser til at saueholdet også er godt egnet til å holde jordbruket og småbrukstrukturen i mer marginale jordbruksområder i hevd. En tilbakeføring av melkeproduksjon til Østlandet, mens saueholdet forskyves vestover vil dessuten skape større robusthet mot rovdyrangrep.

Bygdeutvikling

Komiteen slutter seg til behovet for å føre en helhetlig bygdepolitikk. Et allsidig næringsliv bidrar til å gjøre næringsstrukturen mer robust i forhold til skiftende markedsforhold og er dessuten viktig med tanke på rekruttering og kvinners muligheter og vilkår. Komiteen mener det er viktig at landbruksnæringen ses i sammenheng med øvrig næringsliv. Levende bygdesamfunn avhenger av en helhetlig utvikling, der landbruk og annet næringsliv i sum gir tilstrekkelig næringsgrunnlag. Ny næringsvirksomhet i tilknytning til landbruk forutsettes å utnytte markedsmulighetene og skal etter komiteens oppfatning ikke være avhengig av varige offentlige overføringer.

Komiteen viser til at bosetting og landbruk i store deler av landet er sterkt knyttet til kystens ressurser og inntektsmuligheter. I mange områder gir havet den viktigste tilleggsinntekten til gården, slik skog og utmark gjør det i andre deler av landet. Mange bedrifter er blitt til på gårdsbruk som resultat av forsøk på å skaffe tilleggsinntekter til familien på gården. Komiteen viser til de store framtidsmulighetene for verdiskaping som ligger i marin produksjon, herunder skjell og produksjon av ferskvannsfisk m.m. Grunneiere med sjø- og strandrett tilknyttet landbruksnæringen må stimuleres til å utnytte de nye mulighetene som oppdrett av ulike arter åpner for. Komiteen viser til den satsingen som er signalisert mht. forsknings- og utviklingsarbeid innen den marine sektor og vil her trekke fram gode samspilleffekter mellom den marine og den agrare kompetansen i mange bygder.

Komiteen mener dette bør vies større oppmerksomhet i bygdeutviklingssammenheng. Grønn omsorg

er også et eksempel på område hvor det foregår interessant utviklingsarbeid.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, mener at satsingen på bygdeutvikling slik den bl.a. kommer til uttrykk gjennom ordninger over Landbrukets utviklingsfond bør videreføres og videreutvikles. Flertallet mener at bygdeutviklingsmidlene fortsatt skal være en del av jordbruksavtalen og forvaltes etter de retningslinjer Stortinget trakk opp i 1999.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at offentlig sysselsatte i stat og kommune har økt fra snaut 200 000 i 1962 til ca. 600 000 personer i 1996. Bare i kommunene har tallet økt fra 105 000 i 1962 til omkring en halv million ansatte i 1996.

Disse medlemmer vil videre peke på at andelen av kommuneansatte er størst i de minste kommunene i distriktene, jf. statistikk fra Kommunal- og arbeidsdepartementet 1996.

Disse medlemmer mener at de som kunne ha blitt bygdenes entreprenører forsvinner i dragsuget til offentlig virksomhet. Initiativrik ungdom skaffer seg høyere utdanning, og blir ofte byråkrater i stedet for markedsentreprenører.

Disse medlemmer vil peke på at dette gjelder særlig kvinner som foretrekker å bli kommuneansatte i stedet for selvstendig næringsdrivende. Bygdene mister på den måten kvinnelige entreprenører som kunne ha skapt arbeidsplasser i privat sektor i nærheten av bostedet.

Disse medlemmer vil peke på at summen av lover, regler og forskrifter gjør at etableringsterskelen er høy, og at det i kontroll- og reguleringsiveren stilles så mange og så strenge krav til selv den minste bedrift at det er tilnærmet umulig å ha oversikt, og langt mindre å etterleve alle disse lovene i praksis. Dette medfører at mange små bedrifter bruker uforholdsmessig lang tid til administrasjon og overholdelse av det eksisterende regelverk.

Disse medlemmer påpeker at lovverket er utformet slik at det bremser på entreprenørvirksomheten, noe som også kan dokumenteres gjennom saker i arbeidsretten.

Utnytting av utmarksressursene

I videreutviklingen av landbruksnæringen mener komiteen det blir viktig å legge forholdene til rette for å ta i bruk en større del av ressursgrunnlaget på landbrukseiendommene og de menneskelige ressursene knyttet til bruket. Et viktig bidrag for å styrke inntektsgrunnlaget for landbruket, vil etter komiteens mening være at landbruksnæringen sikres muligheter til økt næringsmessig utnyttelse av utmarka. Utmarksressursene kan ha stor kommersiell betydning for grunneiere og bygdesamfunn, som et supplement til

mer tradisjonell utnyttning av utmarka gjennom sau- og geitehold.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er klar over at det ved økt næringsmessig utnyttning av utmarka kan oppstå interessekonflikter bl.a. mellom hensynet til allmennhetens rett til fri ferdsel og opphold i naturen og grunneierens muligheter for næringsvirksomhet. Flertallet vil understreke at på dette punktet er det nødvendig å sikre både allmennhetens og grunneiers rettigheter. Der inntektsgrunnlaget begrenses, for eksempel av vernetiltak, må det offentlige betale erstatning til grunneieren etter de til enhver tid gjeldende regler.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil understreke at det ligger betydelige muligheter for økt verdiskapning og sysselsetning i utmarksnæringa, og at den representerer store muligheter for nyskapning og nisjeproduksjon.

Disse medlemmer mener det er behov for en helhetlig og samlet gjennomgang av de lover og regler som måtte påvirke muligheten for å utvikle lønnsom utmarksnæring i Norge, og vil spesielt peke på de hinder plan- og bygningsloven medfører for utviklingen.

Disse medlemmer viser for øvrig til partiets merknader, jf. Innst. S. nr. 208 (1998-1999) (Skogmeldingen), samt til Fremskrittspartiets særmerknad under kap. 1 - Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at ulike typer vernetiltak legger store begrensninger på eiendomsretten og mulighetene til næringsutøvelse i Distrikts-Norge. Innen landbruk, fangst og fiske er vernetiltakene særlig merkbare. Disse medlemmer peker på at en langsiktig og fornuftig utnyttelse av eiendom og naturressurser er avgjørende for å trygge bosetting og verdiskaping i tilknytning til landbruket.

Disse medlemmer etterlyser en prinsipiell gjennomgang og avklaring av hvordan ulike typer vernetiltak kan kombineres med næringsdrift og grunneieres utnyttelse av naturressurser. En slik avklaring vil sikre et best mulig resultat for samfunnet som helhet; for verneinteresser, grunneier- og næringsinteresser. Disse medlemmer peker på at det ikke er fremlagt noen samlet politisk fremstilling av omfanget av alle typer vern for Stortinget, og hvilke konsekvenser vernetiltakene har for inntektsmuligheter, næringsvirksomhet og sysselsetting i landbruket.

Disse medlemmer mener grunneierne må få erstatning for de tap de lider som følge av at vilkårene for utøvelse av næringsvirksomhet endres gjennom ulike typer vernevedtak. Erstatningen kan ta form av et periodevis leiebeløp eller en engangssum, og bør kunne varieres etter graden av de begrensningene som legges på næringsvirksomheten. Disse medlemmer er forundret over at komiteens flertall mener det offentlige bare skal betale erstatning "etter de til enhver tid gjeldende regler." Disse medlemmer er bekym-

ret over at landets grunneiere avspises med et såpass uforpliktende utsagn siden dette må bety at flertallet vil være fornøyd med en hvilken som helst erstatningsordning. Disse medlemmer understreker at gjeldende regler på ingen måte ivaretar grunneiers interesser. Ved å sikre full eiendomsrett og dermed erstatning i verne-spørsmål vil samfunnet dessuten kunne nå de målene som er satt. Når grunneierne har eiendomsretten, vil det være mulig for staten å påvirke ressursanvendelsen ved å betale for det den ønsker, enten dette er biologisk mangfold, rovdyr eller spesielle friluftaktiviteter. Et slikt prinsipp vil stimulere oppfinnsomheten blant grunneierne. Grunneiernes oppfinnsomhet kan dermed benyttes til eksempelvis å finne løsninger på hvordan rovdyr kan vernes samtidig som husdyrholdet opprettholdes, og hvordan barskog effektivt kan vernes i kombinasjon med en viss naturlig utnyttelse av ressursene. Grunneieren vil dermed gå fra å være i en tvangssituasjon der staten kommanderer til en situasjon der frivillighet og kreativitet står sentralt. Disse medlemmer mener at dette prinsippet bør ha en sentral plass i en fremtidig Stortingsmelding om sammenhengen mellom bruk og vern av naturressurser.

Disse medlemmer viser til at Stortinget i 1998 avviste Dokument nr. 8:32 (1997-1998) med den begrunnelse at Stortinget ville få rikelig anledning til å drøfte problemstillingene bl.a. i forbindelse med denne meldingen. Disse medlemmer mener spørsmålet ikke er tilstrekkelig behandlet i denne meldingen og tar derfor opp igjen forslagene i Dokument nr. 8:32 (1997-1998). Det fremsettes følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å legge frem for Stortinget en stortingsmelding i tråd med forslagene i Dokument nr. 8:32 (1997-1998)."

Landbruket i Nord-Norge

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det er viktig å ta vare på og videreutvikle det nordnorske landbruket. I denne sammenheng må det legges vekt på at virkemidlene samlet sett bidrar til å opprettholde et sterkt landbruksmiljø og til at landsdelen opprettholder sin relative andel av produksjon og foredling som i dag. Dette er viktig også av hensyn til dyrevern og beredskap.

På grunn av vanskelige naturgitte forhold, små og spredte landbruksmiljø og lange avstander for transport av innsatsfaktorer og landbruksprodukter vil det i de tre nordligste fylkene være en særlig utfordring å opprettholde livskraftig landbruk som grunnlag for sysselsetting og bosetting. Det har i landbrukspolitikken vært satt i gang en rekke ulike tiltak for å kompensere for produksjonsulempene i den nordlige landsdelen. Dette er hovedsakelig gjort for å sikre de beredskapsmessige hensynene og støtte opp om bosettingsmålet. Flertallet mener disse tiltakene vil være like viktige framover. På den annen side mener flertallet det vil være viktig å stimulere til å utnytte de fortrinnene som produksjon i denne landsdelen gir. Dette kan bl.a. være mindre behov for sprøytemidler

og de kvalitetsmessige fordelene som klima og lysforhold medfører.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Kompetansesenter

For å styrke landbruket i Nord-Norge er det i St.meld. nr. 19 (1999-2000) fremmet forslag om å utvikle et kompetansesenter med Planteforsk Holt i Tromsø som koordinator. Komiteen slutter seg til dette forslaget og ber Regjeringen komme tilbake til saken i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2001. Komiteen mener at viktige områder for sentret bør være utviklingsvirksomhet for å styrke verdiskapningen i landbruket og å legge til rette for næringsutvikling i tilknytning til landbruk på områder der Nord-Norge har særlige fortrinn. Komiteen forutsetter at brukerne både fra landbruk og reindrift trekkes med i utformingen av kompetansesentret. Videre er det viktig at representanter fra småprodusentene innen foredling også trekkes med for å være med i utviklingen av kompetansesentret. Komiteen forutsetter også at det foreslåtte kompetansesentret blir et brukervennlig FOU-nettverk mellom de andre kompetansesentrene i landsdelen og med Planteforsk Holt som koordinator. Det er viktig at primærnæringen i landsdelen får et eieforhold til kompetansesentret og nytte av kompetansen til verdiskapningen.

Kompetansesentret bør spesielt fokusere på områder der Nord-Norge har fortrinn og store ressurser som utmark og utmarksforvaltning. Komiteen støtter Regjeringens forslag om å legge nasjonale oppgaver knyttet til bruk og utnyttning av ferskvannsfisk til kompetansesentret. Komiteen forutsetter at det foreslåtte kompetansesentret etablerer et godt samarbeid med øvrige kompetansemiljøer i landsdelen.

Arktisk landbruk og naturbruk

Komiteen viser til Kolstad-utvalgets utredning om kompetansen innen landbruk i nordområdene, og mener det må vurderes en igangsettelse av et studium innen arktisk landbruk og naturbruk ved Universitetet i Tromsø. Et slikt studium vil være viktig for å komme i gang med en rekke FOU-oppgaver som er relatert til nordområdenes spesielle klimatiske forhold, rettighetsspørsmål og utfordringer innen forvaltning av utmarka i hele det cirkumpolare området i Barentsregionen.

Rekruttering og likestilling

Rekruttering til landbruket er en forutsetning for å nå de landbrukspolitiske mål om et levedyktig og bærekraftig landbruk i hele landet. Et framtidsrettet landbruk er etter komiteens mening avhengig av at ungdom finner det attraktivt å gå inn i næringen og ønsker å bo på landsbygda. Gode inntektsmuligheter og velferdsordninger som gir sikkerhet ved sykdom og muligheter til fritid og ferie er avgjørende for om folk

ønsker å satse på landbruket. Gjennom velferdsordningene bør det etter komiteens mening også legges til rette for at næringsutøverne i jordbruket kan gjennomføre etter- og videreutdanning.

Komiteen mener det er viktig å forenkle situasjonen for de som ønsker å overta gårdsbruk. Komiteen ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om tiltak som gjør det lettere for ungdom som ønsker å kjøpe gård.

Komiteen er enig i at landbrukspolitikken må fremme likestilling for begge kjønn i tråd med den generelle likestillingspolitikken. Manglende likestilling kan være en medvirkende årsak til sviktende rekruttering og fraflytting fra distriktene. Tiltak for å bedre kvinnens stilling i landbruket er etter komiteens oppfatning et viktig bidrag til den generelle kvinnesatsingen i distriktpolitikken og må derfor prioriteres. For kvinner som yter arbeidsinnsats på gården har kravet om mer riktig deling av gårdsinntekten mellom ektefellene stått sentralt. Komiteen vil be Regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om hvordan inntektsfordeling og rettigheter knyttet til inntekt ved gårdsarbeid kan forbedres for kvinner, komiteen viser til forslaget om gjennomgang av odelsloven og mener utvalget også må se på virkningene av odelslovens regler for kvinners situasjon i landbruket.

Komiteen mener det er en fordel for norsk landbruk å øke andelen kvinnelige bønder. Komiteen registrerer en positiv utvikling på dette området, men at det er store forskjeller på hvilke typer bruk som er attraktive for kvinner og for menn. På bruk under 50 dekar er det i dag nesten like mange kvinner som menn som overtar ved brukerskifte. Komiteen viser også til at det er betydelig større andel kvinner som driver økologisk produksjon enn konvensjonelt jordbruk.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil advare mot å benytte særskilte stimuleringsiltak for å fremme likestilling i jordbruket. Dette vil kunne virke nedvurderende på de kvinnene som allerede har funnet sin plass i næringa. En må ikke gå ut fra at kvinner skal etablere mindre lønnsomme eller mindre effektiv produksjon, eller få lavere avkastning på investert kapital, enn menn.

Disse medlemmer vil på den generelle plan påpeke at alle mennesker er likeverdige der forholdet mellom kjønn, gruppering og enkeltmennesker både i arbeidslivet, fritid og privatliv bør tilpasse seg naturlig uten innblanding fra offentlige organer. Dette medfører at det ikke må forekomme noen form for kjønnskvoteering fra det offentliges side, og at alt lovverk gjøres kjønnsnøytralt.

Økonomiske og sosiale forhold

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener at gode inntektsmuligheter i landbruket er avgjørende for å sikre matsikkerhet og tilstrekkelig produksjon av trygg mat med høy kvalitet og produksjon av fellesgoder for samfunnet. Sam-

tidig bidrar gode inntektsmuligheter til rimelig fordeling av inntekt og velferd i samfunnet.

For å sikre at landbruket skal kunne utføre de mange-sidige samfunnsoppgavene som næringen er tildelt, mener et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, næringen må tilbys inntektsmuligheter og sosiale vilkår som sikrer rekrutteringen til næringen. Dette flertallet vil peke på at det er klare forskjeller mellom lønsmottakere og selvstendig næringsdrivende i landbruket. Det har vært og vil fortsatt være vanskelig å nå eksakte mål om inntektsutvikling og -nivå knyttet til en faktisk inntektsutvikling i andre yrker. Dette flertallet mener det må føres en aktiv landbrukspolitikk som sikrer aktive utøvere i jordbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper i samfunnet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker at yrkesutøvere i landbruket er selvstendig næringsdrivende. Fortsatt vil næringens egen tilpasning ha avgjørende betydning for den faktiske inntektsutviklingen. Det er begrensninger i handlingsrommet for inntektsdannelsen framover. God utnytting av markedsmulighetene, økt mangfold, et balansert marked, strukturelle endringer og fornuftige kostnadstilpasninger vil i økende grad få betydning for at en slik inntektsutvikling kan oppnås. Flertallet viser til at landbrukshusholdningene i økende grad henter sine inntekter fra andre kilder enn fra bruket. Samlet er landbrukshusholdningenes inntekter om lag på linje med andre grupper. Samtidig viser tall fra Statistisk sentralbyrå at jordbruksinntektene - definert som vederlag for arbeid og egenkapital - i 1999 utgjorde ca. 60 pst. av industriarbeiderlønn. Flertallet er enig i at på mindre bruk med lite ressursgrunnlag vil andre forhold enn brukets inntektsmuligheter ofte ha større betydning for rekrutteringen. Det er derfor i inntektspolitikken viktig å sikre inntektsmulighetene på bruk hvor selve næringsdriften har betydning for rekrutteringen.

Flertallet er enig i at det er nødvendig å omfordele jordbruksavtalens økonomiske virkemidler i retning av bruk som har ressursgrunnlag til å gi et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt. Flertallet har merket seg at det ikke er aktuelt å foreta en avkorting av overføringene i forhold til annen inntekt.

Flertallet viser til at inntektene i jordbruket på 90-tallet, relativt sett, har utviklet seg noe svakere enn for andre grupper i samfunnet, slik det måles i Totalkalkylen for jordbruket (normaliserte regnskaper). Jordbruksavtalene har heller ikke vært til hinder for høyere inntekt. Dersom markedstilpasningen hadde vært bedre, kunne målprisene i større grad blitt nådd.

Flertallet vil peke på at utviklingen i normaliserte regnskaper viser den faktiske tilpasningen for hele sektoren. I jordbruksforhandlingene forhandles det om inntektsmuligheter. Den registrerte utviklingen kan derfor i ettertid vise seg å bli annerledes enn de mulig-

hetene avtalen gir. Videre varierer inntektene i jordbruket relativt mye og det er behov for å se på rammene for næringsdriften og resultatene av virkemiddelutformingen i et lengre tidsperspektiv. Flertallet er derfor enig i at endringene i inntektsmulighetene som følger av et oppgjør bør vurderes på avtaleårsbasis, uten detaljert fordeling på halvår.

Flertallet er enig i at en vurdering av utslagene av et jordbruksoppgjør for grupper av bruk kan vurderes mer direkte på NILFs Driftsgranskinger i jordbruket. En større del av detaljutformingen på avtalen bør også legges til drøftingene i fase to av jordbruksforhandlingene.

På 1990-tallet er også de produksjonsnøytrale inntektenes andel av bruttoinntektene økt, bl.a. for, gjennom inntektsdannelsen, å bidra til at bedrede inntektsmuligheter ikke gir overproduksjon og overkapasitet. Flertallet er enig i at dette har vært en riktig utvikling. Både internasjonale forhold og behovet for bedre markedsbalanse nasjonalt tilsier en videre tilpasning i den retning framover.

Flertallet vil peke på at bedre utnytting av inntektsmulighetene, ved produktutvikling og nisjeproduksjon i samsvar med forbrukernes etterspørsel i økende grad vil bli viktig for inntektsdannelsen. Landbrukspolitikken må derfor stimulere slik tilpasning. Et enklere virkemiddelsystem kan bidra til det. Et omfattende og detaljert virkemiddelsystem er ressurskrevende både for forvaltningen og brukerne. Det kan også stimulere tilpasninger i næringen som kommer i konflikt med en best mulig tilpasning til etterspørselen.

Flertallet er enig i at det er behov for å forenkle virkemiddelsystemet i jordbruket og forutsetter at dette følges opp av forhandlingspartene i de årlige jordbruksforhandlingene. Flertallet er videre enig i at en slik forenkling ikke kan gjennomføres uten at det vil slå ulikt ut for enkeltbruk. Slike utslag må likevel aksepteres for at en nødvendig forenkling skal kunne gjennomføres.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener de økonomiske og sosiale forholdene for selvstendig næringsdrivende i matvareproduksjonsbransjen skal tilpasses det som er vanlig for næringsdrivende innenfor andre bransjer og næringer.

Disse medlemmer viser for øvrig til Fremskrittspartiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Miljøvernpolitikken

I St.meld. nr. 19 (1999-2000) gis det uttrykk for at miljøutfordringene for landbruket i tida framover vil være knyttet til å oppnå bærekraftig forvaltning av naturressursene og å øke vekten på produksjon, forvaltning og synliggjøring av jordbrukets miljøgoder. Komiteen er i enig i dette og viser til at det er økende vektlegging, både nasjonalt og internasjonalt, på den rolle landbruket har som produsent og forvalter av miljøgoder. Bonden må i større grad enn tidligere se på seg selv som en forvalter og produsent av miljøgoder i til-

legg til funksjonen som matprodusent. Komiteen er klar over at den omfattende miljøinnsatsen som har vært gjennomført har konsekvenser for kostnadsnivået i norsk landbruk. En fortsatt aktiv miljøvernpolitikk i norsk landbruk har dermed virkninger på de økonomiske overføringene til næringen og på prisnivået for norske matvarer.

I forbindelse med Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 1999 ble det vedtatt at samordning av virkemidler med miljøeffekt over jordbruksavtalen skal skje gjennom utarbeiding av et miljøprogram. Miljøprogrammet vil gi bedre målretting og koordinering av virkemidlene med miljøeffekt. Komiteen legger til grunn at gjennomføringen av miljøprogrammet på brukernivå vil skje i miljøplaner for alle bruk. Miljøplanen, som forutsettes underlagt offentlige kontrollsystemer, vil være både et planverktøy og et dokumentasjonsverktøy i forhold til miljøtilstand og gjennomføring av miljøtiltak på det enkelte bruk. Komiteen legger til grunn at miljøplanen ikke skal medføre økte administrative kostnader. Komiteen peker samtidig på at en høy miljøstandard kan styrke norske matvarers attraktivitet og gi økte markedsmuligheter både i Norge og i utlandet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet peker på at målet for miljøsituasjonen i landbruket er at man skal ha en effektiv produksjon innenfor rammene av naturens tåleevne.

Disse medlemmer mener at forurensningen skal betale-prinsippet også må legges til grunn ved at det innføres gjennom miljøavgifter som ikke kompenseres gjennom overførings- og støtteordninger.

Når det gjelder kulturlandskapsmålsettingen, anser disse medlemmer ikke dette for å være en målsetting innenfor landbrukspolitikken.

Forvaltningen av de store rovdyrene

Komiteen viser til at Stortinget har lagt til grunn en todelt målsetting om at det skal sikres levedyktige bestander av alle de fire store rovviltartene i Norge og at det samtidig skal opprettholdes et aktivt jordbruk med muligheter til å utnytte beiteressurser i utmarka med sau og rein. Komiteen ber Regjeringen i løpet av år 2000 legge fram for Stortinget en vurdering av situasjonen når det gjelder rovviltskader på bufe og tamrein og en evaluering av forebyggende tiltak så langt. Komiteen ber også om at det blir redegjort nærmere for forvaltningen av ulv.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at Fremskrittspartiet var dypt uenig i den rovvirtpolitikk som ble vedtatt, jf. St.meld. nr. 35 (1996-1997) om rovvirtpolitikken, og Innst. S. nr. 301 (1996-1997).

Disse medlemmer mener at praksis har vist at i norsk geografi og virkelighet har kjerneområdene liten praktisk effekt. Modellen bør erstattes med generelle tiltak for bestandssikring av norske rovdyr som vi er

forpliktet til å ta vare på i henhold til Bern-konvensjonen.

Disse medlemmer vil også peke på at rovviltforvaltningen ikke kan sees isolert fra forvaltningen av annen vilt i skog og utmark.

Disse medlemmer kan ikke se det som hverken hensiktsmessig eller som en tilslutning til ønsket om biologisk mangfold, dersom oppbygging av rovviltstammer skal skje på bekostning av den positive utviklingen av bestanden av elg, hjort og rådyr som har skjedd i Norge etter krigen.

Disse medlemmer er kjent med at den norske ulvebestanden er den rovdyrbestanden som er i sterkest vekst. Fra å ha vært nærmest utryddet under andre verdenskrig, er den skandinaviske bestanden i vekst. En felles svensk-norsk bestandsovervåking vinteren 1998-1999 påviste 62-78 ulver totalt i de to landene, hvorav 6 familiegrupper.

Disse medlemmer vil videre vise til at 19-22 ulver hittil i vinter har hatt fast tilhold i de tre østlandsfylkene på norsk side. Dessuten har minst 17 individer hatt tilhold på tvers av riksgrensen, det vil si totalt 36-39 dyr i de tre østlandsfylkene.

Disse medlemmer viser til at gaupebestanden er anslått til 5-600 individer, men ifølge direktoratet for naturforvaltning er det reelle antallet antagelig noe høyere.

Disse medlemmer vil peke på at gaupa, i tillegg til tamrein, også dreper sau og da særlig lam. På grunn av at det er langt flere gauper enn andre store rovdyr, er gaupa sammen med jerv, den rovdyrarten som volder størst skade på sau.

Disse medlemmer er kjent med at det i dag er tillatt jakt på gaupe og at det skytes rundt 100 gauper årlig under lovlig jakt.

Disse medlemmer registrerer at bjørn som befinner seg i Norge i dag tilhører to ulike bestander. I Finnmark er bjørnen en del av en norsk/finnsk/russisk bestand som man ikke vet så mye om. I andre deler av landet stammer bjørnen fra en felles skandinavisk bestand, og denne bestanden er økende.

Disse medlemmer viser til at den skandinaviske bjørnebestanden i dag teller om lag 1 000 dyr, hvorav 26-55 er i Norge. På grunn av at bestanden er i vekst, må en forvente økt innvandring av bjørn fra Sverige. Siden 1970-tallet har den norske jervebestanden vokst og totalbestanden anslås i dag til nærmere 200 individer.

Disse medlemmer vil peke på at jerven finnes i to utbredelsesområder i Norge. Det ene er et mer eller mindre sammenhengende område fra Nord-Norge og sørover langs svenskegrensa til Femunden. Det andre området er i Sør-Norge i områdene i og omkring Dovre, Rondane, Reinheimen og Snøhetta, og at deler av dette omfatter det administrative kjerneområdet for jerv.

Disse medlemmer vil peke på at rovdyrbestanden har forandret seg siden Stortinget sist foretok en behandling av norsk rovdyrpolitikk, og vil derfor be

Regjeringen i løpet av inneværende stortingsperiode legge fram for Stortinget en helhetlig politikk innen rovviltforvaltningen.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at veksten i rovdyrstammene de siste årene har ført til et betydelig høyere konfliktnivå mellom hensynet til vern av rovdyr og beskyttelse av bufe og tamrein. Økende rovdyrstammer forvolder betydelig skade som medfører store økonomiske og følelsmessige belastninger for næringsdrivende i tamreindrift og husdyrhold. De økende ulvestammene utgjør samtidig en trussel mot bestandene av elg, hjort og rådyr. På bakgrunn av at konfliktsituasjonen mellom rovdyrvern, tamreindrift og husdyrhold har forandret seg siden Stortinget behandlet St.meld. nr. 35 (1996-1997) ber disse medlemmer Regjeringen legge fram en stortingsmelding med en ny helhetlig gjennomgang av rovdyrpolitikken som gjør det mulig å kombinere levedyktige rovdyrstammer med hensynet til næringsinteresser.

Økologisk landbruk

Komiteen vil peke på at produksjonsmåten i økologisk landbruk bidrar til mattrygghet, økte valgmuligheter for forbrukerne og positive miljøeffekter, samt at produksjonsmåten gir viktig overføringsverdi til det øvrige landbruket. Komiteen vil videre peke på at et større omfang av økologisk produksjon har betydning i forhold til overproduksjonsproblematikken. Økologisk produksjon foregår med mindre innkjøpte driftsmidler, mer bruk av lokale ressurser, og dermed også vanligvis litt lavere avlinger og ytelse.

Komiteen er enig i det at det bør arbeides for økt utbredelse av økologisk landbruksproduksjon i Norge i takt med økte markedsmuligheter. I St.meld. nr. 19 (1999-2000) skisseres en målsetting om at ti prosent av det totale jordbruksarealet skal være omlagt til økologisk areal i løpet av en tiårsperiode under forutsetning av en positiv markedsutvikling. Komiteen sier seg enig i denne målsettingen, men legger til grunn at Regjeringen vurderer arealmålet i forhold til utviklingen på markedssiden. Komiteen er enig i at den videre satsingen innenfor økologisk jordbruk i større grad enn tidligere må ta utgangspunkt i hele verdikjeden fra primærledd til forbruker. En videreutvikling av markedet for økologiske matvarer må prioriteres sterkere framover. En merpris i markedet er en forutsetning både for utvikling av det økologiske landbruket og for produsentenes økonomi.

Komiteen mener det er naturlig å gi NORSØK muligheter til å fylle rollen som forskningsinstitutt innen økologisk landbruk i et organisert samarbeid med de øvrige forskningsinstitusjonene. I tillegg må NORSØK utvikles til å fylle rollen som nasjonalt kompetansesenter og opplæringscenter for de som skal legge om til økologisk drift. Elektroniske klasserom vil være et viktig hjelpemiddel for dette.

Komiteen mener den generelle landbrukspolitikken skal stimulere til et mer miljøvennlig landbruk.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet konstaterer at det er store problemer med å utvikle en tilfredsstillende vareflyt selv om det er et uutnyttet markedspotensial for økologiske produkter i Norge.

Disse medlemmer påpeker at selv om det offentlige delvis kompenserer kostnadene knyttet til økologisk drift gjennom økonomisk støtte til produsent i form av omleggingstilskudd og årlige arealtilskudd, gis ikke forbrukerne et tilfredsstillende tilbud.

Disse medlemmer vil vise til de muligheter som foreligger fordi det er en økende etterspørsel etter økologisk produserte landbruksvarer.

Disse medlemmer vil derfor påpeke at det er viktig for norske bønder å se markedsmulighetene ved økologisk produksjon blant annet for å kunne styrke sin stilling i et mer konkurranseutsatt marked.

Disse medlemmer vil peke på at dagens driftsformer i jordbruket har bidratt til sterkt å forverre miljøsituasjonen. Utviklingen av økologisk landbruk kan bidra til å redusere miljøskadene fra jordbruket.

Disse medlemmer mener at nye alternative driftsformer vil bidra til større valgfrihet for forbrukerne innenfor rammen av helsemessig trygghet til de matvarer som blir produsert.

Disse medlemmer vil minne om at Fremskrittspartiets målsetting for norsk landbruk er å etablere en økonomisk effektiv landbruksnæring med et sterkt redusert behov for interne støtteordninger. Det betyr at forbrukerne må betale eventuelle merkostnader for økologisk dyrkede produkter direkte i markedet.

5. VIRKEMIDLER

5.1 Sammendrag

Regjeringen mener det er et behov for endringer og målretting av de landbrukspolitiske virkemidlene. Virkemidlene må utformes med sikte på økt forbrukerretting og økt konkurranse i verdikjeden. Regjeringen legger vekt på å vurdere den samlede effekten av alle virkemidler som påvirker mat- og landbrukssektoren: importavtalen, de økonomiske virkemidlene over jordbruksavtalen, administrative og juridiske virkemidler og skatte- og avgiftstiltak. Samtidig må det gjøres løpende politiske avveininger i virkemiddelbruken i forhold til målkonflikter. Et viktig hensyn framover vil være å begrense veksten i de samlede overføringene.

Det er et mål å produsere kvalitetsvarer på en etisk og miljømessig god måte. I den forbindelse blir kvaliteten på innsatsvarer sentral. Regjeringen har fra 1999 påbegynt en større satsing for ytterligere å sikre og heve standarden på norsk plantehelse. Hovedelementet i satsingen er oppbygging av et system for innenlands produksjonskontroll.

Departementet vil videreføre arbeidet med å sikre et etisk forsvarlig hold av husdyr. Den kliniske, veterinære vaktberedskapen er videre nødvendig for at alvorlige husdyrsykdommer skal bli oppdaget og meldt så raskt som mulig. Departementet mener det er nødvendig med en styrking av vaktordningene i Statens dyrehelsetilsyn, og vil legge fram en proposisjon om hovedinnholdet i de planlagte reglene for dyrehelsepersonell våren 2000.

Regjeringen mener at det er riktig å innføre et generelt forbud mot bruk av antibiotika i forvarer, vurdert ut fra ønsket om en restriktiv holdning til all antibiotika-bruk i norsk dyrehold. Regjeringen vil komme tilbake til når et slikt forbud kan iverksettes. Regjeringen vil videre utvikle regelverk, godkjenningsordninger og tilsyn i tråd med bruk av og kunnskap om genmodifiserte organismer. Kontrollen på dette området er foreslått vesentlig styrket i statsbudsjettet for år 2000.

Den helsemessige kvaliteten på mat skal sikres ved lovgivning, tilsyn og kvalitetssikring. Lovgivningen skal dekke hele matvarekjeden, og hensynet til folkehelse gjenspeiles eksplisitt i lovverket. Regjeringen vil videreføre og styrke eksisterende kartleggings-, overvåkings- og kontrollprogrammer, da slik informasjon og dokumentasjon anses som grunnleggende i forbindelse med internasjonal handel med mat. Nasjonale tiltak for å hindre at fremmed- og smittestoffer som kan skape sykdom hos mennesker og dyr kommer inn i landet skal også videreføres og om nødvendig styrkes.

Regjeringen vil arbeide videre for å påvirke internasjonale avtaler og regelverk og arbeide for norske forbrukeres interesser og for norske næringsinteresser i WTO, i EU/EØS og andre relevante internasjonale fora. For å samordne og styrke innspillene i de standardsettende organene, er det viktig med en sterk forbrukerrepresentasjon og et internasjonalt nettverk blant forbrukerorganisasjoner.

Regjeringens forslag til endringer innenfor arealforvaltning har som målsetning å gi bedre vern om landbrukets produksjonsarealer, bidra til å redusere kostnadene i næringen, legge til rette for bosetting i distriktene og lette rekrutteringen til landbruksnæringen. Særlig arealer med jordsmonn og klima som gjør dem egnet til dyrking av matkorn, er av nasjonal interesse. For å oppnå en bedre sikring av verdifulle landbruksarealer mot nedbygging har departementet vurdert innføring av en jordvernavgift. En vil også vurdere om den delegasjonsfullmakt kommunene har bør differensieres, og se på hvordan enkeltsaker bedre kan knyttes til arealplanlegging etter plan- og bygningsloven.

Hovedtyngden av landbrukseiendommene omsettes i dag innenfor familien, og det er knyttet odelsrett til mange av disse eiendommene. Det foreligger liten konkret kunnskap om langsiktige virkninger av odelslovens regler. I meldingen foreslås det at det nedsettes et utvalg som gis i oppdrag å utrede virkningene av odelsloven i forhold til dagens mål for samfunnsutviklingen. Departementet mener også at det allerede i dag

er et behov for å legge til rette for et endret omsetningsmønster for de helt små landbrukseiendommene.

Virkemidlene i konsesjonsloven tar bl.a. sikte på å unngå spekulasjon ved kjøp og salg av landbrukseiendom. Når landbrukseiendommen eies av et uansvarlig selskap kan eiendommen vurderes som kapitalplassering hvor eierne ikke er bosatt på eiendommen og brukeren er uten eiertilknytning. Slike selskapers erverv av landbrukseiendom anses å ikke være forenlig med grunntanken i odelsinstituttet. Med sikte på å styrke bosettingshensynet ved konsesjonsvurderingen foreslås det i meldingen at dette skal komme direkte til uttrykk i formålsbestemmelsen i konsesjonsloven.

Bofunksjonen på små landbrukseiendommer skal tydeliggjøres. Samtidig vil man gjennom jordbruksavtalens virkemidler i større grad prioritere driftsenheter der jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt. Departementet foreslår på denne bakgrunn at arealgrensen for odelseiendom økes fra 10 til 15 dekar jordbruksareal. Dette innebærer at den lovbestemte boplikten faller bort for disse eiendommene. Endringen vil også kunne føre til økt utbud av landbrukseiendommer og slik styrke rekrutteringen til næringen. Parallelt foreslås at grensen for konsesjonsfrihet heves slik at det kreves konsesjonsbehandling ved erverv av bebygd landbrukseiendom over 15 dekar. Lovgivningen må innrettes slik at jordbruksarealet på eiendommer mellom 5 og 15 dekar stilles til disposisjon for aktive brukere dersom ikke eieren selv velger å drive eiendommen. Boplikten foreslås økt fra 5 til 10 år. Ti års boplikt stiller erververen overfor et klart valg med hensyn til framtidig bosted og vanskeliggjør eventuell omgåelse av plikten.

Departementet mener at jordleieavtale som et hovedprinsipp skal vare i minst 10 år. Leietaker med langvarige leieforhold bør gjennom lovgivning gis fortrinnsrett til fornyelse av leieforhold, og dette bør også gjelde når den innleide eiendommen selges og den nye eieren vil oppfylle driveplikten ved bortleie. Grunntrekkene i partenes rettigheter bør synliggjøres i lovgivningen.

Næringskomiteen ba i Innst. S. nr. 24 (1998-1999) om at forslaget om at statens forkjøpsrett oppheves, vurderes i forbindelse med landbruksmeldinga. Forkjøpsretten vurderes av mange som et unødig inngripende og til dels urimelig virkemiddel, og må veies opp mot det en oppnår ved bruk av denne for å nå jordlovens formål. Det er begrenset hva som er oppnådd i form av endret bruksstruktur ved bruk av forkjøpsretten. Departementet foreslår derfor at forkjøpsretten fjernes fullstendig.

Eventuell oppheving av priskontrollen antas å føre til økt salgsvilje for tilleggsjord, og økt utbud av tettstedsnære landbruksenheter med stor boverdi. Ettersom samfunnet setter rammevilkår som bidrar til å sikre inntjeningen i næringen, bør det imidlertid være et mål å beholde et samfunnsmessig forsvarlig prisnivå ved omsetning av landbrukseiendom. Oppheves priskontrollen vil næringsutøverne binde opp større kapital, og en kan få en skjevare inntektsfordeling over genera-

sjonsintervallene. Departementet kan ikke se at dette er i samsvar med ønsket om å bedre landbrukets inntektsmuligheter.

I 1998 utgjorde verdien av skjermingsstøtten for jordbruket om lag 9,4 mrd. kroner, mens budsjettoverføringene over jordbruksavtalen utgjorde om lag 11,2 mrd. kroner. Mer enn halvparten av midlene over jordbruksavtalen betales ut som direkte tilskudd. I meldingen legges det vekt på at målene for landbrukspolitikken bare kan nås gjennom et virkemiddelsystem som kombinerer skjermingsstøtte, støtte for produsert mengde, støtte basert på innsatsfaktorer i produksjonen og støtte rettet inn mot produksjon av samfunnsgoder. Regjeringen legger opp til at jordbruksavtalens målpriser tilpasses slik at de gir grunnlag for nasjonal markedsbalanse og bidrar til å opprettholde konkurransevilkårene for næringsmiddelindustrien framover. Ved full gjennomføring kan inntektsvirkningen for jordbruket i Norge anslås til over 1 mrd. kroner. Regjeringen mener reduksjonen i målprisene må følges opp med kompensasjon. Regjeringen vil videre følge prisutviklingen på matvarer og bidra til at reduksjoner kommer forbrukerne til gode. Ut fra en totalvurdering foreslås at en stor del av prisreduksjonen gjennomføres som et engangstiltak basert på følgende 3 hovedelementer:

- Reduksjon i målprisene tilsvarende provenyvirkningen av inntektsfradraget
- En kompensasjonsordning i skatteligningen gjennom et fradrag i positiv næringsinntekt fra jord- og hagebruk på inntil kr 36 000 pr. bruk.
- Justeringer i tilskuddsordninger med sikte på å utjevne inntektsutslaget for ulike bruksstørrelser og distrikter

Partene i jordbruksforhandlingene må bli enige om målprisreduksjonene før det fremmes konkrete lovforslag om et slik fradrag. Inntektsfradraget vil imidlertid bli foreslått innført med tilbakevirkende kraft. Provenyvirkningen av fradraget anslås til mellom 600 og 700 mill. kroner, og det foreslås derfor en målprisreduksjon i tilsvarende omfang.

For direkte tilskudd foreslås en moderat omfordeling i retning av bruk hvor jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt. Dette vil videreføre den profilen partene sluttet seg til ved jordbruksforhandlingene i 1999. Videre bør brukere med jordbruksareal under 15 dekar som hovedregel ikke ha rett til støtte over jordbruksavtalen.

Det antas nødvendig med en moderat økning av gjennomsnittlig buskapsstørrelse i melkeproduksjonen for å sikre produsentene økonomiske vilkår som kan bidra til framtidig rekruttering. Departementet ønsker videre å stimulere til samarbeidsløsninger i melkeproduksjonen, men foreslår at det innføres en maksimalgrense på 3 deltakere i en samdrift som en garanti for at samdriften består av aktive brukere, og for å lette kontrollen med dette.

Det er behov for forenklinger og målretting i de økonomiske virkemidlene. Regjeringen legger til grunn at partene skal arbeide mot dette gjennom de årlige jordbruksforhandlingene, og at endringer gjennomføres gradvis slik at næringsutøverne gis mulighet til å tilpasse seg.

Virkemidler med miljøeffekt over jordbruksavtalen er samordnet gjennom utarbeiding av et miljøprogram. Operasjonaliseringen av miljøprogrammet på brukernivå vil skje ved miljøplaner for alle bruk. I meldingen foreslår en vurdering av om brukeren ved et gitt dokumentert kompetansenivå skal gis et "grønt bevis", noe som også kan inngå i grunnlaget for enkelte tilskuddsordninger.

Sammenhengen mellom dyre- og plantehelse, matkvalitet og folkehelse er viktig innen medisinsk og helsefaglig forskning, og Regjeringen ønsker spesielt en styrking av forskningen på dette området. Mat- og landbruksforskningen er i dag hovedsakelig finansiert over statsbudsjettet. Næringen bidrar i dag i beskjeden grad. Med bakgrunn i behovet for økt brukerfinansiering av FoU ser departementet en avgiftsbasert ordning for finansiering av forskning spesielt rettet mot jordbrukets behov som hensiktsmessig.

Regjeringen mener at de forslag som fremmes i meldingen samlet vil ha en positiv effekt for distriktene og bidra til en desentralisert bosetting og sysselsetting i Norge framover. Regjeringen har ambisiøse mål både for distriktpolitikken og for inntektsutviklingen i jordbruket. Distriktsprofilen i de økonomiske virkemidlene vil derfor bli videreført og ytterligere målrettet. Dette innebærer at kanaliseringspolitikken basert på at en vesentlig del av husdyrproduksjonen skal foregå i distriktene, ligger fast. De spesielle utfordringene for landbruket i Nord-Norge er også tatt hensyn til.

De foreslåtte prisreduksjoner vil antagelig bidra til økt innenlandsk etterspørsel og bedret markedsbalanse. Kombinert med kompensasjonsordninger vil dette virke positivt for hele jordbruket, men kanskje særlig de deler av distriktsjordbruket der alternative inntektsmuligheter er begrenset.

5.2 Komiteens merknader

Trygg mat

Komiteen er enig i vektleggingen av forbrukervern både i forhold til helse/ernæring, og andre forhold som forbrukerne er opptatt av. Komiteen har merket seg at forbrukerne i økende grad vektlegger etiske sider ved matproduksjonen, deriblant dyrevelferd. Komiteen mener det er en klar målsetting at norsk matproduksjon skal foregå innen rammen av god dyrevelferd når det gjelder avl, produksjon og slakting.

Som et ledd i arbeidet med å sikre forbrukerne helsemessig trygge matvarer, er det viktig å minimalisere mengdene av uønskede reststoffer i maten.

Komiteen har merket seg den raske utviklingen som har skjedd innenfor genmatområdet. På det internasjonale markedet kommer det stadig nye produkter som inneholder genmanipulerte ingredienser. Svært få

forbrukere er forberedt på de nye produktene som kommer. Komiteen viser til at forskning har vist at dyrking av genmat kan skade naturen og stilt spørsmål ved om maten er trygg å spise. Komiteen har merket seg at Regjeringen vil følge utviklingen nøye, og utvikle regelverk, godkjenningsordninger og tilsyn i tråd med bruk av og kunnskap om genmodifiserte organismer.

Komiteen deler Regjeringens oppfatning av at myndighetene må ha som utgangspunkt å sikre at forbrukerne får tilgang på objektiv kunnskap om mat som gjør det mulig for dem å foreta informerte valg og samtidig ha tillit til produktene, slik at en unngår ubegrunnet engstelse for maten. Komiteen har i den forbindelse merket seg at det drives relativt lite uavhengig forskning på risiko knyttet til genmaten. Komiteen vil be Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en plan for hvordan denne forskningen kan styrkes i Norge. Komiteen vil også vise til det manglende regelverk for opprinnelser for produkter, og vil be Regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om opprinnelsesmerking. Komiteen ber Regjeringen arbeide for at internasjonale avtaleverk inneholder retten til å merke matvarer med hva de inneholder, hvor de er produsert og hvilke produksjonsmåter som er brukt. Komiteen ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av om såkalt negativ merking, der det opplyses om at maten ikke inneholder eller er produsert ved hjelp av særskilte produkter, skal bli tillatt.

Økonomiske virkemidler i jordbruket

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at de økonomiske virkemidlene i jordbruket grovt kan deles inn i skjermingsstøtte (verdien av importvernet) og budsjettoverføringer, og at skatt og avgifter i tillegg til disse har en næringspolitisk betydning. Flertallet er enig i at det i framtida blir en hovedutfordring å utforme de økonomiske virkemidlene slik at samfunnsmålene oppnås mest mulig effektivt samtidig som vareproduksjonen tilpasses markedet.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at departementet mener at virkemiddelsystemet i større grad rettes inn mot, og begrunnes med, ulike samfunnsoppgaver. Dette flertallet mener at bevilgningene over statsbudsjettet skal påvirke produksjonsmåten og sikre at andre samfunnsplågte forpliktelser og oppgaver blir løst.

Dette flertallet viser til at departementet mener produksjon av fellesgoder ikke kan løsrives fra selve jordbruksproduksjonen. Dette flertallet deler dette syn, og vil peke på at fellesgodene i mindre grad er koblet til produksjonsomfanget og intensitet/utbytte av produksjonen.

Dette flertallet er videre enig i at virkemiddelsystemet må utformes slik at en unngår overskuddspro-

blemer, og at det i økende grad vil være nødvendig med balansering på det innenlandske markedet. Dette flertallet mener på bakgrunn av dette og ovenstående at offentlige bidrag i kornproduksjonen bør trap- pes ned mot null pr. enhet ved et visst produksjonsom- fang.

Dette flertallet mener for øvrig at markedsinn- tektene generelt sett bør dekke de variable kostnadene ved produksjonen og utgjøre nødvendige incitament til kostnadseffektiv produksjon av rett vare til rett tid og med det volum som gir markedsbalanse.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til sine særmerknader om behovet for en klarere sammen- heng mellom mål og virkemidler i landbrukspolitik- ken. Økt vektlegging av landbrukets produksjon av fel- lesgoder tilsier derfor tilskuddsordninger som i større grad stimulerer til produksjon av disse fellesgodene. Det er ingen automatisk sammenheng mellom produk- sjonsspesifikke tilskudd og landbrukets produksjon av fellesgoder.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, mener bevilgningene over landbruksavtalen til investeringer i tradisjonelt landbruk bør økes for å kunne opprettholde og utvikle et bærekraftig landbruk. Dette under forutsetning av at disse virkemidlene ikke gir uønskede produksjonsdri- vende effekter.

Komiteen er enig i vurderingene av behovet for å redusere forskjellen i matvarepriser til våre naboland. Det er behov for å redusere grensehandelen og få folk i større grad til å velge norske varer.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at Regjeringen i landbruksmeldingen varsler at den vil vurdere lavere merverdiavgiftssats på matvarer i forslaget til endrin- ger i merverdiavgiftssystemet.

Flertallet viser også til de mange ulike høringsin- stanser som har uttrykt støtte for en reduksjon av mom- sen på mat. Av disse kan nevnes Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund, Kjøttindustriens Fel- lesforening, Næringsmiddelbedriftenes Landsfor- ening, Kjøttbransjens Landsforbund og Fjørfebran- sjens Landsforening.

Flertallet har merket seg disse organisasjonenes felles ønske om å redusere momssatsen på alle matva- rer, og at det er hensynet til redusert grensehandel og billigere matvarer til norske forbrukere som er brukt som argumenter. Det er påpekt at det i dag er et bety- delig tap av arbeidsplasser i primærlandbruket, i vare- handelen, i industrien og i tilknyttet tjenesteyting på grunn av den omfattende grensehandelen.

Flertallet mener grensehandelen bør bremses for å opprettholde en stor norsk varestrøm og verdiskaping i hele landet. Ettersom enkelte matvarer er overrepre-

sentert i nordmenns handling i Sverige, vil det være en målsetting å få ned prisene på matvarer. Ifølge en undersøkelse offentliggjort av Landbruksdepartemen- tet 3. juni 1999 var den gjennomsnittlige prisforskjel- len for en representativ matvarekurv ganske nøyaktig forskjellen mellom Norge og Sveriges matmoms.

Flertallet viser til at vi har et særnorsk nivå på matmoms. Med unntak av Danmark og Norge har samtlige land i Vest-Europa avskaffet eller redusert merverdiavgift på matvarer. Reduksjonen er på mer enn halvparten i alle land, med unntak av Finland og Østerrike.

Flertallet peker på de fordelingsvirkninger redu- sert matmoms kan ha.

Flertallet ber Regjeringen gå nøye gjennom disse forhold når matmomsen skal vurderes i momsmeldin- gen.

Komiteen vil peke på at alle ledd i verdikjeden har et ansvar for å medvirke til lavere matvarepriser. For å kunne følge utviklingen er det viktig at det utvikles god dokumentasjon på prisutviklingen og prisdannelsen i matvarekjeden.

Komiteen viser til brev fra Senterpartiets stor- tingsgruppe til landbruksministeren av 3. april 2000 (vedlegg 1) og svar fra landbruksminsteren av 13. april 2000 (vedlegg 2) av 13. april 2000. Komiteen viser til at det blir utviklet et verktøy for å dokumentere og følge prisutviklingen på ulike ledd og for å sammen- ligne med våre naboland. Komiteen forutsetter at disse undersøkelsene blir gjentatt med jevne mellom- rom.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har for øvrig merket seg meldingens formuleringer om pris- og inntektspo- litikken og har ingen merknader til disse.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Høyre viser til sine merknader under 4.2 Pris på matvarer.

Målprisene

Komiteen har merket seg at Regjeringen i mel- dinga bl.a. sier følgende om prispolitikken:

"Regjeringen legger på dette grunnlag opp til at jord- bruksavtalens målpriser tilpasses slik at de gir grunn- lag for nasjonal markedsbalanse og bidrar til å opprett- holde konkurransevilkårene for næringsmiddel- industrien når EU gjennomfører Agenda 2000."

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har også merket seg at en stor del av prisreduksjonen gjennomføres som et engangstiltak basert på følgende tre hovedelementer:

Reduksjon i målprisene, en kompensasjonsordning i skatteligningen og justeringer av tilskuddsordninger.

Flertallet gir sin tilslutning til det foreslåtte opplegget for reduksjon av målprisene. I tillegg til bidraget til redusert grensehandel har råvareprisene stor betydning for konkurransevilkårene for næringsmiddelindustrien. Flertallet mener for øvrig at bedre konkurransevilkår for næringsmiddelindustrien i tillegg bør stimuleres gjennom RÅK-ordningen. Flertallet er enig i vurderingene av den gjensidige avhengigheten mellom jordbruket og jordbruksbasert næringsmiddelindustri. Målprisreduksjonene må særlig fordeles på produktgrupper som er utsatt for grensehandel. I samsvar med den vekt flertallet legger på god utnytting av inntektsmulighetene, bør det tas hensyn til markeds-situasjonen og betalingsviljen i markedet for ulike produkter.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Kompensasjon for inntektstap

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i den foreslåtte kompensasjonsordningen for de tapte inntektsmulighetene målprisreduksjonene medfører. Flertallet er enig i at det skal kompenseres mest mulig produksjonsnøytralt slik at virkemidlene ikke stimulerer ny overkapasitet og overproduksjon. Flertallet har merket seg vurderingene av sidevirkninger av tilskuddssystemet, den uønskede tilskuddstilpasningen som kan oppstå ved høye tilskudd knyttet til produksjonsfaktorene, og problemene med helt produksjonsnøytrale tilskuddsordninger bl.a. knyttet til aktivitetskrav og administrasjon.

Flertallet slutter seg til at det innføres et inntektsfradrag ved beskatning som gir kompensasjon tilsvarende de reduserte målpriser. Næringspolitisk kan et slikt fradrag virke som et produksjonsnøytralt tilskudd utmålt pr. bruk, med et klart aktivitetskrav knyttet til at det drives næring med sikte på overskudd.

I skattepolitikken er likebehandling av enkeltnæringer et viktig prinsipp. Flertallet vil understreke at skatt ikke er forhandlingstema i jordbruksforhandlingene og at dette fradraget gjennomføres som kompensasjon for reduserte inntektsmuligheter over jordbruksavtalen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er uenig i at det skal innføres nye særordninger for de selvstendig næringsdrivende i matvareproduksjonsbransjen. Denne gang i form av et skattemessig inntektsfradrag på inntil 36 000 kroner.

Disse medlemmer vil vise til at Fremskrittspartiet hele tiden har kjempet for lavere skatter og avgifter, men at dette er snakk om generelle skatteordninger like for alle bransjer og bedrifter.

Disse medlemmer registrerer at det er første gang en norsk regjering har hatt som målsetting å redusere matvareprisene, der hensikten er at forskjellene i pris på mat mellom Norge og våre naboland skal reduseres. Dette er ambisiøse mål når man vet at EUs landbrukspolitikk i Agenda 2000 inneholder klare målsetninger om å redusere prisene ytterligere med 15-20 pst. de kommende år.

Disse medlemmer har merket seg at meldingen ikke gir noe svar på hvordan prisreduksjonen skal fordeles mellom varegruppene. Forslagene om reduserte målpriser i jordbruksavtalen i størrelsesorden 600-700 mill. kroner vil ikke være tilstrekkelig til å forhindre at forskjellene i matvareprisene mellom Norge og EU vil øke ytterligere når Agenda 2000 gjennomføres.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener forslaget om et eget inntektsfradrag for jord- og hagebruk er dårlig landbrukspolitikk. Disse medlemmer viser til at et flatt fradrag i positiv næringsinntekt på 36 000 kroner betyr forholdsvis mest for næringsdrivende med beskjeden inntekt fra jordbruket. Samtidig er det dem som henter en betydelig del av inntekten sin fra landbruket som vil oppleve størst inntektstap som følge av den planlagte prisreduksjonen. Dermed forsterkes den skjeve strukturprofilen som finnes i dagens støtteordninger. Beregninger foretatt av Ivar Hovland ved NILF (Utsyn over Norsk Landbruk Tilstand og utviklingstrekk 2000) viser at konsekvensene av det foreslåtte pris- og inntektsgrepet med antatte reduksjoner i målprisene blir svært varierende for ulike produksjoner og bruksstørrelser. Uten til dels betydelige forandringer i støtteordningene vil bruk med store produksjonsvolum komme dårligst ut mens de minste melkeproduksjonsbrukene kommer best ut av omleggingen. Bare ved en fullstendig utjevning av strukturprofilen i husdyrtillegget blir inntektsvirkningen forholdsvis lik for alle bruk. Produsenter som kombinerer korn og svinproduksjon kommer klart dårligst ut. Her er det heller ikke mulig å rette opp inntektstapet gjennom utflating av tilskuddsordningene. Disse medlemmer konstaterer at med mindre flertallet er villig til å foreta en radikal omlegging av strukturprofilen i tilskuddsordningene vil det foreslåtte pris- og skattegrepet ha meget uheldige strukturvirkninger. For enkelte produksjoner vil det ikke være mulig å unngå til dels betydelige inntektsreduksjoner. Dette står i motstrid til flertallets erklærte ønske om å prioritere bruk der jordbruksinntekten utgjør en viktig del av næringsutøvernes samlede inntekt. Disse medlemmer forutsetter derfor at man i jordbruksoppgjøret søker å motvirke disse uheldige strukturvirkningene.

Disse medlemmer viser til at Høyres gjentatte forslag om å fjerne formueskatten ville gitt en mer målrettet og strukturnøytral skattelette for jordbruket. Det samme ville en ekstraordinær skattemessig avskrivning av verdien på driftsmidler som direkte kompensasjon for lavere priser og tapte inntektspotensial.

Strukturprofilen i direktetilskuddene

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig i at målprisreduksjonene og innføringen av et inntektsfradrag legger grunnlag for utflåting av strukturprofilen i direktetilskuddene ut fra omfordelingshensyn. Flertallet legger vekt på at dette vil bidra til redusert uønsket tilskuddstilpasning slik det er omtalt i meldingen.

Flertallet forutsetter på bakgrunn av dette at målprisene på jordbruksavtalen i kommende jordbruksoppgjør reduseres som foreslått, og at Regjeringen kommer til Stortinget med forslag om nødvendige lovendringer for et inntektsfradrag slik at fradraget gjøres gjeldende fra og med 2000 som beskrevet i meldingen. Samtidig reduseres strukturprofilen i direktetilskuddene, særlig areal- og kulturlandskapstilskuddene med sikte på å redusere uønsket tilskuddstilpasning og å redusere omfordelingsvirkningene. Når det gjelder endringer i strukturprofilen over tid, viser flertallet til merknadene om behovet for en gradvis omfordeling i retning omfordeling i retning av bruk hvor jordbruksproduksjonen utgjør et viktig bidrag til sysselsetting og inntekt.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til egen særmerknad under kap. 1 - Generelle merknader.

Virkemidler for et sterkere jordvern

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har merket seg at det etter krigen er skjedd en nedbygging av landbruksarealer som kan brukes til produksjon av mat og for andre grunnleggende menneskelige behov. Jordsmonn, vann og luft er det viktigste grunnlaget for all biologisk produksjon og biologisk mangfold. Flertallet er derfor enig i at vern om jordsmonnet må integreres som en del av miljøvernet. Flertallet mener at det av hensyn til framtidige generasjoners behov bør arbeides mer aktivt for at slike arealer bevares. Flertallet viser til at det ble lagt vekt på dette fra en samlet energi- og miljøkomité, jf. Innst. S. nr. 219 (1996-1997) ved behandlingen av St.meld. nr. 29 (1996-1997) Regional planlegging og arealpolitikk. Næringskomiteen er i tråd med dette enig i at det er ønskelig å vurdere bruken av eksisterende virkemidler for å redusere nedbygging av slike arealer. Flertallet ser også et behov for å utrede endringer i eksisterende planprosesser for å sikre en slik reduksjon.

Flertallet slutter seg på denne bakgrunn til at det foretas en gjennomgang av gjeldende lovverk for å sikre jordvernet. Flertallet legger til grunn at offentlige myndigheter fortsatt skal ha mulighet til å foreta en helhetlig samfunnsplanlegging bl.a. av hensyn til en fornuftig by- og tettstedsutvikling.

Flertallet viser til at det skjer en økende tilplanting av dyrket mark. Det er i hovedsak gran som plan-tes. Flertallet mener det må foretas en grundigere

vurdering av virkningene av dette på bomiljø og kulturlandskap.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet har merket seg at Regjeringen foreslår å styrke jordvernet.

Disse medlemmer vil ikke støtte et slikt forslag, og mener at jordvernet ikke bør styrkes utover dagens nivå.

Disse medlemmer vil for øvrig vise til Fremskrittspartiets særmerknad under kap. 1 - Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener bestemmelsene om jordvern ikke må forhindre alternativ utnyttelse av landbrukseiendommer som kan forenes med hensynet til langsiktig matvaresikkerhet.

Eierskap til landbrukseiendom

Arealgrenser og rekruttering. Lokalt handlingsrom

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, slutter seg til ønsket om å sikre rekruttering til landbruksnæringen og til distriktene. Flertallet viser til at departementet foreslår å heve arealgrensen ved konsesjonsfritt erverv av bebygd eiendom fra 5 til 15 dekar ut fra hensynet til at dette vil gi økt utbud av landbrukseiendommer og dermed legge til rette for økt bosetting. Flertallet er opptatt av at dette hensynet balanseres mot andre hensyn knyttet til eierskap av arealer.

Flertallet vil peke på at eiendomsrett er et knapt gode. At denne retten spres på flest mulig gir en betydelig maktfordeling i samfunnet. Flertallet mener et størst mulig antall eiendommer bør fanges opp av det forvaltningssystemet konsesjonsloven legger grunnlag for. Dette innebærer ikke bare en eiendomsrett, men også en eiendomsplikt for den som erverver landbrukseiendom. Flertallet mener likevel at arealgrensen bør økes til bebygd eiendom med et totalareal på 20 dekar.

Flertallet mener jordbrukere med areal under 20 dekar som hovedregel ikke bør ha rett til støtte over jordbruksavtalen. Flertallet vil imidlertid særlig peke på behovet for dispensasjon for intensive produksjoner som frukt, bær, urter, grønnsaker og lignende.

Etter flertallets mening må denne endringen kombineres med en heving av arealgrensen i odelsloven. Flertallet legger vekt på at den enkelte kommune beholder muligheten til å be om forskrift som setter konsesjonsfriheten ut av kraft for hele eller deler av kommunen. Flertallet mener lovgivningen må innrettes slik at jordbruksarealet på eiendommer mellom 5 og 20 dekar stilles til disposisjon for aktive brukere dersom ikke eieren selv velger å drive eiendommen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til Regjeringens forslag om kun å heve arealgrensen ved erverv av bebygd eiendom til 15

dekar samtidig som man doubler boplikten til 10 år. Videre har disse medlemmer registrert at flertallet går inn for å heve denne grensen ytterligere til 20 dekar, men beholder de gjeldende grenser for boplikt.

Disse medlemmer mener at de ovennevnte forslag vil sterkt begrense utviklingen mot et større innslag av markedsbasert prisfastsettelse som er nødvendig for å øke omsetningen av landbrukseiendommer, samt begrense utviklingsmulighetene for driftige bønder.

Disse medlemmer vil videre gå imot Regjeringens forslag om at det skal lovfestes kriterier for hva som skal til for å anse eieren som bosatt på eiendommen.

Disse medlemmer vil for øvrig vise til Fremskrittspartiets særmerknad under kap. 1 - Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener en styrking av eiendomsretten er avgjørende for å oppnå en vitalisering av norsk landbruk. Spredt eierskap og færrest mulig begrensninger i eiendomsretten bidrar til større selvstendighet for enkeltmennesket og maktspredning i samfunnet. Disse medlemmer mener derfor konsesjonslovens formålsparagraf må utvides og tilgodese at flest mulig gis adgang til å skaffe seg fast eiendom. Disse medlemmer mener at konsesjonsgrensen på fem dekar i dag er overmoden for revisjon. Bestemmelsen medfører at nesten enhver landbrukseiendom underlegges konsesjonsplikt. Det fører til at det knytter seg betydelig usikkerhet ved overtakelse av selv små eiendommer. Folk som i utgangspunktet ønsker et bo- eller feriested med muligheter for tilhørende biinntekt fra landbruket, skremmes vekk av en tidkrevende saksbehandling med usikkert utfall. Resultatet er at folk med innsatsvilje og kapital utestenges fra landsbygda og landbruket. Disse medlemmer har merket seg at flertallet er enig i at en heving av konsesjonsgrensen vil gi et større utbud av landbrukseiendommer og legge til rette for økt rekruttering og bosetting. Flertallets forslag om å heve konsesjonsgrensen til 20 dekar vil imidlertid bare i beskjeden grad øke utbudet av landbrukseiendommer. Fortsatt skal selv små landbrukseiendommer gjennom en nitid konsesjonsbehandling. Med en konsesjonsgrense på 50 dekar vil utbudet av landbrukseiendommer øke markert samtidig som samfunnet fortsatt har muligheter til å legge føringer på overdragelse og bosetting på de største landbrukseiendommene.

Bopliktens lengde

I meldingen er det fremmet forslag om at den lovbestemte boplikten i odelsloven og konsesjonsloven forlenges fra 5 til 10 år. Den lovbestemte boplikten oppstår ved erverv mellom nær slekt og odelsberettigede. Etter komiteens oppfatning kan en bindingstid på hele 10 år være for lang tid for ungdom som ønsker å satse på landbruk. Komiteen finner derfor ikke å kunne slutte seg til forslaget.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, legger imidlertid vekt på at det er et behov for tydelige regler om hva det innebærer å bosette seg på eiendommen hvor det også legges til rette for en skjerping av praksis ved søknad om dispensasjon fra boplikten. Flertallet har merket seg at departementet mener det er ønskelig å lovfeste kriterier som fastslår hva som skal til for å anse eieren som bosatt på eiendommen og har ingen merknader til dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at bo- og driveplikt er innført både i odels- og konsesjonsloven, og at hovedbegrunnelsen for innføringen av denne plikt var å sikre at landbrukseiendommer i størst mulig grad skulle eies og bebos av brukeren.

Etter at skriftlige leieavtaler i 1983 ble godkjent som oppfylles av driveplikt, viser disse medlemmer at driveplikten har liten betydning.

Disse medlemmer viser videre til at i de marginale områdene i landet kan det være vanskelig for eierne å tilfredsstille boplikten. I mer sentrale områder, innenfor pendleravstand til byer og tettsteder, er boplikten lettere å innfri.

Disse medlemmer vil peke på at det på landsbasis i 1996 ble behandlet 1 496 bo- og drivepliktsaker. Etter at 79 klagesaker var behandlet i Landbruksdepartementet, ble det totalt gitt tidsbundet fritak for ca. 38 pst. av sakene, varig fritak for ca. 58 pst., mens det ble gitt avslag for 4 pst. av sakene.

Ved at det gis avslag for nærmere 4 pst., vil disse medlemmer peke på at eiere av ca. 60 bruk årlig blir tvunget til å bo på eiendommen.

Disse medlemmer viser til sine merknader under kap. 5.17, og mener usikkerheten ved overdragelse til neste generasjon og lav salgsverdi påvirker de avgjørelser som fattes på bruket. De fleste vil beholde eiendommen så lenge de kan, noe som medfører at investeringene blir redusert og at bygningene blir nedslitt og kapitalen trekkes ut av landbruket. Dette får igjen virkning for bosettingen ved at det blir færre bosatte gårdsbruk enn ved fri omsetning.

Disse medlemmer vil derfor gå inn for å oppheve den lovbestemte bo- og driveplikt i odelsloven og konsesjonsloven.

Komiteens medlemmer fra Høyre er kritiske til departementets forslag om en innskerping av kriteriene for dispensasjon fra boplikten. Disse medlemmer legger i stedet vekt på at dagens bestemmelser om boplikt svekker eiendomsretten og arveretten i odelsloven. Disse medlemmer har merket seg at sammenlignende studier (Aanesland og Holm, Offentlig regulering av markedet for landbrukseiendommer) av landbrukseiendommer i Hedmark og nabofylket Värmland i Sverige viser at det er usikkert om boplikten fungerer etter hensikten. Til tross for at Värmland aldri har hatt personlig boplikt bor relativt

flere eiere på landbrukseiendommene i Värmland enn i Hedmark.

Disse medlemmer mener på denne bakgrunn boplikten må vurderes ut fra sin faktiske virkning og ikke ut fra tilsiktet virkning, og ber Regjeringen utrede bopliktens faktiske betydning for bosettingen. For å skape en bedre balanse mellom arveretten og eiendomsretten på denne ene siden og hensynet til bosetting på den andre, mener disse medlemmer at livsarvingers arverett må gå foran boplikten. Samtidig bør det bli lettere å skille boenhet fra driftsenhet.

Disse medlemmer peker samtidig på at utformingen av bestemmelsene om fritak for boplikt i odelsloven og konsesjonsloven overlater uforholdsmessig mange avgjørelser til landbruksmyndighetenes frie skjønn. Den store graden av skjønnsavgjørelser fører uvegerlig til forskjeller i praktiseringen av loven mellom ulike kommuner og fylker, og mellom ulike saksbehandlere i samme etat. Resultatet er en uheldig forskjellsbehandling når det søkes om fritak for boplikt. Behandlingen av tilnærmet like saker får ofte helt motsatte utfall. Mangelen på klare retningslinjer for forvaltningens praktisering av loven fører dermed til manglende forutsigbarhet og svekker rettssikkerheten.

Disse medlemmer mener det er urimelig å pålegge samme person boplikt på flere landbrukseiendommer når disse i fellesskap bidrar til brukerens inntekt og sysselsettingsmuligheter i landbruket. I dag er det mulig å få fritak for boplikt dersom man driver flere eiendommer i samme kommune. Også for eiendommer som er spredt over flere kommuner i tillegg til hovedbølet bør det slik disse medlemmer ser det gis fritak for boplikt. Dagens regler kan føre til at familier som har sin hovedinntekt fra landbruket naturlig nok ikke blir i stand til å oppfylle boplikten på mer enn en eiendom. Resultatet er at familien fratas øvrige bruk og mister en så avgjørende del av næringsgrunnlaget at den tvinges til å oppgi jordbruket som levevei. Disse medlemmer mener det er uheldig at norsk landbruk på denne måten risikerer å gå glipp av aktive yrkesutøvere og ber om at regelverket endres slik at man unngår dette.

Disse medlemmer mener på denne bakgrunn bestemmelsene om boplikt hjemlet i odels- og konsesjonsloven bør endres slik at:

- livsarvingers arverett går foran boplikten.
- det gjøres lettere å skille boenhet og driftsenhet.
- kriterier for unntak fra bo- og driveplikten tas inn i konsesjonsloven og odelsloven for å sikre forutsigbarhet og likhet for loven.
- rene skogeiendommer ikke omfattes av boplikten.
- eiendommer som er spredt over flere kommuner i tillegg til hovedbølet ikke omfattes av boplikten.

Kartlegging av odelslovens virkninger

Komiteen legger til grunn at odelsretten i et historisk perspektiv har hatt betydning for utviklingen av den eierstrukturen vi har i Norge i dag.

Etter komiteens oppfatning er spørsmål om hvem som eier naturressursene viktig for å nå politiske mål i samfunnet for øvrig. Spørsmålet om eierskap er også en viktig rammebetingelse for landbruksnæringen. Komiteen ser det på denne bakgrunn som naturlig at det bør foretas en kartlegging av odelslovens virkninger i forhold til ulike samfunns mål. En vurdering i forhold til mål som det er politisk enighet om innen landbrukspolitikken bør etter komiteens syn danne kjerneområdet for kartleggingen. Komiteen slutter seg etter dette til forslaget om at det opprettes et utvalg som skal vurdere virkningene av odelsretten og fremme forslag til eventuelle endringer i lovgivningen. Komiteen mener at utvalget særlig bør vurdere om kretsen av odelsberettigede bør innskrenkes og om løsningsfristen bør bli kortere. Utvalget må også se på virkningene av odelslovens regler for kvinners situasjon i landbruket.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at både odels- og konsesjonsloven legger en kraftig demper på omsetningen av landbrukseiendommer.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn støtte forslaget om opprettelse av et utvalg for å kartlegge odelslovens virkninger, og mener en slik kartlegging skal munne ut i forslag om liberalisering av denne lovgivningen.

Komiteens medlemmer fra Høyre har merket seg at departementet mener "at enkelte langsiktige virkninger av odelsloven samsvarer dårlig med dagens mål". Disse medlemmer har videre merket seg at representanter både for den nåværende og forrige regjeringen har tatt til orde for endringer i odelsloven. Det er bl.a. foreslått at fristen for å kreve odel skal reduseres fra ett år til seks måneder og å innskrenke odelsretten til livsarvinger. Disse medlemmer viser til at odelsloven bygger på tanken om slektens tilhørighet til jorda, og bidrar til å fremme personlig ansvar og en langsiktig tenkning som strekker seg utover en generasjons levetid. Odelsloven fremstår samtidig som et rettslig vern om den private eiendomsrett. En svekkelse av odelsloven kan lett føre til at bondens eiendomsrett settes til side av andre samfunnsmessige hensyn. Disse medlemmer er derfor kritiske til endringer som undergraver odelslovens betydning for langsiktig ressursforvaltning og privat eiendomsrett. Disse medlemmer kan ikke se noen grunn til å behandle spørsmålet om en heving av arealgrensen i odelsloven før den varslede kartleggingen av odelslovens virkninger er gjennomført.

Lokalt eierskap

I forbindelse med dette vil komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, peke på verdien av et lokalt eierskap til naturressursene som kan bidra til bosetting og vitalitet i lokalsamfunnet. Etter flertallets oppfatning må det tilstrebes eier-

former hvor dette også i framtida er hovedregelen. Flertallet mener derfor at det som hovedregel ikke bør etableres eierformer hvor eieren ikke bor på eiendommen. Eksempler på slike eierformer er sameier eller aksjeselskap. Flertallet mener det som et utgangspunkt ikke er ønskelig å ha uansvarlige selskaper som eiere av landbrukseiendommer og mener dette utgangspunktet skal komme klart til uttrykk i gjeldende lovverk.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Arealutnyttelse og inntekt

Eier- og bruksstruktur

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, har merket seg departementets orientering om at antallet landbrukseiendommer er forholdsvis stabilt mens antallet driftsenheter avtar. Det må legges til grunn at hver enkelt eier av landbrukseiendom foretar ulike tilpasninger til de faktiske rammevilkårene for virksomheten. Flertallet vil peke på at slike tilpasninger samlet og over tid fører til endringer i eier- og bruksstruktur. Topografien og reglene om odel, arv og skifte er eksempler på slike rammevilkår, rammevilkår som trekker i retning av tilpasninger som bidrar til å opprettholde mange små eier- og bruksenheter. Kravene til effektiv drift trekker i en annen retning. Dette er krav som skjerpes i en situasjon hvor prisene på jordbruksprodukter må reduseres. Etter flertallets mening bør det legges til rette for at utvikling av eier- og bruksstrukturen blir mest mulig i samsvar med målene for landbruks- og distriktpolitikken. Hvor sterk styringen gjennom de enkelte virkemidlene bør være i en slik situasjon byr etter flertallets syn på politisk vanskelige avveininger. Flertallet er imidlertid enig om at det må tas i bruk både økonomiske og juridiske virkemidler for å styre utviklingen. Flertallet er dessuten enig om at det ved bruk av juridiske virkemidler må legges til rette for løsninger som på lang sikt kan bidra til å styrke lokalsamfunnet der eiendommen ligger.

Departementet har lagt til grunn at det ved økt vekt på økonomiske og sosiale forhold bør legges til rette for gode landbruksfaglige løsninger for driften enten den er basert på egen eller leid jord. Flertallet er enig med departementet i at det må legges vekt på å styrke næringsutøverens muligheter for kostnadseffektiv drift. I den forbindelse må det vurderes endringer både i virkemidler som knytter seg til eierskap og til leie av jord.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet peker på at landbruksmeldinga er klar på at overproduksjon innenfor viktige produksjoner som melk, kjøtt og til en viss grad fjørfe utgjør en trussel mot verdiskapningen og utviklingen av landbruket.

Disse medlemmer mener at en måte å redusere dette problemet på er å gi de bøndene som ønsker det mulighet til å nytte arealet til annen produksjon enn de produksjonene der det er overproduksjon, dvs. ulik nisjeproduksjon.

Disse medlemmer viser til at meldingen er meget klar på behovet for et aktivt jordvern. I forhold til arealforvaltningen ønsker Regjeringen å styrke jordvernet.

I dette ligger det, etter disse medlemmers syn, at fremtidige nisjeprodukter i landbruket ikke skal føre til at produksjonspotensialet blir redusert. Videre ligger det implisitte føringer på disse produksjonene i forhold til at de skal bidra til å opprettholde kulturlandskapet og produsere kollektive samfunnsgoder og være forsvarlige sett fra et miljøsynspunkt.

På bakgrunn av disse kriteriene finnes det i dag to eksempler på nisjeproduksjoner som fremstår som spesielt interessante i denne sammenheng: hest og golf.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil peke på at begge disse produksjonene fører til at arealer omdisponeres fra matproduksjon til annen verdiskapende produksjon slik at overproduksjonspresset mot de tradisjonelle jordbruksproduktene blir mindre. Hest har den fordel at store arealer vil brukes til fôrdyrking, dvs. en potensiell ekstra inntektskilde for det tradisjonelle jordbruket.

Disse medlemmer vil vise til at det er dokumentert at golf fører til en styrking av jordvernet så lenge banene er godt anlagt og er forenlige med miljømålene i landbruket, inklusive forurensninger (Erik Romstad 1999, Institutt for økonomi og samfunnsfag ved Norges landbrukshøgskole). Videre er det enkelt å tilbakeføre golfarealer til jordbruksformål om dette skulle være nødvendig, forutsatt at vatningsrør og andre installasjoner legges under plogdjupet.

Komiteens medlemmer fra Høyre mener det ikke er en politisk oppgave å bestemme den ideelle størrelsen på produksjonseenheter i landbruket. Strukturutviklingen må foregå ut fra individuelle, frivillige og rasjonelle tilpasninger, ikke som konsekvens av en planøkonomisk begrunnet politikk. Disse medlemmer mener samtidig det er viktig at landbrukspolitikken legger til rette for en frivillig tilpassing både gjennom det eiendomsrettslige lovverket og gjennom tilskuddsordningene. Disse medlemmer understreker at IKT-utviklingen åpner nye muligheter også innenfor landbruket. Den teknologiske utviklingen kan vise seg å gjøre betydningen av tradisjonelle stordriftsfordeler mindre. I tillegg kan det være grunn til å tro at nærhet og lokal markedstilknytning vil få større betydning i årene som kommer. Ren og ekte mat av høy kvalitet kan komme til å stå mer sentralt innenfor matproduksjonen. Dette tilsier at det ikke er mulig å forkynne en ideell størrelse for et gårdsbruk. Det må imidlertid være et mål også for Norge å senke produksjonskostnadene og utnytte ressursene mest mulig rasjonelt. Vi kan

ikke stille oss utenfor åpenbare virkninger av teknologisk utvikling og nye krav til arbeidsmiljø og miljøkonsekvenser.

Disse medlemmer mener derfor det er viktig å føre en politikk som gir den enkelte bonde eiendomsrett, valgfrihet og mulighet til å fatte gode beslutninger for seg og sin familie. Når samfunnet i større grad skal betale bonden direkte for de godene samfunnet vil bonden skal produsere kan det ikke skilles mellom et dekar kulturlandskap fra en yrkesbonde eller en som driver landbruk ved siden av et annet yrke. Disse medlemmer vil derfor både fjerne diskrimineringen av større enheter i tilskuddsordningene og motsette seg at tilskudd bare skal ytes til bruk over en viss arealgrense. Tilskuddene bør heller ikke avkortes på grunn av annen inntekt.

Forkjøpsretten

Komiteen slutter seg til forslaget om at forkjøpsretten oppheves.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, mener at landbruksmyndighetenes arbeid bør primært bygge på aktiv tilretteleggelse for frivillig rasjonalisering. Opphevelsen av den statlige forkjøpsretten bør følgelig kombineres med et mer aktivt frivillig oppkjøp av eiendommer både til ordinære rasjonaliseringsformål og til offentlige formål der arealene kan inngå i arealbytte eller jordskifte. Jordfondet bør styrkes for å gjøre dette mulig.

Ut over dette mener flertallet at det i lovverket bør legges til rette for å hindre overdragelser som fører til løsninger som er uheldige sett i forhold til hensynet til bosetting, arbeid og driftsmessig gode løsninger. Opphevelse av forkjøpsretten forutsetter derfor etter flertallets oppfatning en styrking av mulighetene for å avslå konsesjon, eventuelt stille vilkår i forbindelse med konsesjonssøknaden. Ved avslag på konsesjon på erverv av landbrukseiendom bør staten ved økningen av Jordfondet kunne tilby seg å overta eiendommen slik at den kan formidles videre i samsvar med målene for lovgivningen. Slike løsninger kan redusere de økonomiske belastningene for partene ved konsesjonsavslag. Eiendommen kan da benyttes som rasjonaliseringsobjekt.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre peker på at staten gjennom forkjøpsinstituttet kan dele opp gårdsbruk som tilleggsjord til nabogårdene. Hensikten er å styrke ressursgrunnlaget og økonomien på gjenværende bruk. I tillegg til å undergrave den private eiendomsrett har statens forkjøpsrett åpenbart vært til skade for bosetting i distriktene. Antall forkjøpsvedtak har siden 1994 vist en økende tendens. I en rekke tilfeller har offentlige forkjøpsvedtak hindret unge mennesker i å overta en eiendom, og bygge seg en fremtid på landsbygda. Disse medlemmer mener at forkjøpsinstituttet er til så stor skade for både distriktbosetting og innholdet

i den private eiendomsretten at det vanskelig kan forsvares ut fra behovet for strukturrasjonalisering i landbruket.

Disse medlemmer er derfor tilfreds med at departementet nå foreslår å avvikle statens forkjøpsrett. Disse medlemmer kan imidlertid ikke se noen grunn til at opphevelse av den statlige forkjøpsretten skal kombineres med en styrking av mulighetene til å avslå konsesjon. En slik adgang vil slik flertallet skriver kunne brukes som statlig pressmiddel for å få overta eiendommer landbruksmyndighetene ønsker å benytte som tilleggsjord i rasjonaliseringsøyemed. Disse medlemmer mener en slik praksis lett vil bli en fordekt videreføring av dagens forkjøpspolitikk med de samme uheldige virkningene forkjøpsretten har hatt for bosetting, rekruttering og utøvelsen av den private eiendomsrett.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Leiejord

Det går fram av meldingen at leieomfanget øker i alle fylker. Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det ville være ønskelig om omfanget av jordleie reduseres. Flertallet antar at økningen av leiejord har sammenheng med den økonomiske virkeligheten næringen står overfor. Departementet gir uttrykk for at det er ønskelig å styrke leietakers stilling for å sikre produksjonsgrunnlaget som driften baseres på. Departementet foreslår at det legges til rette for at jordleieavtaler skal vare i minst 10 år. Forslaget er i samsvar med departementets forslag i St.prp. nr. 8 (1992-1993) Landbruk i utvikling, et forslag som flertallet i landbrukskomiteen i Innst. S. nr. 92 (1992-1993) ikke hadde innvendinger mot. Flertallet er enig i at en bør vurdere endringer i økonomiske eller juridiske virkemidler som kan legge til rette for en utvikling der leiejorda kan representere en stabil ressurs på leietakers hånd. Flertallet støtter også forslaget om en gjennomgang av avtalelovgivningen med sikte på forslag til regler som kan forebygge eller redusere konflikter mellom avtalepartene. Flertallet vil imidlertid vise til at det bør finnes balanserte løsninger i forholdet mellom utleier og leietaker. Går en for langt i å tilgodese utleier kan dette føre til at leietakere som i dag baserer driften på kortvarige kontrakter risikerer å miste muligheten til fortsatt leie fordi utleier ikke lenger ser seg tjent med å leie ut. Hensynet til få areal i drift kan ivaretas ved de regler som finnes i jordloven for å hindre vanhevd.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1 - Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Høyre understreker at utleie av jord primært er et forhold mellom

utleier og leier. Å legge juridiske begrensninger på utleiens og leiers frie avtalerett vil innebære et uakseptabelt inngrep i eiendomsretten. I mange tilfeller kan kortere leieperioder gi hensiktsmessig fleksibilitet for utleiende som vurderer å gjenoppta egen drift av jorda. For å fremme langsiktig forvaltning av landbruksarealet kan disse medlemmer likevel akseptere økonomiske virkemidler som fremmer langsiktige leieavtaler.

Priskontroll for landbrukseiendommer

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, er enig med departementet i at priskontrollen ved erverv av landbrukseiendom bør beholdes. Flertallet viser i den forbindelse til at samfunnet bl.a. gjennom overføringene til næringen setter rammevilkår som bidrar til å sikre inntjeningen på jordbrukseiendommene. I en slik situasjon mener flertallet at det er et mål å legge til rette for et samfunnsmessig forsvarlig prisnivå ved overdragelse av landbrukseiendom. Etter flertallets oppfatning bidrar samvirket mellom odelsretten, regler om boplikt og priskontroll etter konsesjonsloven til en slik prisdannelse i dag. Dette standpunktet er imidlertid ikke til hinder for at det foretas en vurdering av prinsippene for priskontrollen i samsvar med departementets forslag.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til partiets særmerknader under kap. 1-Generelle merknader.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at Landbruksmyndighetene i kraft av konsesjonsloven kan fastsette prisen ved omsetning av landbrukseiendommer. Dersom kjøper og selger av en landeiendom blir enige om en pris som etter landbruksmyndighetenes syn er for høy, kan salget kreves omgjort til en lavere pris. Denne ordningen har vært praktisert ved at landbruksdepartementet har sendt ut skriv om hvilken kalkulasjonsrente som til enhver tid skal benyttes ved omsetning av landbrukseiendommer. I dag er den fastsatt til sju prosent. For jord- og skogeiendommer ligger den *reelle* kapitalavkastningsrenten adskillig lavere. Kalkulasjonsrenten er dessuten høyere enn den avkastning som kan oppnås ved alternativ kapitalplassering. Dette fører til at landbrukseiendommene omsettes for en lavere pris enn om prisen var et resultat av en frivillig avtale mellom kjøper og selger. Myndighetenes prisfastsettingspolitikk gir dermed kunstig lave priser på landbrukseiendommer. Siden man ved et eventuelt salg får lite eller ingenting igjen av investert kapital, uteblir ofte investeringene i landbruket. I tillegg er bankvesenet naturlig nok tilbakeholdende med å finansiere prosjekter som ikke øker verdien på investeringsobjektet. Tilgangen på kapital er derfor et tilbakevendende problem innenfor landbruket. Disse medlemmer understreker at prisreguleringen samtidig fører til både lavere rekrutte-

ring og lavere omsetning av landbrukseiendommer enn det som ellers hadde vært tilfelle. Potensielle selgere ønsker ikke å selge til underpris, og beholder derfor eiendommene så lenge de kan i håp om at prisen en gang i fremtiden vil reflektere eiendommens reelle verdi. I mellomtiden forfaller eiendommen. En realistisk verdifastsettelse vil gjøre det lettere å finansiere investeringer, og dermed øke lønnsomheten i landbruket. Et annet problem ved den lave prisfastsettelsen er at de eiendomstransaksjonene som faktisk finner sted ofte involverer store pengesummer "under bordet".

Komiteens medlemmer fra Høyre fremsetter følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til endringer i konsesjonsloven og andre berørte lover i tråd med følgende forutsetninger:

- Konsesjonslovens formålsparagraf utvides og inkluderer at loven skal tilgodese "at flest mulig gis adgang til å skaffe seg fast eiendom".
- Statens rett til å fastsette pris ved eiendomsoverdragelser avskaffes.
- Det presiseres i loven at vilkår som settes for konsesjon skal ligge innenfor de formål loven skal fremme.
- Nedre konsesjonsgrense heves til 50 mål."

Kompetanse

Komiteen er enig i at det er et mål å heve kompetansenivået i næringa. Verdiskapingen framover vil i økende grad bli kunnskapsorientert. Skal næringas betydning for distriktene opprettholdes må kunnskap om omstilling og innovasjon prioriteres. Komiteen mener at et landsdekkende nettverk av elektroniske klasserom vil ha stor betydning for distriktsbefolkningens mulighet for ny kunnskap. Ny kunnskap kan dermed mottas i kort avstand fra bo- og arbeidsplass. Kunnskap i bruk av IKT er helt sentralt som grunnlag for økt verdiskapning i Distrikts-Norge.

6. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Høyre:

Forslag 1

Uavhengige aktører gis anledning til deltakelse i markedsreguleringen av kjøtt.

Forslag 2

Markedsreguleringen for frukt-/grøntsektoren opphever.

Forslag 3

1. Systemet for prisfastsettelse av produksjonskvoter for melk endres fra administrativ fastsettelse til markedsbasert fastsettelse.

2. Ved salg av kvote betales lik pris for alle literne uavhengig av kvotens størrelse.
 3. Dagens ordning med inndragning av kvote som overstiger 200 000 liter fra produsent som ønsker å avvikle melkeproduksjonen avvikles.
 4. Taket for maksimumsproduksjon på 130 000 liter etter oppkjøp av kvote fjernes, samtidig som systemet med regionsvis inndeling beholdes.
 5. Systemet med primæromsetning av produksjonskvoter på regionsnivå gjeninnføres.
 6. De samme prinsippene anvendes ved utleie av kvote."
- Konesesjonslovens formålsparagraf utvides og inkluderer at loven skal tilgodese "at flest mulig gis adgang til å skaffe seg fast eiendom".
 - Statens rett til å fastsette pris ved eiendomsoverdragelser avskaffes.
 - Det presiseres i loven at vilkår som settes for konsesjon skal ligge innenfor de formål loven skal fremme.
 - Nedre konsesjonsgrense heves til 50 mål.

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen om å legge frem for Stortinget en stortingsmelding i tråd med forslagene i Dokument nr. 8:32 (1997-1998).

Forslag 5

Stortinget ber Regjeringen fremme forslag til endringer i konsesjonsloven og andre berørte lover i tråd med følgende forutsetninger:

7. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

St.meld. nr. 19 (1999-2000) - om norsk landbruk og matproduksjon - vedlegges protokollen.

Oslo, i næringskomiteen, den 4. mai 2000

Morten Lund
leder

Gunnar Breimo
ordfører

Kjell Opseth
sekretær

Vedlegg 1**Brev fra Senterpartiets stortingsgruppe med vedlegg fra Norsk Kjøtt, datert 8. mars 2000, til landbruksminister Bjarne Håkon Hanssen, datert 3. april 2000****Spørsmål vedr. landbruksmeldingen**

1. Det er i meldingen bl.a. på side 49 gjort rede for arbeidet med å kartlegge kostnader, gevinster og verdiskaping i ulike ledd i matvarekjeden. I debatten om meldingen er det bekreftet at den kartlegging som er skjedd inntil nå, ikke gir grunnlag for felles oppfatninger.

Når kan det foreligge pålitelige resultater som også angir utviklingen over tid?

Legges det opp til en jevnlig publisering av disse pris- og inntektsdata på en måte som gir forbrukerne grunnlag for sine kjøpsvalg?

2. Norsk Kjøtt leverte ved komiteens høring en oversikt over noen av de myndighetspålagte kostnader i deres virksomhet. Notatet følger vedlagt. Også andre ledd i matvarekjeden kan liste opp på tilsvarende måte pålegg som påvirker produksjonskostnadene. Til slike forhold kan også regnes regler om miljø, dyrevern m.v.

Foreligger beregninger over slike myndighetspålagte kostnader i ulike produksjoner, og sammenligning med tilsvarende i våre naboland?

3. Foreligger beregninger vedr. transportkostnader "fra jord til bord" i de viktigste produksjoner og sammenlignet med andre land?
4. Det hevdes at det de senere år er skjedd en betydelig overføring av kraftforkrevende produksjoner til områdene omkring Oslo-fjorden og i Rogaland.

Finnes det statistikk som bekrefter dette?

I tilfelle dette stemmer – kan endringene forklares ut fra endret virkemiddelbruk?

*Undervedlegg***Offentlige skatter og avgifter som påvirker kostnadsnivået i Kjøttens virke**

De ulike leddene i verdikjeden blir pålagt betydelig offentlige skatter og avgifter som er med på å øke kostnadene til bedriftene og derigjennom reduserer konkurransekraften.

Offentlige skatter og avgifter som påvirker kostnadsnivået i Kjøttens virke:

1. Arbeidsgiveravgift
2. Merverdiavgift
3. Investeringsavgift
4. Vann- og kloakkavgift
5. Eiendomsavgift
6. Festeavgift
7. Kjøttkontrollavgift
8. Årsavgift på biler
9. Miljødifferensiert årsavgift for dieseldrevne kjøretøyer
10. Avgift på bensin
11. Avgift på mineralolje til framdrift av motorvogn (autodieselavgift)
12. Forbrukeravgift på elektrisk kraft (fritak i næringsgruppe D)
13. Grunnavgift på fyringsolje
14. CO₂-avgift på mineralske produkter
15. Svovellavgift
16. Avgift på sluttbehandling av avfall

Vedlegg 2**Brev fra landbruksminister Bjarne Håkon Hanssen til Senterpartiets stortingsgruppe, datert 13. april 2000****Ang. spørsmål til St.meld. nr. 19 (1999-2000)**

Det vises til Deres spørsmål registrert mottatt i LD den 3. april 2000. Vedlagt følger svar så langt det er mulig å besvare innenfor en begrenset tid som står til rådighet.

Spørsmål 1

I meldingen er det blant annet vist til forprosjektet "Matens pris". Det skal gjøres en videreføring av dette matprisprosjektet/marginundersøkelsen. Hensikten er å videreutvikle et verktøy for å dokumentere og følge

med i prisutviklingen på ulike ledd og sammenligninger med naboland, herunder marginstudier. Det er satt i gang et toårig prosjekt som oppfølging av dette. Prosjektet har 6 delprosjekter; (1) omstningsverdier og fordeling (2) Prisutvikling (3) Utnytting av PPP-materialet (SSBs kjøpekraftundersøkelser) (4) Videre marginstudier (5) Pris på grensen (6) Marginer i andre land.

Prosjektet er finansiert av forskningsmidler på jordbruksavtalen og gjennomføres av NILF og SSB. En første rapportering er planlagt tidlig på høsten 2000.

Spesielt på videreføringen av marginstudiene vil de utførende forskningsinstitusjonene videreføre samarbeidet med aktørene i markedet.

Spørsmål 2

Departementet har ikke kjennskap til slike beregninger.

Norsk Kjøtt viser i sitt notat til at de ulike leddene i verdikjeden blir pålagt betydelige offentlige skatter og avgifter som er med på å øke kostnadene til bedriftene og derigjennom redusere konkurransekraften.

Denne oversikten omfatter i hovedsak generelle skatter og avgifter, dvs. skatter og avgifter som også må betales av annen næringsvirksomhet. Det er på denne bakgrunn vanskelig å se at slike skatter og avgifter er en relevant indikator på Norsk Kjøtts konkurransekraft sammenlignet med annen norsk næringsvirksomhet. Videre vil også tilsvarende næringsvirksomhet i andre land betale en rekke generelle skatter og avgifter, og som må tas hensyn til ved en ev. analyse av konkurransekraften til Norsk Kjøtt sammenlignet med utenlandske produsenter.

Kjøttkontrollavgiften og næringsmiddelavgiften dekker delvis utgiftene til kontrollen av næringsmidler og -bedrifter som i stor grad har sin parallell til situasjonen i andre land.

Spørsmål 3

Det er gjort mange vurderinger for transportkostnader i norsk primærjordbruk. Hvor mye det er gjort på de øvrige ledd i matvarekjeden er noe mer varierende. På basis av slike vurderinger er det innført en rekke tilskudd for å dekke høye kostander til frakt både for produksjonsmidler, mellomfrakt til industri og til omsetning av ferdige produkter.

Norges geografi, topografi, produksjonsstruktur og bosetningsmønster bidrar alt til at transportkostnader vedrørende forsyning og logistikk blir høye i Norge.

Spørsmål 4

Budsjettnemndas resultatkontroll viser blant annet produksjonsfordelingen av lyst kjøtt mellom landsdelene i perioden 1985-99. Tabellen nedenfor viser utviklingen i den relative, distriktsvise fordelingen av produksjonen.

Tabell Utviklingen i den relative, distriktsvise fordelingen av produksjon av noen viktige landbruksvarer. Tall i prosent av totalproduksjonen.

	Svinekjøtt		Fjorfekjøtt	
	1985	1998	1985	1998
Østlandet	44	47	73	67
Agder/Rogaland	26	24	18	15
Vestlandet	8	6	4	4
Trøndelag	19	19	5	15
Nord-Norge	3	5	1	0

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket.

Svinekjøttproduksjonen har økt i alle regioner med unntak av Vestlandet, men relativt mest i Nord-Norge. Både Nord-Norge og Østlandet har økt sin andel av den totale produksjonen av svinekjøtt. Fjorfekjøttproduksjonen har økt i alle regioner med unntak av Nord-Norge. Det har imidlertid skjedd en betydelig vridning i den geografiske fordelingen av produksjonen. Trøndelag har økt sin andel av fjorfekjøttproduksjonen betydelig, mens andelen er redusert i Agder og Rogaland og på Østlandet.

Tar en med tall for melk og storfekjøtt har Nord-Norge økt sin andel av totalproduksjonen for de fleste produksjoner, samtidig som landsdelen har hatt den største nedgangen i antall bruk i drift. Dette viser at strukturendringen i retning av større bruk har gått raskest i Nord-Norge.

- I perioden er det blant annet innført distriktstilskudd på svinekjøtt og fjorfekjøtt (samt egg) for Vestlandet og Nord-Norge som kan ha påvirket den relative utvikling mellom landsdelene i produksjon av lyst kjøtt.
- Det er også foretatt tilpasninger i frakttilskuddene på korn og kraftfôr til fordel for disse landsdelene.

Den viktigste grunnen til at distriktenes andel av produksjonen holder seg så bra er trolig likevel håndhevelsen av lov om ervervsmessig husdyrhold.